NICCOLO
MACHIAVELLI

PRINCI

NJË VEPËR MBI FUQINË,
SHTETIN DHE NATYRËN NJERËZORE.

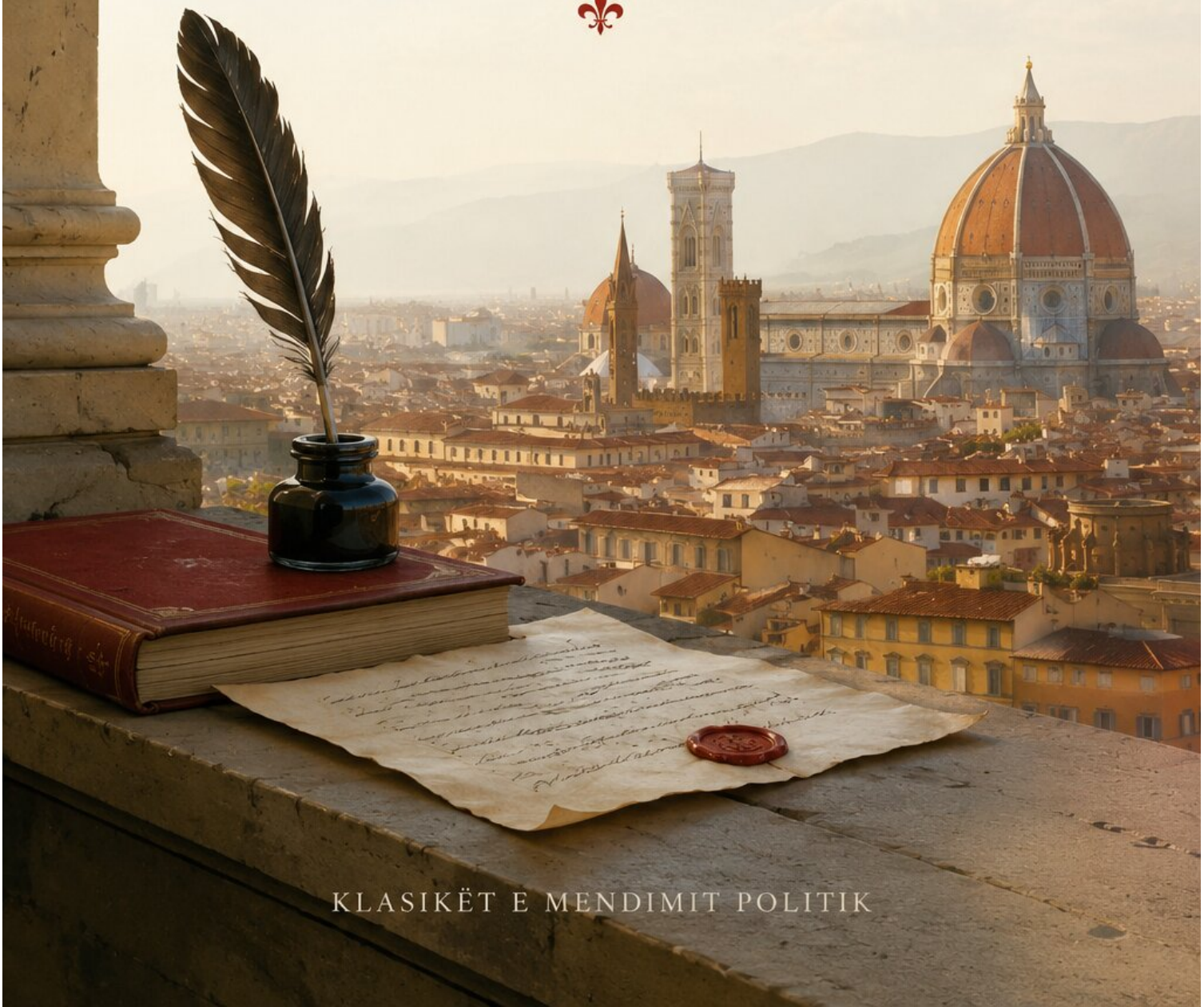

KLASIKËT E MENDIMIT POLITIK

Princi

nga Nicolo Machiavelli

Përkthyer nga WK Marriott

Përmbajtja

HYRJE
RINIA Æt. 1-25-1469-94
ZYRA Æt. 25-43-1494-1512
LITERATURA DHE VDEKJA Æt. 43-58-1512-27
NJERIU DHE PUNËT E TIJ
PËRKUJTIM

PRINCI
KAPITULLI I. SA LLOJE PRINCIPATEVE KA, DHE ME ÇFARË MËNYRA FITUEN ATO
KAPITULLI II. LIDHUR ME PRINCIPATËT TRASHËGIMORE
KAPITULLI III. LIDHUR ME PRINCIPATËT E PËRZIERË
KAPITULLI IV. PSE MBRETËRIA E DARIUT, E PUSHTUAR NGAALEKSANDRI, NUK U REBEL KUNDËR PASUARËVE TË ALEKSANDRI ME VDEKJEN E TIJ KAPITULLI V. LIDHUR ME MËNYRËN PËR QEVERISJE TË QYTETEVE OSE PRINCIPATAVE QË JETUAN SIPAS LIGJEVE TË TYRE PARA TË ANEKSOHEN KAPITULLI VI. LIDHUR ME PRINCIPATETE TE REJA TE FITUARA NGA KRAHET DHE AFTESIA E VETE
KAPITULLI VII. PER PRINCIPATETE TE REJA QE FITUARA NGA KRAHET E TJEREVE OSE NGA FATHI I MIRE
KAPITULLI VIII. PER ATA QE KANE FITUAR NJE PRINCIPATE ME LIGJE
KAPITULLI IX. LIDHUR ME NJË PRINCIPATË CIVILE
KAPITULLI X. LIDHUR MËNYRËS SË TË CILËS DUHET TË MATET FORCA E TË GJITHA PRINCIPATAVE
KAPITULLI XI. LIDHUR ME PRINCIPATËT KRISHORE
KAPITULLI XII. SA LLOJE USHTARIKE KA DHE PER MERCENARET KAPITULLI XIII. LIDHUR ME NDIHMËSIT, USHTARIN E PËRZIER DHE TË VETIT KAPITULLI XIV. AJO QË KA TË DREJTË NJË PRINÇ PËR SUBJEKT TË LUFTËS KAPITULLI XV. LIDHUR APO PËR TË CILAT LËVDHEN OSE FAJOHEN BURRAT, DHE SIPAS PRINCAT
KAPITULLI XVI. LIDHUR ME LIBERALITETIN DHE MESHTETINË KAPITULLI XVII. LIDHUR ME MIRËZIMINË DHE MISHIRËSINË, DHE NËSE ËSHTË MË MIRË TË DASHUROJNË SE TË FRIKEN
KAPITULLI XVIII. LIDHUR ME MËNYRËN SE TË CILËS DUHET TË MBAJTIN BESIM PRINCAT
KAPITULLI XIX. QË DUHET TË SHMANGET TË PËRQËZUAR DHE TË URREHET
KAPITULLI XX. A JANË KALATJE, DHE SHUMË GJËRA TË TJERA TË CILËVE

TË CILËT SHPESH SHPESH JANË PËRFIRTËSUESE APO TË DËMUESHME?
KAPITULLI XXI. SI DUHET TË SJELLË NJË PRINC QË TË FITOJË famë
KAPITULLI XXII. LIDHUR ME SEKRETARËT E PRINCËVE
KAPITULLI XXIII. SI DUHET TË SHMANGOHEN LAJKATORËT
KAPITULLI XXIV. PSE PRINCAT E ITALIS KANE HUMBUR SHTETET E TYRE
KAPITULLI XXV. ÇFARË FATI MUND TË FEKOJË NË ÇËSHTJET NJERËZORE DHE SI TA PËRBËROJMË ATË
KAPITULLI XXVI. NJË KUSHTET PËR TË ÇLIRIMË ITALINË NGA BARBARËT

PËRSHKRIMI I METODAVE TË MIRATUARA NGA DUKA VALENTINO KUR VRASET VITELLOZZO VITELLI, OLIVEROTTO DA FERMO, SIGNOR PAGOLO DHE DUKA DI GRAVINA ORSINI

JETA E CASTRUCCIO CASTRACANI TË LUCCA-s

Nicolo Machiavelli, i lindur në Firence më 3 maj 1469. Nga viti 1494 deri më 1512 mbajti një post zyrtar në Firence, i cili përfshinte misione diplomatike në gjykata të ndryshme evropiane. I burgosur në Firence, 1512; më vonë u internua dhe u kthye në San Casciano. Vdiq në Firence më 22 qershor 1527.

HYRJE

Nicolo Machiavelli lindi në Firence më 3 maj 1469. Ai ishte djali i dytë i Bernardo di Nicolo Machiavelli, një avokat me reputacion të caktuar, dhe i Bartolommea di Stefano Nelli, gruaja e tij. Të dy prindërit ishin anëtarë të fisnikërisë së vjetër fiorentine.

Jeta e tij ndahet natyrshëm në tre periudha, secila prej të cilave në mënyrë të veçantë përbën një epokë të veçantë dhe të rëndësishme në historinë e Firences. Rinia e tij ishte në të njëjtën kohë me madhështinë e Firences si një fuqi italiane nën drejtimin e Lorenzo de' Medici, Il Magnifico. Rënia e Medici në Firence ndodhi në 1494, në të cilin vit Makiaveli hyri në shërbimin publik. Gjatë karrierës së tij zyrtare Firence ishte e lirë nën qeverinë e një Republike, e cila zgjati deri në vitin 1512, kur Medici u kthyen në pushtet dhe Makiaveli humbi zyrën e tij. Medici sundoi përsëri Firencen nga 1512 deri në 1527, kur ata u dëbuan përsëri. Kjo ishte periudha e veprimtarisë letrare dhe e ndikimit në rritje të Makiavelit; por ai vdiq, brenda pak javësh nga dëbimi i Medicëve, më 22 qershor 1527, në vitin e tij të pesëdhjetë e tetë, pa e rifituar detyrën.

RINIA — Æt. 1-25-1469-94

Edhe pse ka pak të dhëna për rininë e Makiavelit, Firence e atyre ditëve është aq e njohur sa mund të imagjinohet lehtësisht mjedisi i hershëm i këtij qytetari përfaqësues. Firence është përshkruar si një qytet me dy rryma të kundërta të jetës, njëra e drejtuar nga Savonarola e zjarrtë dhe e rreptë, tjetra nga Lorenzo i dashuruar me shkëlqim. Ndikimi i Savonarolës mbi Makiavelin e ri duhet të ketë qenë i lehtë, sepse edhe pse në një kohë ai kishte fuqi të pamasë mbi pasuritë e Firences, ai i dha Makiavelit vetëm një temë në librin *"Princi"* , ku ai përmendet si shembull i një njeriu të paarmatosur. profet që erdhi në një fund të keq. Ndërsa madhështia e sundimit të Medikas gjatë jetës së Lorencos dukej se i kishte bërë përshtypje të fortë Makiavelit, sepse ai i përsëritet shpesh në shkrimet e tij, dhe është nipit të Lorencos që ai ia kushton *Princit* .

Makiaveli, në "Historinë e Firences", na jep një fotografi të të rinjve mes të cilëve kaloi rinia e tij. Ai shkruan: “Ata ishin më të lirë se paraardhësit e tyre në veshje dhe në jetë, dhe shpenzonin më

shumë në lloje të tjera teprimesh, duke harxhuar kohën dhe paratë e tyre në përtaci, lojëra dhe gra; qëllimi i tyre kryesor ishte të dukeshin të veshur mirë dhe të flisnin me zgjuarsi dhe mprehtësi, ndërsa ai që mund t'i plagoste të tjerët më me zgjuarsi, konsiderohej më i mençuri. Në një letër drejtuar djalit të tij Guido, Makiaveli tregon pse rinia duhet të shfrytëzojë mundësitë e saj për studim dhe na bën të nxjerrim përfundimin se rinia e tij kishte qenë kaq e zënë. Ai shkruan: "Kam marrë letrën tuaj, e cila më ka dhënë kënaqësinë më të madhe, sidomos sepse më thoni se jeni shëndoshë e mirë, se nuk mund të kisha një lajm më të mirë; sepse nëse Zoti të jep jetë ty dhe mua, unë shpresoj të të bëj një njeri të mirë nëse je i gatshëm të bësh pjesën tënde." Më pas, duke shkruar për një mbrojtës të ri, ai vazhdon: "Kjo do t'ju dalë mirë, por është e nevojshme që të studioni; meqenëse, pra, nuk keni më justifikimin e sëmundjes, përpiquni të studioni letra dhe muzikë, se e shihni se çfarë nderi më bëhet për atë pak aftësi që kam. Prandaj, biri im, nëse dëshiron të më bësh kënaqësi dhe t'i sjellësh sukses dhe nder vetes, vepro mirë dhe studio, sepse të tjerët do të të ndihmojnë nëse ti ndihmon vetveten".

ZYRA — *Æt. 25-43-1494-1512*

Periudha e dytë e jetës së Makiavelit kaloi në shërbim të Republikës së lirë të Firences, e cila lulëzoi, siç u tha më sipër, nga dëbimi i Medicëve në 1494 deri në kthimin e tyre në 1512. Pasi shërbeu katër vjet në një nga zyrat publike, ai u emërua Kancelar dhe Sekretar i Kancelarit të Dytë, Dhjetë i Lirisë dhe Paqes. Këtu jemi në një terren të fortë kur merremi me ngjarjet e jetës së Makiavelit, sepse gjatë kësaj kohe ai mori pjesë udhëheqëse në punët e Republikës dhe ne kemi dekretet, regjistrimet dhe dërgesat e saj për të na udhëhequr, si dhe të tijat. shkrimet. Një përmbledhje e thjeshtë e disa prej transaksioneve të tij me shtetarët dhe ushtarët e kohës së tij jep një tregues të drejtë të aktiviteteve të tij dhe siguron burimet nga të cilat ai nxori përvojat dhe personazhet që ilustrojnë *Princin* .

Misioni i tij i parë ishte në vitin 1499 tek Katerina Sforza, "zonja ime e Forlit" e *Princit* , nga sjellja dhe fati i së cilës ai nxori moralin se është shumë më mirë të fitosh besimin e njerëzve sesa të mbështetesh në fortesa. Ky është një parim shumë i dukshëm tek Makiaveli dhe nxitet nga ai në shumë mënyra si një çështje me rëndësi jetike për princat.

Në vitin 1500 ai u dërgua në Francë për të marrë kushte nga Luigji XII për vazhdimin e luftës kundër Pizës: ky mbret ishte ai që, në sjelljen e punëve të tij në Itali, kreu pesë gabimet kapitale në shtetin e përmbledhur në *Princi* , dhe si pasojë u shty. jashtë. Ai, gjithashtu, ishte ai që e bëri zgjidhjen e martesës së tij një kusht për mbështetjen e Papa Aleksandrit VI; gjë që e bën Makiavelin t'i referojë ata që kërkojnë që premtime të tilla të mbahen sipas asaj që ai ka shkruar në lidhje me besimin e princave.

Jeta publike e Makiavelit ishte kryesisht e zënë me ngjarje që dolën nga ambiciet e Papa Aleksandrit VI dhe djalit të tij, Cesare Borgia, Duka Valentino, dhe këta personazhe mbushin një hapësirë të madhe të *Princit* . Makiaveli nuk heziton kurrë të citojë veprimet e dukës në dobi të uzurpatorëve që duan të mbajnë shtetet që kanë kapur; Ai, në të vërtetë, nuk mund të gjejë asnjë urdhër për të ofruar aq të mirë sa modeli i sjelljes së Cesare Borgia-s, aq sa Cesare vlerësohet nga disa kritikë si "heroi" i *Princit* . Megjithatë, tek *Princi,* duka përmendet në fakt si një lloj njeriu që ngrihet mbi pasurinë e të tjerëve dhe bie me ta; që merr çdo rrugë që mund të pritet nga një njeri i matur, por rrugën që do ta shpëtojë atë; i cili është i përgatitur për të gjitha rastet, përveç asaj që ndodh; dhe i cili, kur të gjitha aftësitë e tij nuk arrijnë ta çojnë atë, thërret se nuk ishte faji i tij, por një fatalitet i jashtëzakonshëm dhe i paparashikuar.

Me vdekjen e Pius III, në 1503, Machiavelli u dërgua në Romë për të parë zgjedhjen e pasardhësit të tij, dhe atje ai pa Cesare Borgia të mashtruar duke lejuar që zgjedhja e Kolegjit të binte mbi

Giuliano delle Rovere (Julius II), i cili ishte një nga kardinalët që kishte më shumë arsye për t'i frikësuar dukës. Makiaveli, kur komenton këto zgjedhje, thotë se ai që mendon favore të reja do të bëjë që personazhet e mëdhenj të harrojnë lëndimet e vjetra, mashtron veten. Julius nuk pushoi derisa e shkatërroi Cezaren.

Pikërisht te Julius II u dërgua Makiaveli në vitin 1506, kur ai pontifik po fillonte ndërmarrjen e tij kundër Bolonjës; të cilën ai e solli në një çështje të suksesshme, siç bëri shumë nga aventurat e tij të tjera, kryesisht për shkak të karakterit të tij të vrullshëm. Pikërisht në lidhje me Papa Julius, Makiaveli moralizon ngjashmërinë midis Fortune dhe grave dhe arrin në përfundimin se është njeriu i guximshëm dhe jo i kujdesshëm ai që do t'i fitojë dhe do t'i mbajë të dyja.

Është e pamundur të ndiqen këtu pasuritë e ndryshme të shteteve italiane, të cilat në vitin 1507 kontrolloheshin nga Franca, Spanja dhe Gjermania, me rezultate që kanë zgjatur deri në ditët tona; ne jemi të shqetësuar me ato ngjarje dhe me tre aktorët e mëdhenj në to, aq sa ato prekin personalitetin e Makiavelit. Ai pati disa takime me Louis XII të Francës dhe vlerësimi i tij për karakterin e atij monarku tashmë është aluduar. Makiaveli e ka pikturuar Ferdinandin e Aragonit si njeriun që realizoi gjëra të mëdha nën petkun e fesë, por që në realitet nuk kishte mëshirë, besim, humanizëm apo integritet; dhe i cili, po ta lejonte veten të ndikohej nga motive të tilla, do të ishte shkatërruar. Perandori Maximilian ishte një nga njerëzit më interesantë të epokës dhe karakteri i tij është tërhequr nga shumë duar; por Makiaveli, i cili ishte i dërguar në oborrin e tij në vitet 1507-1508, zbulon sekretin e dështimeve të tij të shumta kur e përshkruan atë si një njeri të fshehtë, pa forcë karakteri - duke injoruar agjencitë njerëzore të nevojshme për të zbatuar skemat e tij dhe kurrë duke këmbëngulur në përmbushjen e dëshirave të tij.

Vitet e mbetura të karrierës zyrtare të Makiavelit ishin të mbushura me ngjarje që dolën nga Lidhja e Kambrait, e ndodhur në vitin 1508 midis tre fuqive të mëdha evropiane të përmendura
tashmë dhe Papës, me qëllim të shtypjes së Republikës së Venedikut. Ky rezultat u arrit në betejën e Vailës, kur Venediku humbi brenda një dite gjithçka që kishte fituar në tetëqind vjet. Firence kishte një rol të vështirë për të luajtur gjatë këtyre ngjarjeve, të ndërlikuara sado të ndërlikuara nga grindja që shpërtheu midis papës dhe francezëve, sepse miqësia me Francën kishte diktuar të gjithë politikën e Republikës. Kur, në 1511, Julius II më në fund formoi Lidhjen e Shenjtë kundër Francës, dhe me ndihmën e zviceranëve dëbuan francezët nga Italia, Firence u shtri në mëshirën e Papës dhe iu desh t'i nënshtrohej kushteve të tij, një prej të cilave ishte se Medici duhet të restaurohet. Kthimi i Medicive në Firence më 1 shtator 1512 dhe rënia e Republikës si pasojë, ishte sinjali për shkarkimin e Makiavelit dhe miqve të tij, dhe kështu i dha fund karrierës së tij publike, sepse, siç e pamë, ai vdiq pa rifituar postin.

LITERATURA DHE VDEKJA - *Æt.* 43-58-1512-27

Me kthimin e Medicive, Makiaveli, i cili për disa javë kishte shpresuar kot të mbante detyrën e tij nën zotërinjtë e rinj të Firences, u shkarkua me dekret të datës 7 nëntor 1512. Menjëherë pas kësaj ai u akuzua për bashkëpunim në një komplot të dështuar kundër Medici, i burgosur dhe i vënë në pyetje me anë të torturave. Papa i ri i mjekësisë, Leo X, siguroi lirimin e tij dhe ai u tërhoq në pronën e tij të vogël në San Casciano, afër Firences, ku iu përkushtua letërsisë. Në një letër drejtuar Francesco Vettorit, të datës 13 dhjetor 1513, ai ka lënë një përshkrim shumë interesant të jetës së tij në këtë periudhë, e cila sqaron metodat dhe motivet e tij në shkrimin *e Princit* . Pasi përshkruan punët e tij të përditshme me familjen dhe fqinjët, ai shkruan: “Kur erdhi mbrëmja, kthehem në shtëpi dhe shkoj në dhomën time; në hyrje heq rrobat e mia fshatare, të mbuluara me pluhur dhe papastërti, dhe vesh fustanin tim fisnik të oborrit, dhe kështu i riveshur, kaloj në

oborret e lashta të njerëzve të lashtë, ku, duke u pritur me dashuri prej tyre , Unë ushqehem me atë ushqim që është vetëm imi; ku nuk ngurroj të flas me ta dhe të kërkoj arsyen e veprimeve të tyre, dhe ata në dashamirësinë e tyre më përgjigjen; dhe për katër orë nuk ndjej lodhje, harroj çdo hall, varfëria nuk më tremb, vdekja nuk më tmerron; Unë jam i pushtuar tërësisht nga ata njerëz të mëdhenj. Dhe sepse Dante thotë:

Njohuria vjen nga të mësuarit e ruajtur mirë,
E pafrytshme tjetër,

Unë kam shënuar atë që kam përfituar nga biseda e tyre dhe kam kompozuar një vepër të vogël mbi "Principatat", ku derhem sa më shumë që të mundem duke medituar mbi këtë temë, duke diskutuar se çfarë është principata, çfarë llojesh ekzistojnë, si mund të fitohen, si mund të mbahen, pse humbasin: dhe nëse ndonjë nga fantazitë e mia ju ka pëlqyer ndonjëherë, kjo nuk duhet t'ju shqetësojë: dhe për një princ, veçanërisht për një të ri, duhet të jetë e mirëseardhur: prandaj ia dedikoj Madhështisë së tij Giuliano. Filippo Casavecchio e ka parë atë; ai do të jetë në gjendje t'ju tregojë se çfarë ka në të dhe nga bisedat që kam pasur me të; megjithatë, unë ende jam duke e pasuruar dhe lustruar atë."

"Libri i vogël" pësoi shumë peripeci përpara se të merrte formën në të cilën ka arritur tek ne. Gjatë kompozimit të tij ishin në veprim ndikime të ndryshme mendore; titulli dhe mbrojtësi i saj u ndryshuan; dhe për ndonjë arsye të panjohur më në fund iu kushtua Lorenzo de' Medici. Edhe pse Makiaveli diskutoi me Casavecchio-n nëse duhet t'i dërgohej apo t'i paraqitej personalisht klientit, nuk ka asnjë provë që Lorenco e ka marrë ndonjëherë ose madje e ka lexuar atë: sigurisht që ai kurrë nuk i ka dhënë Makiavelit ndonjë punë. Megjithëse ishte plagjiaturë gjatë jetës së Makiavelit, *Princi* nuk u botua kurrë prej tij dhe teksti i tij është ende i diskutueshëm.

Makiaveli e mbyll letrën e tij drejtuar Vettorit kështu: "Dhe sa i përket kësaj gjëje të vogël [librit të tij], kur të lexohet, do të shihet se gjatë pesëmbëdhjetë viteve që i kam dhënë studimit të shtetësisë, as nuk kam fjetur dhe as nuk kam bërë kot; dhe njerëzit duhet të dëshirojnë gjithmonë t'u shërbehet nga dikush që ka korrur përvojë në kurriz të të tjerëve. Dhe për besnikërinë time askush nuk mund të dyshonte, sepse duke mbajtur gjithmonë besimin, tani nuk mund të mësoja se si ta thyeja atë; sepse ai që ka qenë besnik dhe i ndershëm, si unë, nuk mund ta ndryshojë natyrën e tij; dhe varfëria ime është dëshmi e ndershmërisë sime."

Përpara se Makiaveli ta hiqte *Princin* nga duart, ai filloi "Diskursin mbi Dekadën e Parë të Titus Livius", i cili duhet të lexohet njëkohësisht me *Princin* . Këto dhe disa punë të vogla e pushtuan atë deri në vitin 1518, kur ai pranoi një komision të vogël për t'u kujdesur për punët e disa tregtarëve fiorentinë në Genova. Në vitin 1519, sundimtarët medikanë të Firences u dhanë disa lëshime politike qytetarëve të saj dhe Makiaveli me të tjerët u konsultua për një kushtetutë të re, sipas së cilës Këshilli i Madh do të rivendosej; por me një pretekst apo në një tjetër nuk u shpall.

Në vitin 1520, tregtarët fiorentinë iu drejtuan përsëri Makiavelit për të zgjidhur vështirësitë e tyre me Lucca-n, por ky vit ishte kryesisht i shquar për rihyrjen e tij në shoqërinë letrare fiorentine, ku ai ishte shumë i kërkuar, si dhe për prodhimin e tij "Arti i Lufta." Ishte në të njëjtin vit që ai mori një komision në instancën e kardinalit de' Medici për të shkruar "Historinë e Firences", një detyrë që e pushtoi deri në vitin 1525. Rikthimi i tij në favorin popullor mund të ketë vendosur që Medici t'i jepte atij këtë punësimi, pasi një shkrimtar i vjetër vëren se «një burrë shteti i aftë pa punë, si një balenë e madhe, do të përpiqet të përmbysë anijen nëse nuk ka një fuçi bosh për të luajtur».

Kur përfundoi "Historia e Firences", Makiaveli e çoi në Romë për t'ia paraqitur mbrojtësit të tij,

Giuliano de' Medici, i cili ndërkohë ishte bërë papë me titullin Klementi VII. Është disi mbresëlënëse fakti që, siç e kishte shkruar Makiaveli në vitin 1513, *Princin* për udhëzimin e Medicëve, pasi ata sapo kishin rifituar pushtetin në Firence, kështu, në vitin 1525, ai ia kushtoi "Historinë e Firences" kryefamiljarit. kur rrënimi i saj ishte tani në dorë. Në atë vit, beteja e Pavias shkatërroi sundimin francez në Itali dhe e la Françeskun I të burgosur në duart e rivalit të tij të madh, Karlit V. Kjo u pasua nga grabitja e Romës, me lajmin për të cilën festa popullore në Firence hodhi poshtë zgjedhën e Medicëve, të cilët u dëbuan edhe një herë.

Makiaveli mungonte në Firence në këtë kohë, por shpejtoi kthimin e tij, duke shpresuar të siguronte zyrën e tij të mëparshme të sekretarit në "Dhjetë e Lirisë dhe Paqes". Fatkeqësisht, ai u sëmur menjëherë pasi arriti në Firence, ku vdiq më 22 qershor 1527.

NJERIU DHE PUNËT E TIJ

Askush nuk mund të thotë se ku prehen kockat e Makiavelit, por Firence moderne e ka dekretuar atë një cenotaf madhështor në Santa Croce, në krah të djemve të saj më të famshëm; duke pranuar se, çfarëdo që kombet e tjera të kenë gjetur në veprat e tij, Italia gjeti në to idenë e unitetit të saj dhe mikrobet e rilindjes së saj midis kombeve të Evropës. Ndonëse është e kotë të protestosh kundër kuptimit mbarëbotëror dhe djallëzor të emrit të tij, mund të theksohet se ndërtimi i ashpër i doktrinës së tij që nënkupton ky reputacion i keq ishte i panjohur në kohën e tij dhe se kërkimet e kohëve të fundit kanë na mundësoi ta interpretojmë atë në mënyrë më të arsyeshme. Është për shkak të këtyre pyetjeve që forma e një "nekromanceri jo të shenjtë", e cila përhumbi për një kohë të gjatë vizionin e burrave, ka filluar të zbehet.

Makiaveli ishte padyshim një njeri me vëzhgim, mprehtësi dhe industri të madhe; duke vënë në dukje me një sy mirënjohës çdo gjë që i kalonte përpara dhe me dhuratën e tij supreme letrare duke e kthyer atë në llogari në tërheqjen e tij të detyruar nga punët. Ai nuk e paraqet veten, as nuk përshkruhet nga bashkëkohësit e tij, si një lloj i atij kombinimi të rrallë, burrështetasi dhe autori i suksesshëm, sepse ai duket se ka qenë mesatarisht i begatë në disa ambasada dhe punësime politike. Ai u mashtrua nga Catherina Sforza, u injorua nga Louis XII, i tmerruar nga Cesare Borgia; disa nga ambasadat e tij ishin mjaft shterpë për rezultate; përpjekjet e tij për të forcuar Firencen dështuan dhe ushtria që ai ngriti i habiti të gjithë nga frikacakët e tyre. Në kryerjen e punëve të tij ai ishte i ndrojtur dhe i kushtueshëm; nuk guxoi të dilte në krah të Soderinit, të cilit i detyrohej kaq shumë, nga frika se mos e kompromotonte veten; Lidhja e tij me Medici ishte e hapur për dyshime dhe Xhuliano duket se e kishte njohur forcën e tij të vërtetë kur e vendosi të shkruante "Historinë e Firences", në vend që ta punësonte në shtet. Dhe pikërisht në anën letrare të karakterit të tij, dhe vetëm aty, nuk gjejmë asnjë dobësi dhe asnjë dështim.

Edhe pse drita e gati katër shekujve është përqendruar te *Princi* , problemet e tij janë ende të diskutueshme dhe interesante, sepse ato janë problemet e përjetshme midis të sunduarve dhe sundimtarëve të tyre. Ashtu siç janë, etika e tij është ajo e bashkëkohësve të Makiavelit; megjithatë nuk mund të thuhet se janë të vjetruara për sa kohë që qeveritë e Evropës mbështeten në forcat materiale dhe jo morale. Ngjarjet dhe personazhet e tij historike bëhen interesante për shkak të përdorimeve që Makiaveli u bën atyre për të ilustruar teoritë e tij të qeverisjes dhe sjelljes.

Duke lënë jashtë vëmendjes ato maksimale të shtetit që ende pajisin disa shtetarë evropianë dhe lindorë me parime veprimi, *Princi* është i mbushur me të vërteta që mund të vërtetohen në çdo hap. Burrat janë ende mashtrimet e thjeshtësisë dhe lakmisë së tyre, siç ishin në ditët e Aleksandrit VI. Rroba e fesë ende fsheh veset që Makiaveli i shpalosi në personazhin e Ferdinandit të Aragonit. Burrat nuk do t'i shikojnë gjërat ashtu siç janë në të vërtetë, por ashtu siç

dëshirojnë të jenë - dhe janë të shkatërruar. Në politikë nuk ka kurse krejtësisht të sigurta; maturia konsiston në zgjedhjen e atyre më pak të rrezikshmit. Pastaj - për të kaluar në një plan më të lartë - Makiaveli përsërit se, megjithëse krimet mund të fitojnë një perandori, ato nuk fitojnë lavdi. Luftërat e nevojshme janë vetëm luftëra, dhe krahët e një kombi shenjtërohen kur ai nuk ka burim tjetër përveçse të luftojë.

Është britma e një dite shumë më të vonë se ajo e Makiavelit që qeveria duhet të ngrihet në një forcë të gjallë morale, e aftë për të frymëzuar njerëzit me një njohje të drejtë të parimeve themelore të shoqërisë; për këtë "argument të lartë" *Princi* kontribuon por pak. Makiaveli gjithmonë ka refuzuar të shkruajë për njerëzit ose për qeveritë ndryshe nga sa i ka gjetur, dhe ai shkruan me aq mjeshtëri dhe mprehtësi sa puna e tij ka vlerë të qëndrueshme. Por ajo që e investon *Princin* me më shumë se një interes thjesht artistik apo historik është e vërteta e pakundërshtueshme se ai ka të bëjë me parimet e mëdha që ende udhëheqin kombet dhe sundimtarët në marrëdhëniet e tyre me njëri-tjetrin dhe fqinjët e tyre.

Në përkthimin *e Princit,* synimi im ka qenë të arrij me çdo kusht një përkthim të saktë fjalë për fjalë të origjinalit, në vend të një parafraze të rrjedhshme të përshtatur me nocionet moderne të stilit dhe shprehjes. Makiaveli nuk ishte frazashkrues i lehtë; kushtet në të cilat ai shkruante e detyronin të peshonte çdo fjalë; temat e tij ishin të larta, thelbi i tij i rëndë, mënyra e tij fisnikerisht e qartë dhe serioze. *Quis eo fuit unquam in partiundis rebus, in definiendis, in explanandis pressior?* Në *Princi* , mund të thuhet me të vërtetë, ka arsye të caktueshme, jo vetëm për çdo fjalë, por për pozicionin e çdo fjale. Për një anglez të kohës së Shekspirit, përkthimi i një traktati të tillë ishte në një farë mënyre një detyrë relativisht e lehtë, sepse në ato kohë gjenialiteti i anglezëve ngjante më shumë me atë të gjuhës italiane; për anglezin e sotëm nuk është aq e thjeshtë. Për të marrë një shembull të vetëm: fjala *intrattenere* , e përdorur nga Machiavelli për të treguar politikën e miratuar nga Senati Romak ndaj shteteve më të dobëta të Greqisë, nga një elizabetian do të përkthehej saktë "argëtues" dhe çdo lexues bashkëkohor do të kuptonte se çfarë do të thoshte duke thënë se “Roma *i argëtoi* otolianët dhe akejtë pa e shtuar fuqinë e tyre”. Por sot një frazë e tillë do të dukej e vjetëruar dhe e paqartë, nëse jo e pakuptimtë: ne jemi të detyruar të themi se " *Roma mbante marrëdhënie miqësore me otolianët* ", etj., duke përdorur katër fjalë për të bërë punën e njërit. Jam përpjekur të ruaj shkurtësinë e mprehtë të italishtes aq sa ishte në përputhje me një besnikëri absolute ndaj sensit. Nëse rezultati do të jetë një vështirësi e rastësishme, mund të shpresoj vetëm se lexuesi, me dëshirën e tij për të arritur kuptimin e autorit, mund të anashkalojë vrazhdësinë e rrugës që e çon atë drejt saj.

Më poshtë është një listë e veprave të Makiavelit:
Punimet kryesore. Discorso sopra le cose di Pisa, 1499; Del modo di trattare i popoli della Valdichiana ribellati, 1502; Del modo tenuto dal duca Valentino nell' ammazzare Vitellozzo Vitelli, Oliverotto da Fermo, etj., 1502; Discorso sopra la provisione del danaro, 1502; Decennale primo (poemë në terza rima), 1506; Ritratti delle cose dell' Alemagna, 1508-12; Decennale secondo, 1509; Ritratti delle cose di Francia, 1510; Discorsi sopra la prima deca di T. Livio, 3 vëll., 1512-17; Il Principe, 1513; Andria, komedi e përkthyer nga Terence, 1513 (?); Mandragola, komedi prozë në pesë akte, me prolog në vargje, 1513; Della lingua (dialog), 1514; Clizia, komedi në prozë, 1515 (?); Belfagor arcidiavolo (roman), 1515; Asino d'oro (poemë në terza rima), 1517; Dell' arte della guerra, 1519-20; Discorso sopra il riformare lo stato di Firenze, 1520; Sommario delle cose della citta di Lucca, 1520; Vita di Castraccio Castracani da Lucca, 1520; Istorie fiorentine, 8 libra, 1521-5; Frammenti storici, 1525.

Poezi të tjera përfshijnë Sonetti, Canzoni, Ottave dhe Canti carnascialeschi.

Botime. Aldo, Venecia, 1546; della Tertina, 1550; Cambiagi, Firence, 6 vëll., 1782-5; dei Classici,

Milano, 10 1813; Silvestri, 9 vëll., 1820-2; Passerini, Fanfani, Milanesi, 6 vëll. botuar vetëm, 1873-77.

Punime të vogla. Ed. FL Polidori, 1852; Lettere familiari, ed. E. Alvisi, 1883, 2 botime, njëri me prerje; Shkrime të kredituara, ed. G. Canestrini, 1857; Letrat drejtuar F. Vettorit, shih A. Ridolfi, Pensieri intorno allo scopo di N. Machiavelli nel libro Il Principe etj.; D. Ferrara, Korrespondenca private e Nicolo Machiavelli, 1929.

PËRKUJTIM

Për të mrekullueshëm Lorenzo Di Piero De' Medici

Ata që përpiqen të fitojnë hiret e mira të një princi, janë mësuar të dalin para tij me gjëra të tilla që i kanë më të çmuara, ose që e shohin atë të kënaqet më shumë; nga ku dikush shpesh sheh kuaj, krahë, pëlhura ari, gurë të çmuar dhe stoli të ngjashme që u paraqiten princave, të denjë për madhështinë e tyre.

Prandaj, duke dashur t'i paraqitem Madhërisë suaj me njëfarë dëshmie të përkushtimit tim ndaj jush, nuk kam gjetur në pasuritë e mia asgjë që e kam më të dashur se, ose e vlerësoj aq shumë sa njohuria e veprimeve të njerëzve të mëdhenj, e fituar prej kohësh. përvojë në çështjet bashkëkohore dhe një studim i vazhdueshëm i antikitetit; të cilën, pasi e kam reflektuar me zell të madh e të gjatë, tani e dërgoj, të tretur në një vëllim të vogël, te Madhëria juaj.

Dhe megjithëse mund ta konsideroj këtë punë të padenjë për fytyrën tuaj, megjithatë i besoj shumë dashamirësisë suaj që mund të jetë e pranueshme, duke qenë se nuk është e mundur të bëj një dhuratë më të mirë sesa t'ju ofroj mundësinë e mirëkuptimit në kohën më të shkurtër gjithçka që kam mësuar në kaq shumë vite dhe me kaq shumë telashe dhe rreziqe; të cilën vepër nuk e kam zbukuruar me fjalë të fryra apo madhështore, as të mbushura me pika të rrumbullakosura, as me ndonjë joshje apo zbukurim të jashtëm, me të cilën kaq shumë janë mësuar të zbukurojnë veprat e tyre; sepse unë kam dashur ose që të mos i bëhet asnjë nder, ose që e vërteta e çështjes dhe rëndësia e temës ta bëjnë atë të pranueshme.

As nuk mbaj mend me ata që e konsiderojnë si supozim nëse një njeri me gjendje të ulët dhe të përulur guxon të diskutojë dhe të zgjidhë shqetësimet e princave; sepse, ashtu si ata që vizatojnë peizazhe e vendosin veten poshtë në rrafshnaltë për të soditur natyrën e maleve dhe të vendeve të larta, dhe për të soditur rrafshnaltat vendosen në male të larta, po ashtu për të kuptuar natyrën e njerëzve që i duhen. për të qenë një princ dhe për të kuptuar se nga princat duhet të jetë i popullit.
Merre, pra, madhështinë tënde, këtë dhuratë të vogël në frymën në të cilën unë e dërgoj; ku, nëse lexohet dhe merret parasysh me zell nga ju, do të mësoni dëshirën time ekstreme që të arrini atë madhështi që premton pasuria dhe atributet tuaja të tjera. Dhe nëse Madhështia juaj nga maja e madhështisë suaj ndonjëherë do t'ju kthejë sytë nga këto rajone më të ulëta, do të shihni se sa pa merita vuaj një keqdashje të madhe dhe të vazhdueshme fati.

PRINCI

KAPITULLI I.
SA LLOJE PRINCIPATEVE KA DHE ME ÇFARË MËNYRA FITUEN ATO

Të gjitha shtetet, të gjitha fuqitë, që kanë mbajtur dhe kanë sundimin mbi njerëzit kanë qenë dhe janë ose republika ose principata.

Principatat janë ose të trashëguara, në të cilat familja është krijuar prej kohësh; ose jane te reja.

Të rejat janë ose krejtësisht të reja, siç ishte Milani për Francesco Sforza-n, ose janë, si të thuash, anëtarë të aneksuar në gjendjen trashëgimore të princit që i ka fituar, siç ishte mbretëria e Napolit me atë të Mbretit të Spanjës.

Dominime të tilla të fituara në këtë mënyrë ose janë mësuar të jetojnë nën një princ, ose të jetojnë në liri; dhe janë fituar ose nga krahët e vetë princit, ose nga të tjerët, ose nga pasuria ose nga aftësia.

KAPITULLI II.
LIDHUR ME PRINCIPATËT TRASHËGIMORE

Do të lë jashtë çdo diskutim për republikat, pasi në një vend tjetër kam shkruar gjerë e gjatë për to dhe do t'u drejtohem vetëm principatave. Duke vepruar kështu, unë do t'i përmbahem rendit të treguar më lart dhe do të diskutoj se si duhet të sundohen dhe ruhen principata të tilla.

Unë them menjëherë se ka më pak vështirësi në mbajtjen e gjendjeve trashëgimore dhe atyre që janë mësuar prej kohësh me familjen e princit të tyre, sesa të reja; sepse mjafton vetëm të mos shkelë zakonet e paraardhësve të tij dhe të trajtojë me maturi rrethanat kur ato lindin, që një princ me fuqi mesatare të mbajë veten në gjendjen e tij, përveç rastit kur privohet prej tij nga ndonjë forcë e jashtëzakonshme dhe e tepruar; dhe nëse i privohet kaq shumë, sa herë që i ndodh diçka e keqe uzurpatorit, ai do ta rifitojë atë.

Kemi në Itali, për shembull, Dukën e Ferrarës, i cili nuk mund t'u bënte ballë sulmeve të venecianëve në '84, as atyre të Papa Julius në '10, nëse nuk ishte vendosur prej kohësh në zotërimet e tij. Sepse princi trashëgues ka më pak arsye dhe më pak nevojë për të ofenduar; prandaj ndodh që ai do të jetë më i dashur; dhe nëse veset e jashtëzakonshme nuk e bëjnë atë të urrehet, është e arsyeshme të pritet që nënshtetasit e tij të jenë të prirur natyrshëm ndaj tij; dhe në lashtësinë dhe kohëzgjatjen e sundimit të tij humbasin kujtimet dhe motivet që bëjnë ndryshimin, sepse një ndryshim i lë gjithmonë dhëmbët tjetrit.

KAPITULLI III.
LIDHUR ME PRINCIPATËT E PËRZIERË

Por vështirësitë ndodhin në një principatë të re. Dhe së pari, nëse nuk është krejtësisht i ri, por është, si të thuash, një anëtar i një shteti që, marrë kolektivisht, mund të quhet i përbërë, ndryshimet lindin kryesisht nga një vështirësi e qenësishme që ekziston në të gjitha principatat e reja; sepse njerëzit ndryshojnë me dëshirë sundimtarët e tyre, duke shpresuar të përmirësojnë veten, dhe kjo shpresë i shtyn ata të rrokin armët kundër atij që sundon: ku ata mashtrohen, sepse më pas zbulojnë nga përvoja se kanë shkuar nga e keqja në më keq. Kjo pason gjithashtu një domosdoshmëri tjetër të natyrshme dhe të zakonshme, e cila gjithmonë bën që një princ i ri t'i ngarkojë ata që i janë nënshtruar me ushtrinë e tij dhe me vështirësi të tjera të pafundme që ai duhet t'i vërë në blerjen e tij të re.

Në këtë mënyrë ju keni armiq në të gjithë ata që i keni plagosur në pushtimin e asaj principate dhe

nuk jeni në gjendje t'i mbani ata miq që ju vendosën atje për shkak se nuk jeni në gjendje t'i kënaqni ata ashtu siç e prisnin dhe nuk mund t'i merrni. masa të forta ndaj tyre, duke u ndjerë i lidhur me ta. Sepse, edhe pse dikush mund të jetë shumë i fortë në forcat e armatosura, megjithatë për të hyrë në një provincë njeriu ka gjithmonë nevojë për vullnetin e mirë të vendasve.

Për këto arsye Luigji i Dymbëdhjetë, Mbreti i Francës, pushtoi shpejt Milanin dhe po aq shpejt e humbi; dhe për ta nxjerrë atë herën e parë i nevojiteshin vetëm forcat e Lodovicos; sepse ata që ia kishin hapur portat, duke e gjetur veten të mashtruar me shpresat e tyre për përfitime në të ardhmen, nuk do të duronin keqtrajtimin e princit të ri. Është shumë e vërtetë që, pasi fitoi për herë të dytë provincat rebele, ato nuk humbasin aq lehtë më pas, sepse princi, me pak ngurrim, shfrytëzon rastin e rebelimit për të ndëshkuar delikuentët, për të pastruar të dyshuarit dhe për të forcuar. veten në vendet më të dobëta. Kështu që Franca të humbiste Milanin herën e parë mjaftoi që Duka Lodovico [1] të ngrinte kryengritje në kufij; por për ta humbur atë për herë të dytë, ishte e nevojshme të sillte gjithë botën kundër tij dhe që ushtritë e tij të mundeshin dhe të dëboheshin nga Italia; e cila pasoi nga shkaqet e lartpërmendura.

[1] Duka Lodovico ishte Lodovico Moro, një djalë i Francesco Sforza, i cili u martua me Beatrice d'Este. Ai sundoi mbi Milano nga 1494 deri në 1500 dhe vdiq në 1510.

Megjithatë Milani u mor nga Franca herën e parë dhe të dytën. Arsyet e përgjithshme për të parën janë diskutuar; Mbetet për t'i përmendur ato për të dytën dhe për të parë se çfarë burimesh kishte ai dhe çfarë do të kishte pasur dikush në situatën e tij për të mbajtur veten më të sigurt në blerjen e tij sesa mbreti i Francës.

Tani unë them se ato zotërime që, kur fitohen, i shtohen një shteti të lashtë nga ai që i fiton, ose janë të të njëjtit vend dhe gjuhë, ose nuk janë. Kur janë, është më e lehtë t'i mbash, sidomos kur nuk janë mësuar me vetëqeverisjen; dhe për t'i mbajtur të sigurta, mjafton të kishim shkatërruar familjen e princit që i sundonte; sepse të dy popujt, duke ruajtur në gjëra të tjera kushtet e vjetra dhe duke mos qenë të ndryshëm nga zakonet, do të jetojnë të qetë së bashku, siç është parë në Brittany, Burgundy, Gascony dhe Normandi, të cilat kanë qenë të lidhura me Francën për një kohë kaq të gjatë. : dhe, megjithëse mund të ketë ndonjë ndryshim në gjuhë, megjithatë zakonet janë të njëjta dhe njerëzit do të jenë lehtësisht në gjendje të kalojnë mes tyre. Ai që i ka aneksuar, nëse dëshiron t'i mbajë, duhet të mbajë parasysh vetëm dy konsiderata: atë, që familja e ish-zotit të tyre është shuar; tjetra, që as ligjet dhe as taksat e tyre nuk ndryshohen, kështu që në një kohë shumë të shkurtër ata do të bëhen tërësisht një organ me principatën e vjetër.

Por kur fitohen shtete në një vend që ndryshojnë në gjuhë, zakone ose ligje, ka vështirësi dhe nevojiten fat dhe energji të mëdha për t'i mbajtur ato, dhe një nga ndihmat më të mëdha dhe më reale do të ishte ai që i ka fituar ato. duhet të shkojë dhe të banojë atje. Kjo do ta bënte pozitën e tij më të sigurt dhe më të qëndrueshme, siç e ka bërë atë të turkut në Greqi, i cili, me gjithë masat e tjera të marra prej tij për mbajtjen e atij shteti, nëse nuk do të ishte vendosur atje, nuk do të kishte mundur ta mbante. atë. Sepse, nëse dikush është në vend, çrregullimet shihen kur shfaqen dhe mund t'i korrigjojë shpejt; por nëse dikush nuk është afër, dëgjohen vetëm kur janë të shkëlqyer dhe atëherë nuk mund t'i korrigjojë më. Përveç kësaj, vendi nuk është plaçkitur nga zyrtarët tuaj; subjektet janë të kënaqur me ndihmën e shpejtë te princi; kështu, duke dashur të jenë të mirë, ata kanë më shumë arsye për ta dashur atë, dhe duke dashur të jenë ndryshe, t'i frikësohen atij. Ai që do ta sulmonte atë shtet nga jashtë duhet të ketë kujdesin maksimal; për sa kohë që princi banon atje, mund t'i hiqet vetëm me vështirësinë më të madhe.

Rruga tjetër dhe më e mirë është dërgimi i kolonive në një ose dy vende, të cilat mund të jenë si çelësat e atij shteti, sepse është e nevojshme ose të bëhet kjo ose të mbahet atje një numër i madh

kalorësish dhe këmbësorie. Një princ nuk shpenzon shumë për kolonitë, sepse me pak ose aspak shpenzime ai mund t'i dërgojë dhe t'i mbajë atje, dhe ai ofendon vetëm një pakicë të qytetarëve të cilëve u merr toka dhe shtëpi për t'ua dhënë banorëve të rinj; dhe ata që ai fyen, duke mbetur të varfër dhe të shpërndarë, nuk mund ta lëndojnë kurrë; ndërsa pjesa tjetër duke qenë të padëmtuar mbahen lehtësisht në heshtje, dhe në të njëjtën kohë janë në ankth të mos gabojnë nga frika se mos u ndodh atyre ashtu siç u ndodh atyre që janë plaçkitur. Si përfundim, them se këto koloni nuk kushtojnë, janë më besnike, lëndojnë më pak dhe të lënduarit, siç u tha, të varfër e të shpërndarë, nuk mund të lëndojnë. Mbi këtë, duhet vënë në dukje se burrat ose duhet të trajtohen mirë ose të shtypen, sepse ata mund të hakmerren për lëndimet më të lehta, për ato më të rënda që nuk munden; prandaj lëndimi që duhet t'i bëhet një burri duhet të jetë i tillë që njeriu të mos qëndrojë në frikën e hakmarrjes.

Por në mbajtjen e njerëzve të armatosur atje në vend të kolonive shpenzohet shumë më tepër, duke konsumuar në garnizon të gjitha të ardhurat nga shteti, në mënyrë që blerja të kthehet në humbje dhe shumë të tjerë të acarohen, sepse i gjithë shteti është i plagosur; nëpërmjet zhvendosjes së garnizonit lart e poshtë, të gjithë njihen me vështirësitë dhe të gjithë armiqësohen, dhe ata janë armiq që, edhe pse të rrahur në tokën e tyre, janë ende në gjendje të bëjnë dëm. Prandaj, për çdo arsye, roje të tilla janë po aq të padobishme sa një koloni është e dobishme.

Përsëri, princi që ka një vend të ndryshëm në aspektet e mësipërme duhet të bëhet kreu dhe mbrojtësi i fqinjëve të tij më pak të fuqishëm dhe të dobësojë më të fuqishmit mes tyre, duke u kujdesur që asnjë i huaj aq i fuqishëm sa ai të mos ketë rastësisht. , merr një bazë atje; sepse gjithmonë do të ndodhë që një i tillë do të prezantohet nga ata që janë të pakënaqur, qoftë nga teprica e ambicies ose nga frika, siç e ka parë tashmë. Romakët u sollën në Greqi nga otolianët; dhe në çdo vend tjetër ku ata fituan një bazë, ata u sollën nga banorët. Dhe rrjedha e zakonshme e punëve është që, sapo një i huaj i fuqishëm hyn në një vend, të gjitha shtetet nënshtetas tërhiqen nga ai, të prekur nga urrejtja që ndjejnë kundër pushtetit në pushtet. Kështu që në lidhje me ato shtete subjektive, ai nuk duhet të bëjë asnjë mundim për t'i fituar ato për veten e tij, sepse të gjitha ato mblidhen shpejt drejt gjendjes që ai ka fituar atje. Ai duhet vetëm të kujdeset që ata të mos marrin shumë pushtet dhe autoritet të tepërt, dhe më pas me forcat e tij dhe me vullnetin e tyre të mirë, ai mund të mbajë lehtësisht më të fuqishmit prej tyre, në mënyrë që të mbetet plotësisht zotërues. në vend. Dhe ai që nuk e menaxhon siç duhet këtë biznes, së shpejti do të humbasë atë që ka fituar dhe ndërkohë që e mban atë do të ketë vështirësi dhe telashe të pafundme.

Romakët, në vendet që aneksuan, i vëzhguan nga afër këto masa; dërguan koloni dhe mbajtën marrëdhënie miqësore me [2] fuqitë e vogla, pa e shtuar forcën e tyre; ata e mbajtën poshtë më të madhin dhe nuk lejuan asnjë fuqi të fortë të huaj të fitonte autoritet. Greqia më duket e mjaftueshme për një shembull. Akejtë dhe otolianët u mbajtën miqësorë prej tyre, mbretëria e Maqedonisë u përul, Antiokusi u dëbua; megjithatë, meritat e akeanëve dhe otolianëve nuk u siguruan atyre leje për të rritur fuqinë e tyre, as bindjet e Filipit nuk i shtynë romakët të ishin miqtë e tij pa e përulur më parë atë, dhe as ndikimi i Antiokut nuk i bëri ata të bien dakord që ai të ruante çdo sundim mbi vendin. Sepse romakët bënë në këto raste atë që duhet të bëjnë të gjithë princat e matur, të cilët duhet të kenë parasysh jo vetëm problemet e tanishme, por edhe ato të ardhshme, për të cilat ata duhet të përgatiten me çdo energji, sepse, kur parashikohet, është e lehtë t'i zgjidhësh ato; por nëse prisni derisa të afrohen, ilaçi nuk është më në kohë sepse sëmundja është bërë e pashërueshme; sepse ndodh në këtë, siç thonë mjekët, ndodh në ethet e ethshme, që në fillim të sëmundjes është e lehtë për t'u kuruar, por e vështirë për t'u zbuluar, por me kalimin e kohës, duke mos u zbuluar ose trajtuar në fillim. , bëhet e lehtë për t'u zbuluar, por e vështirë për t'u kuruar. Kështu ndodh në çështjet shtetërore, sepse kur të këqijat që lindin janë parashikuar (të cilat i jepet vetëm një njeriu të mençur për t'i parë), ato mund të korrigjohen shpejt, por kur, duke mos qenë parashikuar, ato janë lejuar. të rriten në një mënyrë që të gjithë t'i shohin, nuk ka më një

ilaç. Prandaj, romakët, duke parë telashet, i trajtuan menjëherë dhe, edhe për të shmangur një luftë, nuk i lanë të vinin në krye, sepse ata e dinin se lufta nuk duhej shmangur, por vetëm për t'u shtyrë. avantazhet e të tjerëve; për më tepër ata dëshironin të luftonin me Filipin dhe Antiokun në Greqi që të mos e bënin atë në Itali; mund t'i shmangeshin të dyjave, por këtë nuk e dëshiruan; as kjo nuk u pëlqeu atyre që janë përgjithmonë në gojën e të mençurve të kohës sonë: - Le të gëzojmë përfitimet e kohës - por më tepër përfitimet e trimërisë dhe maturisë së tyre, sepse koha i çon çdo gjë përpara saj dhe është në gjendje të sjellë me vete të mirën po aq sa të keqen, dhe të keqen po ashtu edhe të mirën.

[2] Shih vërejtjen në hyrje mbi fjalën "intratenere".

Por le t'i drejtohemi Francës dhe të pyesim nëse ajo ka bërë ndonjë nga gjërat e përmendura. Unë do të flas për Louis [3] (dhe jo për Charles) [4] si ai, sjellja e të cilit është më e mirë për t'u vëzhguar, pasi ai ka mbajtur në zotërim Italinë për një periudhë më të gjatë; dhe do të shihni se ai ka bërë të kundërtën me ato gjëra që duhen bërë për të ruajtur një gjendje të përbërë nga elementë të ndryshëm.

[3] Louis XII, Mbreti i Francës, "Babai i Popullit", i lindur më 1462, vdiq në

1515. [4] Charles VIII, Mbreti i Francës, lindur më 1470, vdiq 1498.

Mbreti Luigji u soll në Itali nga ambicia e venecianëve, të cilët dëshironin të fitonin gjysmën e shtetit të Lombardisë me ndërhyrjen e tij. Unë nuk do të fajësoj rrugën e ndjekur nga mbreti, sepse, duke dashur të zërë një terren në Itali dhe duke mos pasur miq atje - duke parë më tepër se çdo derë i ishte mbyllur për shkak të sjelljes së Karlit - ai u detyrua të pranonte ato miqësi. të cilën ai mund ta merrte dhe do të kishte pasur sukses shumë shpejt në projektimin e tij nëse në çështje të tjera nuk do të kishte bërë disa gabime. Mbreti, megjithatë, pasi kishte fituar Lombardinë, rifitoi menjëherë autoritetin që Karli kishte humbur: Genova u dorëzua; fiorentinët u bënë miqtë e tij; Markesha e Mantuas, Duka i Ferrarës, Bentivogli, zonja ime e Forlit, Zotët e Faenzas, të Pesaros, të Rimini, të Camerino, të Piombino, Lucchese, Pisans, Sienez - të gjithë bënë përparim tek ai bëhu shoku i tij. Atëherë venedikasit mund ta kuptonin nxitimin e rrugës së marrë prej tyre, e cila, për të siguruar dy qytete në Lombardi, e kishte bërë mbretin zot të dy të tretave të Italisë.

Le të mendojë ndokush tani se me çfarë vështirësie do të mund të kishte mbajtur mbreti pozicionin e tij në Itali, po të kishte respektuar rregullat e përcaktuara më sipër dhe të kishte mbajtur të gjithë miqtë e tij të sigurt dhe të mbrojtur; sepse, megjithëse ishin të shumtë, ata ishin të dy të dobët dhe të ndrojtur, disa kishin frikë nga Kisha, disa nga venecianët, dhe kështu ata do të ishin detyruar gjithmonë të qëndronin me të dhe me mjetet e tyre ai mund të ishte i sigurt kundër atyre i cili mbeti i fuqishëm. Por ai nuk ishte më herët në Milano sesa bëri të kundërtën duke ndihmuar Papa Aleksandrin për të pushtuar Romagna. Asnjëherë nuk i shkonte ndërmend se me këtë veprim po dobësohej, po e privonte veten nga miqtë dhe nga ata që ishin hedhur në prehrin e tij, ndërkohë që ai madhëronte Kishën duke i shtuar shumë fuqi materiale shpirtërores, duke i dhënë kështu autoritet më të madh. Dhe pasi bëri këtë gabim të parë, ai u detyrua ta ndiqte atë, aq sa, për t'i dhënë fund ambicies së Aleksandrit dhe për të parandaluar që ai të bëhej zot i Toskanës, ai vetë u detyrua të vinte në Itali.

Dhe sikur të mos mjaftonte të kishte madhëruar kishën dhe të privonte veten nga miqtë, ai, duke dashur të kishte mbretërinë e Napolit, e ndau atë me mbretin e Spanjës dhe ku ishte arbitri kryesor në Itali, merr një bashkëpunëtor. , në mënyrë që ambiciozët e atij vendi dhe keqpërdorimet e tij të kenë ku të strehohen; dhe duke qenë se ai mund të kishte lënë në mbretëri pensionistin e tij si mbret, ai e dëboi atë, për të vendosur atje një që mund ta dëbonte, Luigjin, me radhë.

Dëshira për të fituar është në të vërtetë shumë e natyrshme dhe e zakonshme, dhe burrat e bëjnë këtë gjithmonë kur munden, dhe për këtë ata do të lavdërohen dhe nuk do të fajësohen; por kur ata nuk mund ta bëjnë këtë, por dëshirojnë ta bëjnë këtë me çdo mjet, atëherë ka marrëzi dhe faj. Prandaj, nëse Franca mund të kishte sulmuar Napolin me forcat e saj, ajo duhet ta kishte bërë këtë; nëse ajo nuk mundi, atëherë ajo nuk duhet ta kishte ndarë atë. Dhe nëse ndarja që ajo bëri me venecianët në Lombardi justifikohej me justifikimin se me të ajo fitoi një bazë në Itali, kjo ndarje tjetër meritonte faj, sepse nuk kishte justifikimin e asaj domosdoshmërie.

Prandaj Luigji bëri këto pesë gabime: shkatërroi fuqitë e vogla, shtoi fuqinë e një prej fuqive më të mëdha në Itali, solli një fuqi të huaj, nuk u vendos në vend, nuk dërgoi koloni. Të cilat gabime, sikur të kishte jetuar, nuk ishin të mjaftueshme për ta lënduar, po të mos kishte bërë një të gjashtë duke ua hequr dominimin venecianëve; sepse, po të mos e kishte madhëruar Kishën, as të mos e kishte sjellë Spanjën në Itali, do të ishte shumë e arsyeshme dhe e nevojshme t'i përuleshin ata; por pasi kishte ndërmarrë fillimisht këto hapa, ai nuk duhet të kishte pranuar kurrë shkatërrimin e tyre, sepse ata, duke qenë të fuqishëm, do t'i mbanin gjithmonë larg të tjerëve nga projektet në Lombardi, për të cilat venedikasit nuk do të kishin pranuar kurrë, veçse të bëheshin vetë zotërinj atje; edhe sepse të tjerët nuk do të donin të merrnin Lombardinë nga Franca për t'ua dhënë venecianëve dhe për t'iu kundërvënë të dyjave, ata nuk do të kishin guximin.

Dhe nëse dikush duhet të thotë: "Mbreti Louis ia dorëzoi Romagnën Aleksandrit dhe mbretërinë Spanjës për të shmangur luftën", unë përgjigjem për arsyet e dhëna më sipër se një gabim nuk duhet të bëhet kurrë për të shmangur luftën, sepse nuk duhet të bëhet. shmanget, por shtyhet vetëm në disavantazhin tuaj. Dhe nëse një tjetër do të pretendonte zotimin që mbreti i kishte dhënë Papës se ai do ta ndihmonte atë në ndërmarrje, në këmbim të zgjidhjes së martesës së tij [5] dhe kapelës në Rouen, [6] për këtë unë i përgjigjem çfarë Unë do të shkruaj më vonë në lidhje me besimin e princave dhe se si duhet të ruhet ai.

[5] Louis XII u divorcua nga gruaja e tij, Jeanne, vajza e Louis XI, dhe u martua në 1499 me Anne of Brittany, e veja e Charles VIII, në mënyrë që të mbante Dukatin e Brittany për kurorën.

[6] Kryepeshkopi i Ruenit. Ai ishte Georges d'Amboise, i krijuar një kardinal nga Aleksandri VI. Lindur në 1460, vdiq 1510.

Kështu mbreti Luigji humbi Lombardinë duke mos ndjekur asnjë nga kushtet e vëzhguara nga ata që kishin marrë në zotërim vende dhe dëshironin t'i mbanin ato. As nuk ka ndonjë mrekulli në këtë, por shumë që është e arsyeshme dhe krejt e natyrshme. Dhe për këto çështje fola në Nante me Ruen, kur Valentino, siç quhej zakonisht Cesare Borgia, i biri i Papa Aleksandrit, pushtoi Romagna-n dhe kur kardinali Rouen më vuri re se italianët nuk e kuptonin luftën, unë iu përgjigja se francezët nuk e kuptonin shtetësinë, që do të thotë se përndryshe nuk do ta lejonin Kishën të arrinte një madhështi të tillë. Dhe në fakt është parë se madhështia e Kishës dhe e Spanjës në Itali është shkaktuar nga Franca dhe rrënimi i saj mund t'i atribuohet atyre. Nga kjo nxirret një rregull i përgjithshëm që nuk dështon kurrë ose rrallë: se ai që është shkaku që një tjetër të bëhet i fuqishëm është i rrënuar; sepse ai mbizotërim është sjellë ose nga zgjuarsia ose përndryshe me forcë, dhe të dy janë të mosbesuar nga ai që është ngritur në pushtet.

KAPITULLI IV.
PSE MBRETËRIA E DARIUT, E PUSHTUAR NGA ALEKSANDRI, NUK U REBEL KUNDËR PASUARËVE

TË ALEKSANDRI ME VDEKJEN E TIJ

Duke marrë parasysh vështirësitë që u është dashur të përballojnë njerëzit ndaj një shteti të sapopërfituar, disa mund të pyesin se si, duke parë që Aleksandri i Madh u bë zot i Azisë brenda pak vitesh dhe vdiq ndërsa ajo mezi ishte zgjidhur (kur mund të duket e arsyeshme që e gjithë perandoria do të ishte rebeluar), megjithatë pasardhësit e tij e ruajtën veten dhe nuk iu desh të përballonin asnjë vështirësi tjetër përveç asaj që lindte mes tyre nga ambiciet e tyre.

Unë përgjigjem se principatat për të cilat dikush ka të dhëna janë gjetur të qeverisen në dy mënyra të ndryshme; qoftë nga një princ, me një grup shërbëtorë, të cilët e ndihmojnë për të qeverisur mbretërinë si ministra me favorin dhe lejen e tij; ose nga një princ dhe baronë, të cilët e mbajnë atë dinjitet nga lashtësia e gjakut dhe jo nga hiri i princit. Të tillë baronë kanë shtetet dhe nënshtetasit e tyre, të cilët i njohin ata si zotër dhe i mbajnë në dashuri të natyrshme. Ato shtete që drejtohen nga një princ dhe shërbëtorët e tij e konsiderojnë më shumë princin e tyre, sepse në të gjithë vendin nuk ka njeri që njihet si superior ndaj tij dhe nëse i binden një tjetri, e bëjnë atë si një ministër dhe zyrtar, dhe ata nuk kanë ndonjë dashuri të veçantë për të.

Shembujt e këtyre dy qeverive në kohën tonë janë turku dhe mbreti i Francës. E gjithë monarkia e turkut qeveriset nga një zot, të tjerët janë shërbëtorë të tij; dhe, duke e ndarë mbretërinë e tij në sanxhaqe, ai dërgon atje administratorë të ndryshëm dhe i ndërron e ndryshon sipas dëshirës. Por Mbreti i Francës është vendosur në mes të një trupi të lashtë zotërish, të njohur nga nënshtetasit e tyre dhe të dashur prej tyre; ata kanë prerogativat e tyre, as mbreti nuk mund t'i heqë ato përveçse në rrezik të tij. Prandaj, ai që i konsideron të dyja këto shtete do të njohë vështirësi të mëdha në marrjen e shtetit të turkut, por, pasi të pushtohet, lehtësi të madhe në mbajtjen e tij. Shkaqet e vështirësive në marrjen e mbretërisë së turkut janë se uzurpatori nuk mund të thirret nga princat e mbretërisë dhe as nuk mund të shpresojë që të ndihmohet në planet e tij nga revolta e atyre që zotëria ka rreth tij. Kjo rrjedh nga arsyet e dhëna më sipër; sepse ministrat e tij, duke qenë të gjithë skllevër dhe skllevër, mund të korruptohen vetëm me shumë vështirësi dhe mund të pritet pak përfitim prej tyre kur ata janë korruptuar, pasi nuk mund të mbajnë njerëzit me vete, për arsyet e caktuara. Prandaj, ai që sulmon turkun duhet të ketë parasysh se do ta gjejë atë të bashkuar dhe do t'i duhet të mbështetet më shumë në forcën e tij sesa në revoltën e të tjerëve; por, nëse një herë turku është pushtuar dhe është shpartalluar në fushë në mënyrë të tillë që ai të mos mund t'i zëvendësojë ushtritë e tij, nuk ka asgjë për t'u frikësuar veç familjes së këtij princi dhe, duke u shfarosur, nuk mbetet askush për t'u frikësuar. , të tjerët nuk kanë asnjë kredi tek njerëzit; dhe sikurse pushtuesi nuk u mbështet tek ata para fitores së tij, kështu ai nuk duhet t'i frikësohet ata pas saj.

E kundërta ndodh në mbretëritë e qeverisura si ajo e Francës, sepse aty mund të hysh lehtësisht duke fituar ndonjë baron të mbretërisë, sepse gjen gjithmonë keqpërdorime dhe të tilla si dëshira për ndryshim. Njerëz të tillë, për arsyet e dhëna, mund të hapin rrugën drejt shtetit dhe ta bëjnë fitoren të lehtë; por nëse dëshironi ta mbani më pas, hasni në vështirësi të pafundme, si nga ata që ju kanë ndihmuar ashtu edhe nga ata që keni dërrmuar. Nuk mjafton as që të keni shfarosur familjen e princit, sepse zotërit që kanë mbetur bëhen kryetarë të lëvizjeve të reja kundër jush dhe meqë nuk jeni në gjendje as t'i kënaqni e as t'i shfarosni, ajo gjendje humbet sa herë që koha sjell mundësi.

Tani nëse mendoni se cila ishte natyra e qeverisë së Darit, do ta gjeni të ngjashme me mbretërinë turke, dhe për këtë arsye ishte e nevojshme vetëm që Aleksandri fillimisht ta rrëzonte atë në fushë dhe më pas të merrte vendin. prej tij. Pas kësaj fitoreje, duke u vrarë Dari, shteti mbeti i sigurt për Aleksandrin, për arsyet e mësipërme. Dhe nëse pasardhësit e tij do të kishin qenë të bashkuar, ata do ta kishin shijuar të sigurt dhe me lehtësi, sepse nuk kishte trazira të ngritura në mbretëri, përveç atyre që provokuan vetë.

Por është e pamundur të mbash me një qetësi të tillë shtete të krijuara si ajo e Francës. Prandaj lindën ato rebelime të shpeshta kundër romakëve në Spanjë, Francë dhe Greqi, për shkak të principatave të shumta që kishte në këto shtete, prej të cilave, për aq kohë sa kujtimi i tyre zgjati,
romakët mbanin gjithmonë një zotërim të pasigurt; por me fuqinë dhe vazhdimësinë e gjatë të perandorisë, kujtimi i tyre u shua dhe romakët u bënë zotërues të sigurt. Dhe kur luftonin më pas mes tyre, secili ishte në gjendje t'i bashkonte vetes pjesët e veta të vendit, sipas autoritetit që kishte marrë atje; dhe familja e ish-zotit duke u shfarosur, askush tjetër përveç romakëve nuk u njoh.

Kur të kujtohen këto gjëra, askush nuk do të mrekullohet me lehtësinë me të cilën Aleksandri mbajti Perandorinë e Azisë, ose me vështirësitë që të tjerëve u është dashur të mbajnë një blerje, si Pirro dhe shumë të tjera; kjo nuk shkaktohet nga aftësia e pakët ose e bollshme e pushtuesit, por nga mungesa e uniformitetit në gjendjen e subjektit.

KAPITULLI V.
LIDHUR ME MËNYRËN E QEVERISJES SË QYTETEVE OSE PRINCIPATAVE TË CILAT JETONIN SIPAS LIGJEVE TË TYRE PARA TË ANEKSOHEN

Sa herë që ato shtete që janë fituar siç thuhet, janë mësuar të jetojnë sipas ligjeve të tyre dhe në liri, ka tre drejtime për ata që dëshirojnë t'i mbajnë ato: e para është t'i shkatërrojnë ato, tjetra është të banojnë aty personalisht. e treta është t'i lejoni ata të jetojnë sipas ligjeve të tyre, duke bërë një haraç dhe duke krijuar brenda saj një oligarki që do ta mbajë atë miqësore me ju. Sepse një qeveri e tillë, e krijuar nga princi, e di se nuk mund të qëndrojë pa miqësinë dhe interesin e tij dhe bën të pamundurën për ta mbështetur atë; dhe prandaj ai që do ta mbante një qytet të mësuar me lirinë, do ta mbajë atë më lehtë me mjetet e qytetarëve të tij sesa në çdo mënyrë tjetër.

Ka, për shembull, spartanët dhe romakët. Spartanët mbajtën Athinën dhe Tebën, duke krijuar atje një oligarki: megjithatë ata i humbën ato. Romakët, për të mbajtur Capua, Kartagjenë dhe Numantia, i çmontuan dhe nuk i humbën. Ata donin ta mbanin Greqinë siç e mbanin spartanët, duke e bërë të lirë dhe duke lejuar ligjet e saj, dhe nuk ia dolën. Pra, për ta mbajtur atë, ata u detyruan të shpërbënin shumë qytete në vend, sepse në të vërtetë nuk ka asnjë mënyrë të sigurt për t'i mbajtur ato përveçse duke i shkatërruar. Dhe ai që bëhet zot i një qyteti të mësuar me lirinë dhe nuk e shkatërron atë, mund të presë që të shkatërrohet prej tij, sepse në rebelim ai ka gjithmonë si pikë grumbullimi parullën e lirisë dhe privilegjet e tij të lashta, të cilat as koha dhe as përfitimet nuk do t'i bëjë. ta bëjë ndonjëherë të harrojë. Dhe çfarëdo që të bëni ose të parashikoni kundër, ata kurrë nuk e harrojnë atë emër ose privilegjet e tyre nëse nuk janë të përçarë ose të shpërndarë, por në çdo rast ata mblidhen menjëherë drejt tyre, si Piza pas njëqind vjetësh që ajo ishte mbajtur në robëri nga fiorentinët.

Por kur qytetet ose vendet janë mësuar të jetojnë nën një princ dhe familja e tij shfaroset, ata, duke qenë të mësuar nga njëra anë të binden dhe nga ana tjetër duke mos pasur princin e vjetër, nuk mund të bien dakord të bëjnë një nga mesi i tyre, dhe ata nuk dinë të qeverisin veten. Për këtë arsye ata janë shumë të ngadaltë në marrjen e armëve dhe një princ mund t'i fitojë ato për vete dhe t'i sigurojë ato shumë më lehtë. Por në republika ka më shumë vitalitet, urrejtje më të madhe dhe më shumë dëshirë për hakmarrje, gjë që nuk do t'i lejojë kurrë të lejojnë të pushojë kujtimi i lirisë së tyre të mëparshme; kështu që mënyra më e sigurt është shkatërrimi i tyre ose qëndrimi atje.

KAPITULLI VI.
LIDHUR ME PRINCIPATETE TE REJA TE FITUARA NGA KRAHET DHE AFTESIA E VETE

Askush të mos habitet nëse, duke folur për principata krejtësisht të reja, siç do të bëj unë, sjell shembujt më të lartë si të princit ashtu edhe të shtetit; sepse njerëzit, duke ecur pothuajse gjithmonë në shtigje të rrahura nga të tjerët dhe duke ndjekur me imitim veprat e tyre, nuk janë ende në gjendje t'u qëndrojnë plotësisht rrugëve të të tjerëve ose të arrijnë fuqinë e atyre që imitojnë. Një njeri i mençur duhet të ndjekë gjithmonë rrugët e rrahura nga njerëz të mëdhenj dhe të imitojë ata që kanë qenë suprem, në mënyrë që nëse aftësia e tij nuk është e barabartë me aftësitë e tyre, të paktën të shijojë atë. Lëreni të veprojë si harkëtarët e zgjuar, të cilët, duke projektuar të godasin shenjën e cila ende duket shumë e largët, dhe duke ditur kufijtë në të cilët arrin forca e harkut të tyre, synojnë shumë më lart se shenja, për të mos arritur me forcën apo shigjetën e tyre. në një lartësi kaq të madhe, por të jenë në gjendje me ndihmën e një synimi kaq të lartë të godasin shenjën që duan të arrijnë.

Unë them, pra, se në principatat krejtësisht të reja, ku ka një princ të ri, ka pak a shumë vështirësi në mbajtjen e tyre, në përputhje me rrethanat, pasi ka pak a shumë aftësi tek ai që ka fituar shtetin. Tani, duke qenë se fakti për t'u bërë princ nga një stacion privat presupozon ose aftësi ose pasuri, është e qartë se njëra ose tjetra nga këto gjëra do të zbusë në një farë mase shumë vështirësi. Megjithatë, ai që është mbështetur më pak te pasuria është më i fortë. Më tej, i lehtëson gjërat kur princi, duke mos pasur asnjë shtet tjetër, detyrohet të banojë aty personalisht.

Por për të ardhur tek ata që, me aftësitë e tyre dhe jo nga pasuria, janë ngritur për të qenë princër, unë them se Moisiu, Kiri, Romuli, Tezeu dhe të tillë janë shembujt më të shkëlqyer. Dhe megjithëse dikush mund të mos diskutojë për Moisiun, ai ka qenë thjesht një zbatues i vullnetit të Perëndisë, megjithatë ai duhet të admirohet, qoftë edhe vetëm për atë favor që e bëri të denjë të fliste me Perëndinë. Por duke marrë parasysh Kirin dhe të tjerët që kanë fituar ose themeluar mbretëri, të gjithë do të jenë të admirueshëm; dhe nëse do të merren parasysh veprat dhe sjellja e tyre e veçantë, ato nuk do të gjenden më të ulëta se ato të Moisiut, megjithëse ai kishte një prijës kaq të madh. Dhe duke shqyrtuar veprimet dhe jetët e tyre, nuk mund të shihet se ata i detyroheshin ndonjë gjë fatit përtej mundësive, gjë që u solli atyre materialin të formonin në formën që u dukej më e mira. Pa atë mundësi, fuqitë e tyre të mendjes do të ishin shuar dhe pa ato fuqi, mundësia do të ishte e kotë.

Prandaj, ishte e nevojshme që Moisiut ta gjente popullin e Izraelit në Egjipt të skllavëruar dhe të shtypur nga egjiptianët, në mënyrë që ata të ishin të gatshëm ta ndiqnin atë në mënyrë që të çliroheshin nga robëria. Ishte e nevojshme që Romuli të mos qëndronte në Alba dhe të braktisej në lindjen e tij, në mënyrë që të bëhej Mbret i Romës dhe themelues i atdheut. Ishte e nevojshme që Kiri t'i gjente Persianët të pakënaqur me qeverinë e Medëve, dhe Medët të butë dhe të femuar për shkak të paqes së tyre të gjatë. Tezeu nuk mund të kishte treguar aftësinë e tij nëse nuk do t'i kishte gjetur athinasit të shpërndarë. Prandaj, këto mundësi i bënë ata burra me fat dhe aftësia e tyre e lartë u mundësoi atyre të njohin mundësinë me të cilën vendi i tyre u fisnikërua dhe u bë i famshëm.

Ata që në mënyra të guximshme bëhen princër, si këta njerëz, fitojnë një principatë me vështirësi, por e mbajnë atë me lehtësi. Vështirësitë që ata kanë për ta përvetësuar burojnë pjesërisht nga rregullat dhe metodat e reja që ata janë të detyruar të prezantojnë për të vendosur qeverinë e tyre dhe sigurinë e saj. Dhe duhet mbajtur mend se nuk ka asgjë më të vështirë për të marrë në dorë, më të rrezikshme për t'u kryer ose më e pasigurt në suksesin e saj, sesa të marrësh drejtimin në

futjen e një rendi të ri gjërash, sepse novatori ka për armiq të gjithë ata që kanë bërë mirë në kushtet e vjetra dhe mbrojtësit e vakët në ata që mund të bëjnë mirë në kushtet e reja. Kjo ftohtësi vjen pjesërisht nga frika e kundërshtarëve, të cilët kanë ligjet në anën e tyre, dhe pjesërisht nga mosbesimi i njerëzve, të cilët nuk besojnë lehtësisht në gjëra të reja derisa të kenë një përvojë të gjatë prej tyre. Kështu ndodh që, sa herë që armiqësorët kanë mundësi të sulmojnë, e bëjnë si partizanë, ndërsa të tjerët mbrojnë vakët, aq sa rrezikohet edhe princi bashkë me ta.
Është e nevojshme, pra, nëse dëshirojmë ta diskutojmë këtë çështje tërësisht, të pyesim nëse këta bidatçi mund të mbështeten tek vetja apo duhet të varen nga të tjerët: domethënë nëse, për të përfunduar ndërmarrjen e tyre, a duhet të përdorin lutjet apo mund të përdorin forcën? Në radhë të parë ata gjithmonë ia dalin keq, dhe kurrë nuk busullojnë asgjë; por kur mund të mbështeten te vetja dhe të përdorin forcën, atëherë ata rrallë rrezikohen. Prandaj, të gjithë profetët e armatosur kanë pushtuar dhe të paarmatosurit janë shkatërruar. Përveç arsyeve të përmendura, natyra e njerëzve është e ndryshueshme, dhe përderisa është e lehtë t'i bindësh ata, është e vështirë t'i rregullosh ata në atë bindje. Dhe kështu është e nevojshme të merren masa të tilla që, kur ata nuk besojnë më, mund të jetë e mundur t'i bëjnë të besojnë me forcë.

Nëse Moisiu, Kiri, Tezeu dhe Romuli do të kishin qenë të paarmatosur, ata nuk mund t'i kishin zbatuar kushtetutat e tyre për një kohë të gjatë - siç ndodhi në kohën tonë me Fra Girolamo Savonarola, i cili u shkatërrua me rendin e tij të ri të gjërave menjëherë, turma nuk besonte më në të. dhe ai nuk kishte asnjë mjet për t'i mbajtur të palëkundur ata që besuan ose për t'i bërë jobesimtarët të besojnë. Prandaj të tillët kanë vështirësi të mëdha në përfundimin e sipërmarrjes së tyre, sepse të gjitha rreziqet e tyre janë në ngjitje, por me aftësi ata do t'i kapërcejnë; por kur këto të mposhten dhe ata që i kishin zili suksesin e tyre shfarosen, ata do të fillojnë të respektohen dhe do të vazhdojnë më pas të fuqishëm, të sigurt, të nderuar dhe të lumtur.

Këtyre shembujve të shkëlqyeshëm dëshiroj të shtoj një më të vogël; prapëseprapë ka njëfarë ngjashmërie me ta dhe dëshiroj që të më mjaftojë për të gjithë të njëjtin lloj: është Hiero Sirakuziani. [1] Ky burrë u ngrit nga një stacion privat për të qenë Princi i Sirakuzës, as ai nuk i detyrohej gjë pasurisë, përveç mundësive; sepse sirakuzianët, duke qenë të shtypur, e zgjodhën për kapiten, më pas u shpërblye duke u bërë princ i tyre. Ai ishte me aftësi aq të mëdha, edhe si qytetar privat, sa që ai që shkruan për të thotë se nuk donte gjë tjetër veçse një mbretëri për të qenë mbret. Ky njeri shfuqizoi ushtrinë e vjetër, organizoi të renë, hoqi dorë nga aleancat e vjetra, bëri të reja; dhe duke qenë se kishte ushtarët dhe aleatët e tij, mbi themele të tilla ai ishte në gjendje të ndërtonte çdo ndërtesë: kështu, ndonëse kishte duruar shumë vështirësi në blerjen, ai kishte vetëm pak për ta mbajtur.

[1] Hiero II, i lindur rreth 307 para Krishtit, vdiq 216 para Krishtit

KAPITULLI VII.
PER PRINCIPATETE TE REJA QE FITUARA NGA KRAHET E TJEREVE OSE NGA FATHI I MIRE

Ata që vetëm për fat të mirë bëhen princa nga të qenit qytetarë privatë, kanë pak vështirësi në ngritjen, por shumë për të mbajtur në krye; ata nuk kanë ndonjë vështirësi në rrugën e ngjitjes, sepse fluturojnë, por kanë shumë kur arrijnë majën. Të tillët janë ata të cilëve u jepet ndonjë shtet ose për para ose me favorin e atij që e dhuron atë; siç u ndodhi shumë njerëzve në Greqi, në qytetet e Jonit dhe të Hellespontit, ku princat ishin bërë nga Dari, me qëllim që ata të mbanin qytetet si për sigurinë, ashtu edhe për lavdinë e tij; ashtu siç ishin edhe ata perandorë që, nga korrupsioni i ushtarëve, nga të qenit qytetarë erdhën në perandori. Një qëndrim i tillë thjesht

ngrihet mbi vullnetin e mirë dhe pasurinë e atij që i ka ngritur ato - dy gjërat më të paqëndrueshme dhe të paqëndrueshme. Ata nuk kanë as njohuritë e nevojshme për pozicionin; sepse, nëse nuk janë njerëz me vlera dhe aftësi të mëdha, nuk është e arsyeshme të pritet që ata të dinë të komandojnë, pasi kanë jetuar gjithmonë në kushte private; përveç kësaj, ata nuk mund ta mbajnë atë sepse nuk kanë forca të cilat mund t'i mbajnë miqësore dhe besnike.

Shtetet që ngrihen në mënyrë të papritur, atëherë, si të gjitha gjërat e tjera në natyrë që lindin dhe rriten me shpejtësi, nuk mund t'i lënë themelet dhe korrespondencat e tyre [1] të fiksuara në atë mënyrë që stuhia e parë të mos i rrëzojë; përveç nëse, siç thuhet, ata që papritur bëhen princa janë
njerëz me aq shumë aftësi, saqë e dinë se duhet të përgatiten menjëherë për të mbajtur atë që pasuria ka hedhur në prehrin e tyre dhe se ato themele që të tjerët kanë hedhur *para se* të bëhen princat, ata duhet të shtrihen *më pas* .

[1] “Le radici e corrispondenze”, rrënjët e tyre (dmth. themelet) dhe korrespondencat apo marrëdhëniet me shtetet e tjera – një kuptim i përbashkët i “korrespondencës” dhe “korrespondencës” në shekujt XVI dhe XVII.

Lidhur me këto dy metoda për t'u bërë princ nga aftësia ose pasuria, dëshiroj të sjell dy shembuj brenda kujtimeve tona, dhe këta janë Francesco Sforza [2] dhe Cesare Borgia. Françesko, me mjetet e duhura dhe me aftësi të mëdha, nga një person privat u bë Duka i Milanos dhe atë që kishte fituar me një mijë ankthe e mbajti me pak mundim. Nga ana tjetër, Cesare Borgia, i quajtur nga populli Duka Valentino, e fitoi shtetin e tij gjatë sundimit të babait të tij dhe në rënien e tij ai e humbi atë, pavarësisht se kishte marrë çdo masë dhe kishte bërë gjithçka që duhej bërë nga një njeriu i mençur dhe i aftë për t'i fiksuar fort rrënjët e tij në gjendjet që i kishin dhuruar krahët dhe pasuritë e të tjerëve.

[2] Francesco Sforza, i lindur më 1401, vdiq në vitin 1466. Ai u martua me Bianca Maria Visconti, një vajzë e natyrshme e Filippo Visconti, Duka i Milanos, me vdekjen e të cilit ai fitoi ngritjen e tij në dukat. Makiaveli ishte agjenti i akredituar i Republikës së Firences për Cesare Borgia (1478-1507) gjatë transaksioneve që çuan në vrasjen e Orsinit dhe Vitellit në Sinigalia, dhe së bashku me letrat e tij drejtuar krerëve të tij në Firence, ai ka lënë një llogari, shkruar dhjetë vjet përpara *Princit* , të punimeve të dukës në “Descritione del modo tenuto dal duca Valentino nello ammazzare Vitellozzo Vitelli” etj., një përkthim i të cilit i është bashkangjitur kësaj vepre.

Sepse, siç u tha më lart, ai që nuk i ka hedhur më parë themelet, mund të jetë në gjendje t'i hedhë më pas me një aftësi të madhe, por ato do të vendosen me mundim për arkitektin dhe rrezik për ndërtesën. Prandaj, nëse merren parasysh të gjitha hapat e ndërmarra nga duka, do të shihet se ai hodhi themele të forta për fuqinë e tij të ardhshme dhe nuk e konsideroj të tepërt t'i diskutoj ato, sepse nuk e di se çfarë rregullash më të mira për të dhënë një princi i ri sesa shembulli i veprimeve të tij; dhe nëse dispozitat e tij nuk ishin të dobishme, ky nuk ishte faji i tij, por keqdashja e jashtëzakonshme dhe ekstreme e fatit.

Aleksandri i Gjashtë, në dëshirën për të madhëruar dukën, djalin e tij, pati shumë vështirësi të menjëhershme dhe të mundshme. Së pari, ai nuk e pa mënyrën e tij për ta bërë zotërues të ndonjë shteti që nuk ishte një shtet i Kishës; dhe nëse do të ishte i gatshëm të grabiste kishën, ai e dinte se Duka i Milanos dhe venecianët nuk do të pranonin, sepse Faenza dhe Rimini ishin tashmë nën mbrojtjen e venecianëve. Përveç kësaj, ai pa krahët e Italisë, veçanërisht ato me të cilat mund të ishte ndihmuar, në duar që do t'i frikësoheshin madhërimit të Papës, domethënë Orsinit dhe Kolonesit dhe ndjekësit e tyre. Prandaj, i duhej të prishte këtë gjendje të punëve dhe të ngatërronte

pushtetet, në mënyrë që të bëhej zotërues i sigurt i një pjese të shteteve të tyre. Kjo ishte e lehtë për të, sepse ai gjeti venecianët, të shtyrë nga arsye të tjera, të prirur për të rikthyer francezët në Itali; ai jo vetëm që nuk do ta kundërshtonte këtë, por do ta bënte më të lehtë duke prishur martesën e mëparshme të mbretit Louis. Prandaj mbreti erdhi në Itali me ndihmën e venecianëve dhe pëlqimin e Aleksandrit. Ai nuk ishte më herët në Milano se Papa kishte ushtarë prej tij për tentativën ndaj Romagna-s, e cila i dha atij reputacionin e mbretit. Duka, pra, pasi fitoi Romagna n dhe mundi Kolonezët, ndërsa dëshironte ta mbante atë dhe të përparonte më tej, u pengua nga dy gjëra: njëra, forcat e tij nuk iu shfaqën besnike, tjetra, vullneti i mirë i Francës: do të thotë, ai kishte frikë se forcat e Orsinit, që ai po përdorte, nuk do t'i bënin ballë, që jo vetëm ta pengonin të fitonte më shumë, por edhe mund të kapnin atë që kishte fituar dhe që mbreti të mund të bëni gjithashtu të njëjtën gjë. Nga Orsini ai kishte një paralajmërim kur, pasi mori Faenza dhe sulmoi Bolonjan, i pa ata të shkonin shumë pa dëshirë në atë sulm. Dhe për sa i përket mbretit, ai e mësoi mendjen kur ai vetë, pasi mori Dukatin e Urbinos, sulmoi Toskanën dhe mbreti e detyroi të hiqte dorë nga kjo ndërmarrje; prandaj duka vendosi të mos varej më nga krahët dhe fati i të tjerëve. Së pari, ai dobësoi partitë Orsini dhe Colonnesi në Romë, duke fituar për vete të gjithë ithtarët e tyre që ishin zotërinj, duke i bërë zotërinjtë e tij, duke u dhënë atyre një pagë të mirë dhe, sipas gradës së tyre, duke i nderuar me poste dhe komandë në të tilla një mënyrë që në pak muaj u shkatërrua e gjithë lidhja me fraksionet dhe u kthye tërësisht te duka. Pas kësaj ai priste një mundësi për të shtypur Orsini, pasi kishte shpërndarë pasuesit e shtëpisë Colonna. Kjo i erdhi shpejt dhe e përdori mirë; sepse Orsini, duke kuptuar gjerësisht se madhështimi i dukës dhe i kishës ishte shkatërrim për ta, thirri një mbledhje të Magione në Perugia. Nga kjo buroi rebelimi në Urbino dhe trazirat në Romagna, me rreziqe të pafundme për dukën, të cilat ai i kapërceu të gjitha me ndihmën e francezëve. Pasi rivendosi autoritetin e tij, për të mos e lënë në rrezik duke i besuar as francezëve, as forcave të tjera të jashtme, ai iu drejtua dredhive të tij dhe dinte aq mirë të fshihte mendjen e tij, saqë, me ndërmjetësimin e Signor Pagolo-s, të cilit Duka nuk dështoi të sigurohej me çdo lloj vëmendjeje, duke i dhënë para, veshje dhe kuaj - Orsini u pajtuan, kështu që thjeshtësia e tyre i solli ata në pushtetin e tij në Sinigalia. [3] Pasi shfarosi udhëheqësit dhe i ktheu partizanët e tyre në miq të tij, duka hodhi themele mjaft të mira për pushtetin e tij, duke pasur të gjithë Romagna dhe Dukatin e Urbinos; dhe njerëzit tani kanë filluar të vlerësojnë prosperitetin e tyre, ai i fitoi të gjitha për vete. Dhe duke qenë se kjo pikë vlen për t'u vënë re dhe për t'u imituar nga të tjerët, nuk jam i gatshëm ta lë jashtë.

[3] Sinigalia, 31 dhjetor 1502.

Kur duka pushtoi Romagna-n, ai e gjeti atë nën sundimin e zotërinjve të dobët, të cilët më mirë plaçkitën nënshtetasit e tyre sesa t'i sundonin ata dhe u dhanë atyre më shumë arsye për përçarje sesa për bashkim, kështu që vendi ishte plot me grabitje, grindje dhe çdo lloj të dhunës; dhe kështu, duke dashur të kthejë paqen dhe bindjen ndaj autoritetit, ai e konsideroi të nevojshme t'i jepte një guvernator të mirë. Më pas ai promovoi Messer Ramiro d'Orco, [4] një njeri të shpejtë dhe mizor, të cilit i dha fuqinë më të plotë. Ky njeri në një kohë të shkurtër rivendosi paqen dhe unitetin me suksesin më të madh. Më pas duka mendoi se nuk ishte e kështillueshme të jepej një autoritet i tillë i tepruar, sepse ai nuk kishte asnjë dyshim, por se do të bëhej i urryer, kështu që ngriti një gjykatë gjykimi në vend, nën një president më të shkëlqyer, ku të gjitha qytetet kishin avokatët. Dhe duke qenë se ai e dinte se ashpërsia e kaluar kishte shkaktuar një urrejtje kundër tij, kështu që, për t'u pastruar në mendjet e njerëzve dhe për t'i fituar ato tërësisht për vete, ai dëshironte të tregonte se, nëse ishte praktikuar ndonjë mizori, nuk do të ishte praktikuar. e ka origjinën prej tij, por në ashpërsinë e natyrshme të ministrit. Nën këtë pretendim, ai mori Ramiron dhe një mëngjes bëri që ai të ekzekutohej dhe të lihej në sheshin në Cesena me bllokun dhe një thikë të përgjakur në krah. Barbaria e këtij spektakli bëri që njerëzit të kënaqeshin dhe të trembeshin menjëherë.

[4] Ramiro d'Orco. Ramiro de Lorqua.

Por le të kthehemi nga e nisëm. Unë them se duka, duke e gjetur veten tani mjaftueshëm të fuqishëm dhe pjesërisht të siguruar nga rreziqet e menjëhershme, duke u armatosur në mënyrën e tij dhe duke shtypur në masë të madhe ato forca në afërsi të tij që mund ta lëndonin nëse do të dëshironte të vazhdonte me pushtimin e tij , duhej të merrte në konsideratë Francën, sepse ai e dinte se mbreti, i cili shumë vonë e kuptoi gabimin e tij, nuk do ta mbështeste atë. Dhe që nga kjo kohë ai filloi të kërkonte aleanca të reja dhe të përkohësisht me Francën në ekspeditën që ajo po bënte drejt mbretërisë së Napolit kundër spanjollëve që rrethonin Gaetën. Ai ishte qëllimi i tij për t'u siguruar kundër tyre, dhe këtë ai do ta kishte arritur shpejt nëse Aleksandri do të jetonte.

E tillë ishte linja e tij e veprimit për të paraqitur punët. Por për sa i përket të ardhmes, ai duhej të kishte frikë, në radhë të parë, se një pasardhës i ri i Kishës mund të mos ishte miqësor me të dhe mund të kërkonte t'i merrte atij atë që i kishte dhënë Aleksandri, kështu që ai vendosi të vepronte në katër mënyra . Së pari, duke shfarosur familjet e atyre zotërve që ai kishte plaçkitur, për t'ia hequr atë pretekst Papës. Së dyti, duke fituar për vete të gjithë zotërinjtë e Romës, në mënyrë që të mund të frenojë Papën me ndihmën e tyre, siç është vërejtur. Së treti, duke e kthyer kolegjin më
shumë tek vetja. Së katërti, duke fituar aq shumë pushtet përpara se Papa të vdiste, saqë ai të mund t'i rezistonte me masat e tij goditjes së parë. Nga këto katër gjëra, me vdekjen e Aleksandrit, ai kishte arritur tre. Sepse ai kishte vrarë aq shumë nga zotërit e shpronësuar sa mund të vinte duart dhe pak kishin shpëtuar; kishte fituar mbi zotërinjtë romakë dhe kishte partinë më të madhe në kolegj. Dhe si për çdo blerje të re, ai synonte të bëhej mjeshtër i Toskanës, sepse ai zotëronte tashmë Perugian dhe Piombino, dhe Piza ishte nën mbrojtjen e tij. Dhe duke qenë se ai nuk kishte më për të studiuar Francën (sepse francezët ishin dëbuar tashmë nga mbretëria e Napolit nga spanjollët, dhe në këtë mënyrë të dy u detyruan të blinin vullnetin e tij të mirë), ai u hodh poshtë në Pizë. Pas kësaj, Lucca dhe Siena u dorëzuan menjëherë, pjesërisht nga urrejtja dhe pjesërisht nga frika e fiorentinëve; dhe fiorentinët nuk do të kishin pasur asnjë ilaç nëse ai do të vazhdonte të përparonte, pasi po përparonte vitin që Aleksandri vdiq, sepse ai kishte fituar aq shumë pushtet dhe reputacion sa do të kishte qëndruar vetëm dhe nuk do të varej më nga fati dhe forcat e të tjerëve, por vetëm në fuqinë dhe aftësinë e tij.

Por Aleksandri vdiq pesë vjet pasi kishte nxjerrë për herë të parë shpatën. Ai e la Dukën vetëm me shtetin e Romagna-s të konsoliduar, me pjesën tjetër në ajër, midis dy ushtrive më të fuqishme armiqësore dhe të sëmurë për vdekje. Megjithatë, duka kishte një guxim dhe aftësi të tillë, dhe ai e dinte aq mirë se si njerëzit do të fitoheshin ose humbeshin, dhe aq të forta ishin themelet që ai kishte hedhur në një kohë kaq të shkurtër, saqë nëse nuk do t'i kishte pasur ato ushtri. kurrizin e tij, ose po të kishte qenë mirë me shëndet, do t'i kishte kapërcyer të gjitha vështirësitë. Dhe shihet se themelet e tij ishin të mira, sepse Romagna e pritën për më shumë se një muaj. Në Romë, edhe pse gjysmë i gjallë, ai mbeti i sigurt; dhe ndërsa Baglioni, Vitelli dhe Orsini mund të vinin në Romë, ata nuk mund të bënin asgjë kundër tij. Nëse nuk mund ta bënte Papë atë që donte, të paktën nuk do të zgjidhej ai që nuk donte. Por nëse ai do të kishte qenë në gjendje të mirë shëndetësore pas vdekjes së Aleksandrit, [5] gjithçka do të kishte qenë ndryshe për të. Ditën që Julius i Dytë [6] u zgjodh, ai më tha se kishte menduar për gjithçka që mund të ndodhte me vdekjen e babait të tij dhe kishte ofruar një ilaç për të gjithë, përveç se ai kurrë nuk e kishte parashikuar që, kur vdekja ndodhi, ai vetë do të ishte në pikën për të vdekur.

[5] Aleksandri VI vdiq nga ethet, më 18 gusht 1503.

[6] Julius II ishte Giuliano della Rovere, Kardinali i San Pietro ad Vincula, i lindur në 1443, vdiq

në 1513.

Kur kujtohen të gjitha veprimet e dukës, nuk di si ta fajësoj atë, por më duket, siç thashë, se duhet ta ofroj atë për imitim për të gjithë ata që, me fat ose me armë e të tjerëve, janë ngritur në qeveri. Sepse ai, duke pasur një shpirt të lartë dhe synime të gjera, nuk mund ta rregullonte sjelljen e tij ndryshe, dhe vetëm shkurtësia e jetës së Aleksandrit dhe sëmundja e tij frustronin planet e tij. Prandaj, ai që e konsideron të nevojshme të sigurohet në principatë e tij të re, të fitojë miq, të kapërcejë ose me forcë ose mashtrim, të bëhet i dashur dhe i frikësuar nga populli, për t'u ndjekur dhe nderuar nga ushtarët, për të shfarosur ata që të ketë fuqi ose arsye për ta lënduar atë, për të ndryshuar rendin e vjetër të gjërave në të reja, për të qenë i ashpër dhe i hirshëm, madhështor dhe liberal, për të shkatërruar një ushtri të pabesë dhe për të krijuar të reja, për të ruajtur miqësinë me mbretërit dhe princat në atë mënyrë që ata duhet ta ndihmojnë me zell dhe të ofendojnë me kujdes, nuk mund të gjejnë një shembull më të gjallë se veprimet e këtij njeriu.

Vetëm ai mund të fajësohet për zgjedhjen e Julius të Dytë, në të cilin ai bëri një zgjedhje të keqe, sepse, siç thuhet, duke mos qenë në gjendje të zgjidhte një Papë sipas mendjes së tij, ai mund të kishte penguar ndonjë tjetër që të zgjidhej Papë; dhe ai kurrë nuk duhet të kishte rënë dakord për zgjedhjen e ndonjë kardinali të cilin ai e kishte plagosur ose që kishte arsye t'i frikësohej atij nëse do të bëheshin papë. Për burrat lëndojnë ose nga frika ose nga urrejtja. Ata që ai kishte plagosur, ndër të tjera, ishin San Pietro ad Vincula, Colonna, San Giorgio dhe Ascanio. [7] Pjesa tjetër, duke u bërë Papë, duhej t'i frikësohej atij, përveç Rouen-it dhe spanjollëve; ky i fundit nga marrëdhënia dhe detyrimet e tyre, i pari nga ndikimi i tij, mbretëria e Francës që ka marrëdhënie me të. Prandaj, mbi të gjitha, duka duhet të kishte krijuar një Papë spanjoll dhe, në rast të dështimit të tij, ai duhet të kishte pranuar në Rouen dhe jo në San Pietro ad Vincula. Ai që beson se përfitimet e reja do të bëjnë që personazhet e mëdhenj të harrojnë lëndimet e vjetra, mashtrohet. Prandaj, duka gaboi në zgjedhjen e tij dhe kjo ishte shkaku i shkatërrimit të tij përfundimtar.

[7] San Giorgio është Raffaello Riario. Ascanio është Ascanio Sforza.

KAPITULLI VIII.
PER ATA QE KANE FITUAR NJE PRINCIPATE ME LIGJE

Edhe pse një princ mund të ngrihet nga një stacion privat në dy mënyra, asnjëra prej të cilave nuk mund t'i atribuohet plotësisht fatit ose gjeniut, megjithatë është e qartë për mua se nuk duhet të hesht ndaj tyre, megjithëse dikush mund të trajtohet më me bollëk kur diskutoj republikat. Këto metoda janë kur, qoftë me mënyra të liga apo të liga, dikush ngjitet në principatë, ose kur me favorin e bashkëqytetarëve të tij një person privat bëhet princi i vendit të tij. Dhe duke folur për metodën e parë, ajo do të ilustrohet me dy shembuj - njëri i lashtë, tjetri modern - dhe pa u futur më tej në temë, mendoj se këta dy shembuj do të mjaftojnë ata që mund të detyrohen t'i ndjekin.

Agathokli, siçiliani, [1] u bë mbret i Sirakuzës jo vetëm nga një pozicion privat, por nga një pozicion i ulët dhe i poshtër. Ky njeri, bir i një poçari, gjatë gjithë ndryshimeve në pasurinë e tij bëri gjithmonë një jetë famëkeqe. Megjithatë, ai i shoqëroi turpërimet e tij me aq shumë aftësi mendore dhe trupore, saqë, pasi iu përkushtua profesionit të ushtarakut, ai u ngjit në gradat e tij për të qenë pretor i Sirakuzës. Duke qenë i vendosur në atë pozicion dhe pasi kishte vendosur qëllimisht të bënte veten princ dhe të kapte me dhunë, pa detyrim ndaj të tjerëve, atë që i ishte dhënë me pëlqim, ai arriti në një mirëkuptim për këtë qëllim me Amilcarin, Kartagjenasin, i cili , me ushtrinë e tij, po luftonte në Siçili. Një mëngjes ai mblodhi njerëzit dhe senatin e Sirakuzës,

sikur duhej të diskutonte me ta gjërat që kishin të bënin me Republikën, dhe me një sinjal të dhënë ushtarët vranë të gjithë senatorët dhe më të pasurit e popullit; këta të vdekur, ai i pushtoi dhe e mbajti principatën e atij qyteti pa asnjë zhurmë civile. Dhe megjithëse ai u shpartallua dy herë nga kartagjenasit dhe në fund u rrethua, megjithatë ai jo vetëm që ishte në gjendje të mbronte qytetin e tij, por duke lënë një pjesë të njerëzve të tij për mbrojtjen e tij, me të tjerët ai sulmoi Afrikën dhe brenda një kohe të shkurtër ngriti rrethimin të Sirakuzës. Kartagjenasit, të reduktuar në nevojën ekstreme, u detyruan të pajtoheshin me Agathoklin dhe, duke ia lënë Sicilinë atij, duhej të kënaqeshin me zotërimin e Afrikës.

[1] Agathokli Siçiliani, i lindur në vitin 361 para Krishtit, vdiq në vitin 289 para Krishtit

Prandaj, ai që merr në konsideratë veprimet dhe gjenialitetin e këtij njeriu nuk do të shohë asgjë, ose pak, gjë që mund t'i atribuohet fatit, përderisa ai arriti epërsinë, siç tregohet më lart, jo nga favori i dikujt, por një hap. hap pas hapi në profesionin e ushtarakut, të cilët hapa u fituan me një mijë mundime e rreziqe dhe më pas u mbajtën me guxim prej tij me shumë rreziqe të rrezikshme. Megjithatë nuk mund të quhet talent për të vrarë bashkëqytetarë, për të mashtruar miqtë, për të qenë pa besim, pa mëshirë, pa fe; metoda të tilla mund të fitojnë perandori, por jo lavdi. Megjithatë, nëse merret parasysh guximi i Agathoklit për të hyrë dhe për t'u çliruar nga rreziqet, së bashku me madhështinë e tij të mendjes në durimin dhe tejkalimin e vështirësive, nuk mund të shihet pse ai duhet të vlerësohet më pak se kapiteni më i shquar. Megjithatë, mizoria e tij barbare dhe çnjerëzimi me ligësinë e pafund nuk e lejojnë atë të festohet mes njerëzve më të shkëlqyer. Ajo që ai arriti nuk mund t'i atribuohet as pasurisë dhe as gjeniut.

Në kohën tonë, gjatë sundimit të Aleksandrit të Gjashtë, Oliverotto da Fermo, pasi kishte mbetur jetim shumë vite më parë, u rrit nga xhaxhai i tij nga nëna, Giovanni Fogliani, dhe në ditët e para të rinisë së tij u dërgua për të luftuar nën Pagolo Vitelli. , që, duke u stërvitur nën disiplinën e tij, të arrinte ndonjë pozitë të lartë në profesionin ushtarak. Pas vdekjes së Pagolo, ai luftoi nën drejtimin e vëllait të tij Vitellozzo, dhe në një kohë shumë të shkurtër, duke qenë i pajisur me zgjuarsi dhe një trup e mendje energjike, u bë njeriu i parë në profesionin e tij. Por dukej një gjë e vogël të shërbesh nën të tjerët, ai vendosi, me ndihmën e disa qytetarëve të Fermos, për të cilët skllavëria e vendit të tyre ishte më e shtrenjtë se liria e tij, dhe me ndihmën e Vitelleschi, të kapte Fermon. Kështu ai i shkroi Giovanni Foglianit se, pasi ishte larguar nga shtëpia për shumë vite, dëshironte ta vizitonte atë dhe qytetin e tij dhe në një farë mase të shikonte trashëgiminë e tij; dhe megjithëse nuk kishte punuar për të fituar asgjë përveç nderit, megjithatë, në mënyrë që qytetarët të shihnin se ai nuk e kishte kaluar kohën kot, ai dëshironte të vinte me nder, kështu që do të shoqërohej nga njëqind kalorës, miqtë dhe mbajtësit e tij; dhe ai iu lut Xhovanit të rregullonte që ai të pritej me nder nga Fermianët, të gjitha këto do të ishin jo vetëm për nder të tij, por edhe për atë të vetë Xhovanit, që e kishte rritur.

Prandaj, Xhovani nuk dështoi në asnjë vëmendje për shkak të nipit të tij dhe bëri që ai të pritej me nder nga Fermianët dhe e strehoi në shtëpinë e tij, ku, pasi kishte kaluar disa ditë dhe kishte rregulluar atë që ishte e nevojshme për planet e tij të liga, Oliverotto dha një banket solemn në të cilin ftoi Xhovani Foglianin dhe krerët e Fermos. Kur mbaruan lojërat dhe të gjitha zbavitjet e tjera që janë të zakonshme në bankete të tilla, Oliverotto filloi me mjeshtëri disa fjalime të rënda, duke folur për madhështinë e Papa Aleksandrit dhe djalit të tij Cesare, dhe për ndërmarrjet e tyre, të cilave u përgjigjën fjalimi Xhovani dhe të tjerët; por ai u ngrit menjëherë, duke thënë se çështje të tilla duheshin diskutuar në një vend më privat, dhe u fut në një dhomë, ku Xhovani dhe pjesa tjetër e qytetarëve shkuan pas tij. Sapo u ulën, ushtarët u nxorën nga vende të fshehta dhe e therën Xhovanin dhe të tjerët. Pas këtyre vrasjeve, Oliverotto, i hipur mbi kalë, hipi e zbriste në qytet dhe rrethoi kryemagjistratin në pallat, kështu që nga frika njerëzit u detyruan t'i bindeshin atij dhe të formonin një qeveri, të cilës ai e bëri veten princ. Ai vrau të gjithë keqbërësit që mundën ta

plagosnin dhe u forcua me urdhëresa të reja civile dhe ushtarake, në atë mënyrë që, në vitin gjatë të cilit ai mbajti principatë, jo vetëm që ishte i sigurt në qytetin e Fermos, por ai ishte bërë i frikshëm për të gjithë fqinjët e tij. Dhe shkatërrimi i tij do të ishte po aq i vështirë sa ai i Agathoklit, nëse ai nuk do të kishte lejuar që të mbizotërohej nga Cesare Borgia, i cili e mori me Orsini dhe Vitelli në Sinigalia, siç u tha më lart. Kështu, një vit pasi kishte kryer këtë pavrasje, ai u mbyt, së bashku me Vitellozzo-n, të cilin e kishte bërë udhëheqës në trimëri dhe ligësi.

Disa mund të pyesin veten se si mund të ndodhë që Agathokli dhe si ai, pas tradhtive dhe mizorive të pafundme, të jetojnë për një kohë të gjatë të sigurt në vendin e tij dhe të mbrohet nga armiqtë e jashtëm dhe të mos komplotohet kurrë nga qytetarët e tij; duke parë se shumë të tjerë, me anë të mizorisë, nuk kanë mundur kurrë as në kohë paqeje të mbajnë shtetin, aq më pak në kohërat e dyshimta të luftës. Unë besoj se kjo rrjedh nga ashpërsia [2] duke u përdorur keq ose siç duhet. Ato mund të quhen të përdorura siç duhet, nëse për keq është e mundur të flitet mirë, që aplikohen me një goditje dhe janë të nevojshme për sigurinë e dikujt dhe që nuk vazhdojnë më pas, përveç nëse mund të kthehen në dobi të subjekteve. Të punësuarit keq janë ata që, megjithëse mund të jenë të paktë në fillim, shumëzohen me kalimin e kohës dhe jo pakësohen. Ata që praktikojnë sistemin e parë janë në gjendje, me ndihmën e Zotit ose të njeriut, të zbusin në një farë mase sundimin e tyre, siç bëri Agathokli. Është e pamundur që ata që ndjekin tjetrin të ruajnë veten.

[2] Z. Burd sugjeron se kjo fjalë ndoshta i afrohet ekuivalentit modern të mendimit të Makiavelit kur ai flet për "crudelta" sesa "mizoritë" më të dukshme.

Prandaj, duhet theksuar se, në kapjen e një shteti, uzurpatori duhet të shqyrtojë nga afër të gjitha ato lëndime që është e nevojshme për të shkaktuar dhe t'i bëjë të gjitha me një goditje, në mënyrë që të mos ketë nevojë t'i përsërisë ato çdo ditë; dhe kështu duke mos i shqetësuar njerëzit, ai do të jetë në gjendje t'i qetësojë ata dhe t'i fitojë ato për vete me përfitime. Ai që bën ndryshe, qoftë nga frika apo nga këshillat e liga, është gjithmonë i detyruar të mbajë thikën në dorë; Ai as nuk mund të mbështetet te nënshtetasit e tij, as ata nuk mund të lidhen me të, për shkak të gabimeve të tyre të vazhdueshme dhe të përsëritura. Sepse lëndimet duhet të bëhen të gjitha në të njëjtën kohë, në mënyrë që, duke u shijuar më pak, të ofendojnë më pak; përfitimet duhen dhënë pak nga pak, në mënyrë që aroma e tyre të zgjasë më gjatë.

Dhe mbi të gjitha, një princ duhet të jetojë mes popullit të tij në mënyrë të tillë që asnjë rrethanë e papritur, qoftë e së mirës apo e keqe, nuk do ta bëjë atë të ndryshojë; sepse nëse nevoja për këtë vjen në kohë të trazuara, ju jeni shumë vonë për masa të ashpra; dhe të butë nuk do t'ju ndihmojnë, sepse ata do të konsiderohen si të detyruar nga ju dhe askush nuk do të jetë nën asnjë detyrim ndaj jush për ta.

KAPITULLI IX.
LIDHUR ME NJË PRINCIPATË CIVILE

Por duke ardhur në pikën tjetër - ku një qytetar kryesor bëhet princ i vendit të tij, jo nga ligësia apo ndonjë dhunë e patolerueshme, por nga favori i bashkëqytetarëve të tij - kjo mund të quhet një principatë civile: as gjenialiteti apo pasuria nuk është fare e nevojshme. për ta arritur atë, por më tepër një mendjemprehtësi të lumtur. Unë them atëherë se një principatë e tillë fitohet ose nga favori i popullit ose nga favori i fisnikëve. Sepse në të gjitha qytetet gjenden këto dy parti të dallueshme, dhe nga kjo del se njerëzit nuk dëshirojnë të sundohen e as të shtypen nga fisnikët, dhe fisnikët dëshirojnë të sundojnë dhe shtypin njerëzit; dhe nga këto dy dëshira të kundërta lind në qytete një nga tre rezultatet, ose një principatë, vetëqeverisje ose anarki.

Principata krijohet ose nga populli ose nga fisnikët, në përputhje me rrethanat pasi një ose tjetri prej tyre ka mundësi; sepse fisnikët, duke parë se nuk mund t'i rezistojnë njerëzve, fillojnë të thërrasin reputacionin e njërit prej tyre dhe e bëjnë atë princ, që nën hijen e tij t'i shfryjnë ambiciet e tyre. Populli, duke parë se nuk mund t'i rezistojë fisnikëve, thërret gjithashtu reputacionin e njërit prej tyre dhe e bën atë një princ që të mbrohet nga autoriteti i tij. Ai që e fiton sovranitetin me ndihmën e fisnikëve e mban veten me më shumë vështirësi sesa ai që i vjen me ndihmën e njerëzve, sepse i pari e gjen veten me shumë rreth tij që e konsiderojnë veten të barabartë me të, dhe për këtë nuk mundet as. t'i sundojë dhe as t'i menaxhojë sipas dëshirës së tij. Por ai që arrin sovranitetin me favorin popullor e gjen veten vetëm dhe nuk ka asnjë rreth tij, ose pak njerëz që nuk janë të përgatitur t'i binden atij.

Përveç kësaj, njeriu nuk mund të kënaqë fisnikët me sjellje të drejtë dhe pa lënduar të tjerët, por mund t'i kënaq njerëzit, sepse objekti i tyre është më i drejtë se ai i fisnikëve, këta të fundit dëshirojnë të shtypin, ndërsa të parët dëshirojnë vetëm të mos të jetë i shtypur. Duhet shtuar gjithashtu se një princ nuk mund të sigurohet kurrë kundër një populli armiqësor, sepse është shumë i madh, ndërsa nga fisnikët ai mund të sigurojë veten, pasi ata janë të paktë në numër. Më e keqja që një princ mund të presë nga një popull armiqësor është të braktiset prej tyre; por nga fisnikët armiq, ai jo vetëm që duhet të ketë frikë nga braktisja, por edhe se ata do të ngrihen kundër tij; sepse ata, duke qenë më largpamës dhe të mprehtë në këto çështje, gjithmonë dalin përpara në kohë për të shpëtuar veten dhe për të marrë favore nga ai që presin të mbizotërojë. Më tej, princi është i detyruar të jetojë gjithmonë me të njëjtët njerëz, por ai mund të bëjë mirë pa të njëjtët fisnikë, duke qenë në gjendje t'i bëjë dhe t'i zhbëjë ata çdo ditë, dhe të japë ose të heqë autoritet kur i pëlqen.

Prandaj, për ta bërë këtë më të qartë, unë them se fisnikët duhet të shikohen kryesisht në dy mënyra: domethënë, ata ose e formësojnë rrugën e tyre në atë mënyrë që t'i lidhin plotësisht me pasurinë tuaj, ose nuk e bëjnë këtë. Ata që e lidhin veten kështu dhe nuk janë grabitqarë, duhet të nderohen dhe të dashurohen; ata që nuk e lidhin veten mund të trajtohen në dy mënyra; ata mund të dështojnë ta bëjnë këtë për shkak të mendjemadhësisë dhe mungesës së natyrshme të guximit, në këtë rast ju duhet t'i përdorni ato, veçanërisht nga ata që kanë këshilla të mira; dhe kështu, ndërsa në prosperitet i nderoni ata, në fatkeqësi nuk keni pse t'i frikësoheni. Por kur për qëllimet e tyre ambicioze i shmangen lidhjes së tyre, kjo është një shenjë që ata mendojnë më shumë për veten sesa për ju, dhe një princ duhet të ruhet nga të tillët dhe t'u frikësohet atyre sikur të ishin armiq të hapur, sepse në fatkeqësia ata gjithmonë ndihmojnë për ta shkatërruar atë.

Prandaj, ai që bëhet princ përmes favorit të njerëzve duhet t'i mbajë ata miqësorë, dhe këtë ai mund ta bëjë lehtësisht duke parë se ata vetëm kërkojnë që të mos shtypen prej tij. Por ai që, në kundërshtim me popullin, bëhet princ nga favori i fisnikëve, duhet, mbi çdo gjë, të kërkojë t'i tërheqë njerëzit pranë vetes, dhe këtë mund ta bëjë lehtësisht nëse i merr nën mbrojtjen e tij. Sepse njerëzit, kur marrin të mirën nga ai prej të cilit prisnin të keqen, lidhen më ngushtë me bamirësin e tyre; kështu njerëzit shpejt bëhen më të përkushtuar ndaj tij sesa nëse ai do të ishte ngritur në principatë nga favoret e tyre; dhe princi mund t'i fitojë dashuritë e tyre në shumë mënyra, por duke qenë se këto ndryshojnë sipas rrethanave, nuk mund të jepen rregulla fikse, kështu që unë i lë ato; por, e përsëris, është e nevojshme që një princ t'i ketë njerëzit miqësorë, përndryshe ai nuk ka siguri në fatkeqësi.

Nabis, [1] Princi i Spartanëve, mbështeti sulmin e gjithë Greqisë dhe të një ushtrie fitimtare romake, dhe kundër tyre ai mbrojti vendin dhe qeverinë e tij; dhe për tejkalimin e këtij rreziku ishte e nevojshme vetëm që ai të sigurohej kundër disave, por kjo nuk do të ishte e mjaftueshme nëse njerëzit do të ishin armiqësuar. Dhe mos lejoni që askush ta kundërshtojë këtë deklaratë me

fjalën e urtë se "Ai që ndërton mbi popullin, ndërton mbi baltën", sepse kjo është e vërtetë kur një qytetar privat vendos atje një themel dhe bind veten se populli do ta çlirojë. kur ai shtypet nga armiqtë e tij ose nga gjyqtarët; ku ai do ta gjente veten shumë shpesh të mashtruar, siç ndodhi me Gracchi-t në Romë dhe me Messer Giorgio Scali [2] në Firence. Por i dha një princ që e ka vendosur veten si më lart, i cili mund të komandojë dhe është një burrë me guxim, i patrazuar në fatkeqësi, që nuk dështon në kualifikime të tjera dhe që, me vendosmërinë dhe energjinë e tij, e mban të gjithë popullin të inkurajuar - të tillë një njeri nuk do ta gjejë veten kurrë të mashtruar në to dhe do të tregohet se i ka vendosur mirë themelet e tij.

[1] Nabis, tiran i Spartës, i pushtuar nga romakët nën Flamininusin në 195 para Krishtit; vrarë 192 para Krishtit

[2] Messer Giorgio Scali. Kjo ngjarje gjendet në “Historinë Firence” të Makiavelit, Libri III.

Këto principata janë të rrezikuara kur kalojnë nga rendi civil në atë absolut të qeverisjes, sepse princat e tillë ose sundojnë personalisht ose nëpërmjet magjistratëve. Në rastin e fundit, qeveria e tyre është më e dobët dhe më e pasigurt, sepse ajo mbështetet tërësisht në vullnetin e mirë të atyre qytetarëve që janë ngritur në gjykatë dhe që, veçanërisht në kohë të trazuara, mund ta shkatërrojnë qeverinë me lehtësi të madhe, qoftë me intriga ose të hapura. sfidë; dhe princi nuk ka shansin mes trazirave të ushtrojë autoritet absolut, sepse qytetarët dhe subjektet, të mësuar të marrin urdhra nga magjistratët, nuk e kanë mendjen t'i binden atij mes këtyre pështjellimeve dhe në kohë të dyshimta do të ketë gjithmonë një mungesë të burra të cilëve ai mund t'u besojë. Sepse një princ i tillë nuk mund të mbështetet në atë që vëren në kohë të qeta, kur qytetarët kanë nevojë për shtetin, sepse atëherë të gjithë janë dakord me të; të gjithë premtojnë dhe kur vdekja është shumë larg, të gjithë dëshirojnë të vdesin për të; por në kohë të trazuara, kur shteti ka nevojë për qytetarët e tij, atëherë ai gjen vetëm pak. Dhe aq më tepër ky eksperiment është i rrezikshëm, pasi mund të provohet vetëm një herë. Prandaj, një princ i mençur duhet të ndjekë një rrugë të tillë që qytetarët e tij të kenë gjithmonë nevojë në çdo lloj dhe lloj rrethane për shtetin dhe për të, dhe atëherë ai do t'i gjejë ata gjithmonë besnikë.

KAPITULLI X.
LIDHUR ME MËNYRËN TË CILËN DUHET TË MATET FORCA E TË GJITHA PRINCIPATAVE

Është e nevojshme të merret në konsideratë një pikë tjetër në shqyrtimin e karakterit të këtyre principatave: nëse një princ ka një fuqi të tillë që, në rast nevoje, të mund të mbajë veten me burimet e veta, apo nëse ka gjithmonë nevojë për ndihmën e të tjerët. Dhe për ta bërë këtë fare të qartë, them se i konsideroj ata që janë në gjendje të mbajnë veten me burimet e tyre, të cilët munden, qoftë me bollëk njerëzish, qoftë me para, të krijojnë një ushtri të mjaftueshme për t'u bashkuar me betejën kundër kujtdo që vjen për t'i sulmuar; dhe i konsideroj ata që kanë gjithmonë nevojë për të tjerët që nuk mund të shfaqen kundër armikut në terren, por janë të detyruar të mbrohen duke u strehuar pas mureve. Rasti i parë është diskutuar, por ne do të flasim përsëri për të nëse përsëritet. Në rastin e dytë, nuk mund të thuhet asgjë përveçse të inkurajojmë princa të tillë që të kujdesen dhe fortojnë qytetet e tyre, dhe jo në asnjë mënyrë për të mbrojtur vendin. Dhe kushdo që do ta fortifikojë mirë qytetin e tij dhe do të ketë menaxhuar shqetësimet e tjera të nënshtetasve të tij në mënyrën e përmendur më lart, dhe që do të përsëritet shpesh, nuk do të sulmohet kurrë pa shumë kujdes, sepse njerëzit janë gjithmonë të pafavorshëm për ndërmarrjet ku mund të shihen vështirësi. , dhe do të shihet se nuk është një gjë e lehtë të sulmosh dikë që e ka qytetin e tij të fortifikuar mirë dhe nuk është i urryer nga populli i tij.

Qytetet e Gjermanisë janë absolutisht të lira, ata kanë një vend të vogël rreth tyre dhe i binden perandorit kur u përshtatet, as nuk i frikësohen këtij apo ndonjë pushteti tjetër që mund të kenë pranë tyre, sepse janë të fortifikuar në një gjendje të tillë. në mënyrë që të gjithë mendojnë se marrja e tyre me sulm do të ishte e lodhshme dhe e vështirë, duke parë se ata kanë kanale dhe mure të duhura, kanë artileri të mjaftueshme dhe mbajnë gjithmonë në depo publike mjaftueshëm për të ngrënë, pirë dhe gjuajtur një vit. Dhe përtej kësaj, për të mbajtur njerëzit të qetë dhe pa humbje për shtetin, ata kanë gjithmonë mjetet për t'i dhënë punë komunitetit në ato punë që janë jeta dhe forca e qytetit dhe në ndjekjen e të cilave njerëzit mbështeten. ; ata gjithashtu mbajnë ushtrime ushtarake me reputacion dhe për më tepër kanë shumë urdhëresa për t'i mbështetur ato.

Prandaj, një princ që ka një qytet të fortë dhe nuk e kishte bërë veten të urryer, nuk do të sulmohet, ose nëse dikush do të sulmojë, ai do të dëbohet vetëm me turp; përsëri, sepse punët e kësaj bote janë kaq të ndryshueshme, është pothuajse e pamundur të mbash një ushtri një vit të tërë në fushë pa u ndërhyrë. Dhe kushdo që duhet të përgjigjet: Nëse njerëzit kanë prona jashtë qytetit dhe e shohin atë të djegur, ata nuk do të qëndrojnë të durueshëm dhe rrethimi i gjatë dhe interesat personale do t'i bëjnë ata të harrojnë princin e tyre; kësaj unë përgjigjem se një princ i fuqishëm dhe i guximshëm do t'i kapërcejë të gjitha këto vështirësi duke u dhënë një herë shpresë nënshtetasve të tij se e keqja nuk do të jetë për shumë kohë, në një kohë tjetër frikë nga mizoria e armikut, pastaj duke u ruajtur me shkathtësi nga ato. subjekte që i duken shumë të guximshme.

Më tej, armiku natyrshëm me ardhjen e tij do të digjte dhe shkatërronte vendin menjëherë në kohën kur shpirtrat e njerëzve janë ende të nxehtë dhe gati për mbrojtje; dhe, prandaj, aq më pak princi duhet të hezitojë; sepse pas një kohe, kur shpirtrat janë ftohur, dëmi është bërë tashmë, sëmundjet janë shkaktuar dhe nuk ka më asnjë ilaç; dhe për këtë arsye ata janë aq më të gatshëm për t'u bashkuar me princin e tyre, saqë ai duket se është nën detyrimet ndaj tyre tani që shtëpitë e tyre janë djegur dhe pasuritë e tyre janë shkatërruar në mbrojtjen e tij. Sepse është natyra e njerëzve që të jenë të lidhur nga përfitimet që japin po aq sa nga ato që marrin. Prandaj, nëse çdo gjë është menduar mirë, një princ i urtë nuk do ta ketë të vështirë t'i mbajë mendjet e qytetarëve të tij të palëkundur nga e para në të fundit, kur nuk dështon t'i mbështesë dhe t'i mbrojë ata.

KAPITULLI XI.
LIDHUR ME PRINCIPATËT KRISHORE

Mbetet vetëm të flasim për principatat kishtare, të cilat prekin të gjitha vështirësitë për t'u zotëruar, sepse ato fitohen ose me kapacitet ose me fat dhe mund të mbahen pa asnjërën; sepse ato mbështeten nga ordinancat e lashta të fesë, të cilat janë kaq të plotfuqishme dhe të një karakteri të tillë që principatat mund të mbahen pavarësisht se si sillen dhe jetojnë princat e tyre. Vetëm këta princa kanë shtete dhe nuk i mbrojnë; dhe ata kanë nënshtetas dhe nuk i sundojnë ata; dhe shtetet, ndonëse të paruajtura, nuk u merren atyre, dhe nënshtetasit, edhe pse nuk sundohen, nuk u interesojnë dhe nuk kanë as dëshirë e as aftësi të tjetërsohen. Vetëm principata të tilla janë të sigurta dhe të lumtura. Por duke qenë i mbështetur nga fuqitë, të cilat mendja njerëzore nuk mund t'i arrijë, nuk do të flas më për to, sepse, duke qenë i lartësuar dhe i mirëmbajtur nga Zoti, do të ishte akti i një njeriu mendjemadh dhe të nxituar t'i diskutonte ato.

Gjithsesi, nëse dikush duhet të më pyesë, si është e mundur që Kisha ka arritur një madhështi të tillë në fuqinë e përkohshme, duke parë që nga Aleksandri mbrapsht pushtetarët italianë (jo vetëm ata që janë quajtur pushtetarë, por çdo baron dhe zotëri, edhe pse më i vogli) e kanë vlerësuar shumë pak fuqinë e përkohshme - por tani një mbret i Francës dridhet para saj dhe ai ka mundur ta dëbojë atë nga Italia dhe të shkatërrojë venecianët - megjithëse kjo mund të jetë shumë e dukshme, nuk më duket e tepërt për ta kujtuar në një farë mase në kujtesë.

Përpara se Charles, Mbreti i Francës, të kalonte në Itali, [1] ky vend ishte nën dominimin e Papës, Venedikut, Mbretit të Napolit, Dukës së Milanos dhe Firentinëve. Këta fuqi kishin dy shqetësime kryesore: atë që asnjë i huaj të mos hynte nën armë në Itali; tjetri, që asnjëri prej tyre të mos pushtojë më shumë territor. Ata për të cilët kishte më shumë ankth ishin Papa dhe Venedikasit. Për të frenuar venecianët ishte i nevojshëm bashkimi i të gjithë të tjerëve, siç ishte për mbrojtjen e Ferrarës; dhe për të mbajtur poshtë Papën, ata përdorën baronët e Romës, të cilët, të ndarë në dy fraksione, Orsini dhe Kolonezi, kishin gjithmonë një pretekst për çrregullim dhe, duke qëndruar me krahë në duar nën sytë e Papës, mbanin pontifikati i dobët dhe i pafuqishëm. Dhe megjithëse ndonjëherë mund të lindte një papë i guximshëm, si Sixtus, megjithatë as pasuria dhe as mençuria nuk mund ta çlironin atë nga këto bezdi. Dhe jeta e shkurtër e një pape është gjithashtu shkak dobësie; sepse në dhjetë vjet, që është jeta mesatare e një pape, ai mund të ulë me vështirësi një nga fraksionet; dhe nëse, si të thuash, një popull do të shkatërronte pothuajse kolonezët, një tjetër do të ngrihej armiqësor ndaj Orsinit, të cilët do të mbështesnin kundërshtarët e tyre, dhe megjithatë nuk do të kishin kohë të shkatërronin Orsinët. Kjo ishte arsyeja pse fuqitë e përkohshme të Papës vlerësoheshin pak në Itali.

[1] Charles VIII pushtoi Italinë në 1494.

Më pas u ngrit Aleksandri i Gjashtë, i cili nga të gjithë papët që janë treguar ndonjëherë se si një papë me para dhe armë ishte në gjendje të mbizotëronte; dhe nëpërmjet instrumentalitetit të Dukës Valentino, dhe për shkak të hyrjes së francezëve, ai solli të gjitha ato gjëra që kam diskutuar më lart në veprimet e dukës. Dhe megjithëse qëllimi i tij nuk ishte të madhëronte Kishën, por Duka, megjithatë, ajo që bëri kontribuoi në madhështinë e Kishës, e cila, pas vdekjes së tij dhe rrënimit të dukës, u bë trashëgimtare e të gjitha mundimeve të tij.

Papa Julius erdhi më pas dhe e gjeti Kishën të fortë, duke zotëruar të gjithë Romagna-n, baronët e Romës të pakësuar në pafuqi dhe, nëpërmjet ndëshkimeve të Aleksandrit, fraksionet u zhdukën; ai gjeti gjithashtu rrugën e hapur për të grumbulluar para në një mënyrë të tillë që nuk ishte praktikuar kurrë para kohës së Aleksandrit. Gjëra të tilla Julius jo vetëm që i ndoqi, por edhe i përmirësoi, dhe ai synonte të fitonte Bolonjën, të shkatërronte venecianët dhe të dëbonte francezët nga Italia. Të gjitha këto ndërmarrje lulëzuan me të dhe aq më tepër për meritë të tij, pasi ai bëri gjithçka për të forcuar Kishën dhe jo ndonjë person privat. Ai i mbajti gjithashtu fraksionet Orsini dhe Kolonezi brenda kufijve në të cilët i gjeti; dhe ndonëse mes tyre kishte ndonjë mendje për të bërë shqetësim, megjithatë ai mbajti dy gjëra të patundura: njërën, madhështinë e Kishës, me të cilën i tmerroi; dhe tjetri, duke mos i lejuar të kenë kardinalët e tyre, të cilët shkaktuan çrregullimet mes tyre. Sepse sa herë që këto fraksione kanë kardinalët e tyre, ata nuk qëndrojnë të qetë për një kohë të gjatë, sepse kardinalët nxisin fraksionet në Romë dhe jashtë saj, dhe baronët janë të detyruar t'i mbështesin ata, dhe kështu nga ambiciet e prelatëve lindin çrregullime dhe trazira midis baronëve. . Për këto arsye, Shenjtëria e tij Papa Leo [2] e gjeti Papën më të fuqishmin dhe duhet shpresuar se, nëse të tjerët e bënë të madh në armë, ai do ta bëjë atë akoma më të madh dhe më të nderuar nga mirësia e tij dhe virtytet e tjera të pafundme.

[2] Papa Leo X ishte Kardinali i Medici.

KAPITULLI XII.
SA LLOJE USHTARI KA DHE LIDHUR ME MERCENARET

Duke diskutuar veçanërisht mbi karakteristikat e principatave të tilla si në fillim, propozova të diskutoja, dhe duke shqyrtuar në një farë mase shkaqet e të qenit të mira apo të këqija dhe duke treguar metodat me të cilat shumë janë përpjekur t'i fitojnë dhe t'i mbajnë ato. , tani më mbetet të diskutoj në përgjithësi mjetet e sulmit dhe të mbrojtjes që i takojnë secilit prej tyre.

E kemi parë më lart se sa e nevojshme është që një princ të ketë themelet e tij të shtruara mirë, përndryshe rrjedhimisht ai do të shkojë në rrënim. Themelet kryesore të të gjitha shteteve, të reja si dhe të vjetra apo të përbëra, janë ligjet e mira dhe armët e mira; dhe duke qenë se nuk mund të ketë ligje të mira ku shteti nuk është i armatosur mirë, rrjedh se aty ku janë të armatosur mirë kanë ligje të mira. Do të lë jashtë diskutimit ligjet dhe do të flas për armët.

Prandaj them se krahët me të cilët një princ mbron shtetin e tij janë ose të tijtë, ose janë mercenarë, ndihmës ose të përzier. Mercenarët dhe ndihmësit janë të padobishëm dhe të rrezikshëm; dhe nëse dikush e mban shtetin e tij bazuar në këto krahë, ai nuk do të qëndrojë as i palëkundur as i sigurt; sepse ata janë të përçarë, ambiciozë dhe pa disiplinë, të pabesë, trima përpara miqve, frikacakë para armiqve; ata nuk kanë as frikë nga Zoti dhe as besnikëri ndaj njerëzve dhe shkatërrimi shtyhet vetëm për aq kohë sa është sulmi; sepse në paqe njeriu grabitet prej tyre dhe në luftë nga armiku. Fakti është se ata nuk kanë asnjë tërheqje apo arsye tjetër për të mbajtur fushën përveç një rroge të vogël, e cila nuk është e mjaftueshme për t'i bërë ata të gatshëm të vdesin për ju. Ata janë mjaft të gatshëm të jenë ushtarët tuaj, ndërsa ju nuk bëni luftë, por nëse vjen lufta, ata largohen ose ikin nga armiku; të cilën nuk do ta kisha aspak problem ta vërtetoja, sepse shkatërrimi i Italisë nuk është shkaktuar nga asgjë tjetër veçse duke i mbështetur të gjitha shpresat e saj për shumë vite te mercenarët, dhe megjithëse më parë ata shfaqeshin dhe u shfaqën trima mes tyre, megjithatë kur erdhën të huajt ata treguan se çfarë ishin. Kështu ishte që Charles, mbreti i Francës, u lejua të pushtonte Italinë me shkumës në dorë; [1] dhe ai që na tha se shkaku i saj ishin mëkatet tona, tha të vërtetën, por ato nuk ishin mëkatet që ai imagjinonte, por ato që i tregova. Dhe siç ishin mëkatet e princave, janë princat ata që kanë vuajtur edhe dënimin.

[1] "Me shkumës në dorë", "col gesso". Kjo është një nga të *mirat* e Aleksandrit VI, dhe i referohet lehtësisë me të cilën Karli VIII pushtoi Italinë, duke lënë të kuptohet se ishte e nevojshme vetëm që ai të dërgonte komandantët e tij për të shkumësuar biletat për ushtarët e tij për të pushtuar vendin. *Cf.* "Historia e Henrit VII", nga Lord Bacon: "Mbreti Charles kishte pushtuar mbretërinë e Napolit dhe e humbi atë përsëri, në një lloj lumturie ëndrre. Ai e kaloi gjithë gjatësinë e Italisë pa rezistencë: kështu që ishte e vërtetë ajo që kishte zakon të thoshte Papa Aleksandri: që francezët erdhën në Itali me shkumës në duar, për të shënuar banesën e tyre, sesa me shpata për të luftuar.

Dëshiroj të tregoj më tej pafuqinë e këtyre krahëve. Kapitenët mercenar ose janë njerëz të aftë ose nuk janë; nëse janë, nuk mund t'u besosh atyre, sepse ata synojnë gjithmonë madhështinë e tyre, qoftë duke të shtypur ty, që je zotëria e tyre, ose të tjerët në kundërshtim me qëllimet e tua; por nëse kapiteni nuk është i zoti, ju jeni të shkatërruar në mënyrën e zakonshme.

Dhe nëse kërkohet që kushdo që është i armatosur do të veprojë në të njëjtën mënyrë, qoftë mercenar apo jo, unë përgjigjem se kur duhen përdorur armët, qoftë nga një princ apo një republikë, atëherë princi duhet të shkojë personalisht dhe të kryejë detyra e kapitenit; Republika duhet të dërgojë qytetarët e saj dhe kur dërgohet një që nuk del në mënyrë të kënaqshme, duhet ta tërheqë atë dhe kur dikush është i denjë, ta mbajë sipas ligjeve që të mos largohet nga komanda. Dhe përvoja ka treguar se princat dhe republikat, të vetëm, duke bërë përparimin më të madh, dhe mercenarët që nuk bëjnë asgjë përveç dëmit; dhe është më e vështirë të vendosësh një republikë, të armatosur me armët e veta, nën ndikimin e një qytetari të saj sesa të sjellësh një të armatosur

me armë të huaja. Roma dhe Sparta qëndruan për shumë shekuj të armatosur dhe të lirë. Zvicerët janë plotësisht të armatosur dhe mjaft të lirë.

Nga mercenarët e lashtë, për shembull, janë Kartagjenasit, të cilët u shtypën nga ushtarët e tyre mercenarë pas luftës së parë me romakët, megjithëse kartagjenasit kishin qytetarët e tyre për kapedanë. Pas vdekjes së Epaminondas, Filipi i Maqedonisë u bë kapiten i ushtarëve të tyre nga Tebanët dhe pas fitores ai u hoqi lirinë.

Duke qenë i vdekur, milanezët rekrutuan Francesco Sforza-n kundër venecianëve, dhe ai, pasi mundi armikun në Caravaggio, [2] u bashkua me ta për të shtypur milanezët, zotërinjtë e tij. Babai i tij, Sforza, pasi ishte fejuar nga mbretëresha Johanna [3] e Napolit, e la të pambrojtur, kështu që ajo u detyrua të hidhej në krahët e mbretit të Aragonit, për të shpëtuar mbretërinë e saj. Dhe nëse venedikasit dhe fiorentinët e zgjeruan më parë dominimin e tyre me këto armë, dhe megjithatë kapitenët e tyre nuk u bënë princa, por i mbrojtën ata, unë përgjigjem se fiorentinët në këtë rast janë favorizuar rastësisht, për kapitenët e aftë, të cilët mund të kishin qëndruar me frikë, disa nuk i kanë pushtuar, disa i kanë kundërshtuar dhe të tjerë i kanë kthyer ambiciet e tyre diku tjetër. Ai që nuk pushtoi ishte Giovanni Acuto, [4] dhe meqenëse ai nuk e pushtoi besnikërinë e tij nuk mund të provohet; por secili do të pranojë se, po të kishte pushtuar, fiorentinët do të ishin në diskrecionin e tij. Sforza kishte gjithmonë Bracceschi kundër tij, kështu që ata vëzhguan njëri-tjetrin. Francesco e ktheu ambicien e tij në Lombardi; Braçio kundër Kishës dhe mbretërisë së Napolit. Por le të vijmë tek ajo që ndodhi pak më parë. Firentinët emëruan si kapiten të tyre Pagolo Vitelli, një njeri më i matur, i cili nga një pozicion privat ishte ngritur në famë më të madhe. Nëse ky njeri do të kishte marrë Pizën, askush nuk mund ta mohojë se do të ishte e përshtatshme që fiorentinët të qëndronin me të, sepse nëse ai do të bëhej ushtar i armiqve të tyre, ata nuk do të kishin asnjë mjet për t'i rezistuar dhe nëse do t'i qëndronin atij, ata duhet t'i binden. atij. Venedikasit, nëse merren parasysh arritjet e tyre, do të shihet se kanë vepruar në mënyrë të sigurt dhe të lavdishme për aq kohë sa dërguan në luftë njerëzit e tyre, kur me zotërinj të armatosur dhe plebianë vepruan me trimëri. Kjo ishte përpara se të ktheheshin në ndërmarrjet në tokë, por kur filluan të luftojnë në tokë, ata e braktisën këtë virtyt dhe ndoqën zakonin e Italisë. Dhe në fillim të zgjerimit të tyre në tokë, duke mos pasur shumë territor dhe për shkak të reputacionit të tyre të madh, ata nuk kishin shumë frikë nga kapitenët e tyre; por kur u zgjeruan, si nën Carmignuola, [5] e shijuan këtë gabim; sepse, pasi e gjetën atë një njeri më trim (ata rrahën Dukën e Milanos nën udhëheqjen e tij), dhe, nga ana tjetër, duke ditur se sa i vakët ishte në luftë, ata kishin frikë se nuk do të pushtonin më nën drejtimin e tij, dhe për këtë përse nuk donin, as nuk mundën ta linin të shkonte; dhe kështu, për të mos humbur më atë që kishin fituar, ata u detyruan, për të siguruar veten, ta vrisnin. Ata kishin më pas për kapitenët e tyre Bartolomeo da Bergamo, Roberto da San Severino, kontin e Pitigliano, [6] dhe të ngjashme, nën të cilët duhej të kishin frikë nga humbja dhe jo të fitonin, siç ndodhi më pas në Vaila, [7] ku në një betejën e humbën atë që në tetëqind vjet e kishin fituar me aq mundime. Sepse nga pushtimet e armëve të tilla vijnë, por ngadalë, të vonuara dhe të pakonsiderueshme, por humbjet e papritura dhe të shëmtuara.

[2] Beteja e Caravaggio, 15 shtator 1448.
[3] Johanna II e Napolit, e veja e Ladislaos, mbretit të Napolit.

[4] Giovanni Acuto. Një kalorës anglez emri i të cilit ishte Sir John Hawkwood. Ai luftoi në luftërat angleze në Francë dhe u shpall kalorës nga Eduardi III; më pas ai mblodhi një trup trupash dhe shkoi në Itali. Këto u bënë të famshmit "Kompania e Bardhë". Ai mori pjesë në shumë luftëra dhe vdiq në Firence në 1394. Ai lindi rreth vitit 1320 në Sible Hedingham, një fshat në Essex. Ai u martua me Domnia, një vajzë e Bernabo Visconti.

[5] Carmignuola. Francesco Bussone, i lindur në Carmagnola rreth vitit 1390, i ekzekutuar në Venecia, më 5 maj 1432.

[6] Bartolomeo Colleoni i Bergamos; vdiq më 1457. Roberto nga San Severino; vdiq duke luftuar për Venedikun kundër Sigismundit, Dukës së Austrisë, më 1487. «Primo capitano in Italia».— Machiavelli. Konti i Pitigliano; Nicolo Orsini, i lindur më 1442, vdiq më 1510.

[7] Beteja e Vailës në 1509.

Dhe si me këta shembuj që kam arritur në Italinë e sunduar prej shumë vitesh nga mercenarët, dëshiroj t'i diskutoj më seriozisht, në mënyrë që, duke parë ngritjen dhe përparimin e tyre, dikush të jetë më i përgatitur për t'iu kundërvënë atyre. Ju duhet të kuptoni se perandoria ka ardhur duke u mohuar kohët e fundit në Itali, se Papa ka fituar më shumë pushtet të përkohshëm dhe se Italia është ndarë në më shumë shtete, për arsye se shumë nga qytetet e mëdha morën armët kundër fisnikëve të tyre. , të cilët, më parë të favorizuar nga perandori, po i shtypnin, ndërsa Kisha i favorizonte për të fituar autoritet në fuqinë e përkohshme: në shumë të tjerë qytetarët e tyre u bënë princër. Nga kjo ndodhi që Italia ra pjesërisht në duart e Kishës dhe të republikave dhe, Kisha e përbërë nga priftërinj dhe republika e qytetarëve të pamësuar me armët, të dyja filluan të regjistronin të huajt.

I pari që i dha famë këtij ushtari ishte Alberigo da Conio, [8] romani. Nga shkolla e këtij njeriu dolën, ndër të tjera, Braçio dhe Sforza, të cilët në kohën e tyre ishin arbitrat e Italisë. Pas këtyre erdhën të gjithë kapedanët e tjerë që deri tani kanë drejtuar krahët e Italisë; dhe fundi i gjithë trimërisë së tyre ka qenë, se ajo është pushtuar nga Charles, grabitur nga Louis, shkatërruar nga Ferdinandi dhe fyer nga zviceranët. Parimi që i ka udhëhequr ka qenë, së pari, ulja e kreditit të këmbësorisë në mënyrë që ata të rrisin të tyren. Ata e bënë këtë sepse, duke jetuar me pagesën e tyre dhe pa territor, nuk ishin në gjendje të mbanin shumë ushtarë dhe disa këmbësorë nuk u jepnin asnjë autoritet; kështu ata u çuan të punësonin kalorësi, me një forcë të moderuar nga e cila u mbajtën dhe u nderuan; dhe punët erdhën deri në atë pikë sa, në një ushtri prej njëzet mijë ushtarësh, nuk u gjetën dy mijë këmbësorë. Përveç kësaj, ata kishin përdorur çdo art për të pakësuar lodhjen dhe rrezikun për veten dhe ushtarët e tyre, duke mos vrarë në përleshje, por duke marrë robër dhe duke çliruar pa shpërblim. Ata nuk sulmuan qytetet natën, as garnizonet e qyteteve nuk sulmuan kampet gjatë natës; ata nuk e rrethuan kampin as me gropa e as me hendek, as nuk bënë fushatë në dimër. Të gjitha këto gjëra lejoheshin nga rregullat e tyre ushtarake dhe u krijuan prej tyre për të shmangur, siç thashë, lodhjen dhe rreziqet; kështu e kanë çuar Italinë në skllavëri dhe përbuzje.

[8] Alberigo da Conio. Alberico da Barbiano, Konti i Cunios në Romagna. Ai ishte drejtuesi i të famshmit "Kompania e Shën Gjergjit", e përbërë tërësisht nga ushtarë italianë. Ai vdiq në 1409.

KAPITULLI XIII.
LIDHUR ME NDIHMËSIT, USHTARIN E PËRZIER DHE TË VETIT

Ndihmësit, që janë krahu tjetër i padobishëm, përdoren kur një princ thirret me forcat e tij për të ndihmuar dhe mbrojtur, siç u bë nga Papa Julius në kohët më të fundit; sepse ai, duke pasur, në ndërmarrjen kundër Ferrarës, kishte prova të dobëta të mercenarëve të tij, u kthye në ndihmës dhe u kushtua me Ferdinandin, Mbretin e Spanjës, [1] për ndihmën e tij me njerëz dhe armë. Këto

krahë mund të jenë të dobishëm dhe të mirë në vetvete, por për atë që i thërret ato janë gjithmonë të pafavorshme; për humbjen, një zhbëhet, dhe duke fituar, një është robëri i tyre.

[1] Ferdinandi V (F. II i Aragonit dhe Sicilisë, F. III i Napolit), i mbiquajtur "Katoliku", i lindur më 1452, vdiq më 1516.

Dhe megjithëse historitë e lashta mund të jenë plot shembuj, nuk dua ta lë këtë të fundit të Papa Julius të Dytë, rreziku i të cilit nuk mund të mos kuptohet; sepse ai, duke dashur të merrte Ferrarën, u hodh tërësisht në duart e të huajit. Por fati i tij i mirë solli një ngjarje të tretë, kështu që ai nuk korri frytin e zgjedhjes së tij të nxituar; sepse, duke pasur ndihmësit e tij të shpartalluar në Ravena dhe zviceranët pasi u ngritën dhe i dëbuan pushtuesit (kundër çdo pritshmërie, si të tij dhe të tjerëve), ndodhi që ai nuk u bë rob i armiqve të tij, ata kishin ikur, as ndihmësve të tij, pasi kishte pushtuar me armë të tjera përveç atyre të tyre.

Firentinët, duke qenë krejtësisht pa armë, dërguan dhjetë mijë francezë për të marrë Pizën, ku ata u rrezikuan më shumë se në çdo kohë tjetër të telasheve të tyre.

Perandori i Kostandinopojës, [2] për t'iu kundërvënë fqinjëve të tij, dërgoi dhjetë mijë turq në Greqi, të cilët, me përfundimin e luftës, nuk ishin të gatshëm të hiqnin dorë; ky ishte fillimi i robërisë së Greqisë ndaj të pafeve.

[2] Joannes Cantacuzenus, i lindur më 1300, vdiq në 1383.

Prandaj, ai që nuk ka dëshirë për të pushtuar, le t'i përdorë këto armë, sepse ato janë shumë më të rrezikshme se mercenarët, sepse me ta rrënimi është gati; ata janë të gjithë të bashkuar, të gjithë u binden të tjerëve; por me mercenarët, kur ata kanë pushtuar, duhet më shumë kohë dhe mundësi më të mira për t'ju plagosur; ata nuk janë të gjithë të një komuniteti, ata gjenden dhe paguhen nga ju, dhe një palë e tretë, të cilën ju e keni bërë kokën e tyre, nuk është në gjendje të marrë menjëherë autoritetin e mjaftueshëm për t'ju lënduar. Si përfundim, te mercenarët dëshpërimi është më i rrezikshmi; në ndihmës, trimëri. Princi i urtë, pra, i është shmangur gjithmonë këtyre krahëve dhe i është kthyer krahëve të tij; dhe ka qenë i gatshëm më shumë të humbasë me ta sesa të pushtojë me të tjerët, duke mos e konsideruar një fitore të vërtetë që fitohet me krahët e të tjerëve.

Nuk do të hezitoj kurrë të citoj Cesare Borgia-n dhe veprimet e tij. Ky duka hyri në Romagna me ndihmës, duke marrë atje vetëm ushtarë francezë dhe me ta pushtoi Imolan dhe Forlin; por më pas, forca të tilla duke mos iu dukur të besueshme, ai iu drejtua mercenarëve, duke dalluar më pak rrezik në to, dhe rekrutoi Orsinin dhe Vitelin; të cilët aktualisht, pasi i trajtoi dhe i gjeti të dyshimtë, të pabesë dhe të rrezikshëm, i shkatërroi dhe iu drejtua njerëzve të tij. Dhe ndryshimi midis njërës dhe tjetrës nga këto forca mund të shihet lehtësisht kur merret parasysh ndryshimi që ekzistonte në reputacionin e dukës, kur ai kishte francezët, kur kishte Orsini dhe Vitelli, dhe kur ai mbështetej tek vetja. ushtarë, në besnikërinë e të cilëve ai mund të mbështetej gjithmonë dhe e gjeti atë gjithnjë në rritje; ai kurrë nuk u vlerësua më shumë se kur secili e pa se ai ishte mjeshtër i plotë i forcave të veta.

Nuk kisha ndërmend të shkoja përtej shembujve italianë dhe të kohëve të fundit, por nuk dua të lë jashtë Hiero, Sirakuzanin, një nga ata që përmenda më lart. Ky njeri, siç thashë, i bërë në krye të ushtrisë nga Sirakuzianët, shpejt e kuptoi se një ushtar mercenar, i përbërë si kondotieri ynë italian, nuk kishte asnjë dobi; dhe duke iu dukur se nuk mund t'i mbante dhe as t'i linte të shkonin, ai i bëri të gjithë copë-copë dhe më pas bëri luftë me forcat e tij dhe jo me të huajt.
Dëshiroj gjithashtu të kujtoj një shembull nga Dhiata e Vjetër që zbatohet për këtë temë. Davidi iu

ofrua Saulit për të luftuar me Goliathin, kampionin filistin, dhe për t'i dhënë guxim, Sauli e armatosi me armët e tij; të cilën Davidi e refuzoi sapo i kishte në shpinë, duke thënë se nuk mund t'i përdorte dhe se donte të takonte armikun me hobe dhe thikën e tij. Si përfundim, krahët e të tjerëve ose të bien nga shpina, ose të rëndojnë, ose të lidhin shpejt.

Karli i Shtatë, [3] babai i mbretit Luigji i Njëmbëdhjetë, [4] pasi me fat dhe trimëri çliroi Francën nga anglezët, e kuptoi domosdoshmërinë për t'u armatosur me forcat e veta dhe vendosi në mbretërinë e tij ordinancat në lidhje me njerëz të armatosur dhe këmbësoria. Më pas, djali i tij, Mbreti Luigji, shfuqizoi këmbësorinë dhe filloi të angazhonte zviceranët, gabim i të cilit, i ndjekur nga të tjerë, është, siç shihet tani, një burim rreziku për atë mbretëri; sepse, pasi ka ngritur reputacionin e zviceranëve, ai e ka ulur plotësisht vlerën e armëve të tij, sepse ka shkatërruar fare këmbësorinë; dhe armët e tij ai ua ka nënshtruar të tjerëve, sepse, siç janë mësuar të luftojnë së bashku me zviceranët, nuk duket se tani mund të pushtojnë pa ta. Prandaj lind se francezët nuk mund të qëndrojnë kundër zviceranëve dhe pa zviceranët nuk dalin mirë kundër të tjerëve. Ushtritë e francezëve janë bërë kështu të përziera, pjesërisht mercenare dhe pjesërisht kombëtare, të dyja armët së bashku janë shumë më të mira se mercenarët vetëm ose vetëm ndihmësit, por shumë më inferiorë ndaj forcave të tyre. Dhe ky shembull e vërteton këtë, sepse mbretëria e Francës do të ishte e pamposhtur nëse ordinanca e Karlit do të ishte zgjeruar ose ruajtur.

[3] Charles VII i Francës, i mbiquajtur "Fitimtari", i lindur më 1403, vdiq në

1461. [4] Louis XI, djali i të mësipërmit, i lindur më 1423, vdiq në 1483.

Por urtësia e pakët e njeriut, kur hyn në një lidhje që në fillim duket mirë, nuk mund të dallojë helmin që fshihet në të, siç thashë më lart për ethet e ethshme. Prandaj, nëse ai që sundon një principatë nuk mund t'i njohë të këqijat derisa të jenë mbi të, ai nuk është vërtet i mençur; dhe kjo njohuri u jepet pak njerëzve. Dhe nëse fatkeqësia e parë në Perandorinë Romake [5] duhet të shqyrtohet, do të zbulohet se ka filluar vetëm me regjistrimin e gotëve; sepse që nga ajo kohë fuqia e Perandorisë Romake filloi të bjerë dhe gjithë ajo trimëri që e kishte ngritur u kaloi të tjerëve.

[5] “Shumë folës në Dhomë një natë tjetër në debatin për reduktimin e armatimeve dukej se treguan një injorancë shumë të dhimbshme për kushtet në të cilat Perandoria Britanike ruan ekzistencën e saj. Kur z. Balfour iu përgjigj akuzave se Perandoria Romake u fundos nën peshën e detyrimeve të saj ushtarake, ai tha se kjo ishte "krejtësisht johistorike". Ai mund të kishte shtuar fare mirë se pushteti romak ishte në kulmin e tij kur çdo qytetar pranoi përgjegjësinë e tij për të luftuar për shtetin, por se ai filloi të binte sapo ky detyrim nuk njihej më.»— *Pall Mall Gazette* , 15 maj 1906 .

Prandaj konkludoj se asnjë principatë nuk është e sigurt pa pasur forcat e veta; përkundrazi, varet tërësisht nga fati i mirë, duke mos pasur trimërinë që në fatkeqësi do ta mbronte. Dhe ka qenë gjithmonë mendimi dhe gjykimi i njerëzve të mençur se asgjë nuk mund të jetë aq e pasigurt apo e paqëndrueshme sa fama apo fuqia që nuk bazohen në forcat e veta. Dhe forcat e dikujt janë ato që përbëhen ose nga subjekte, qytetarë ose vartës; të gjithë të tjerët janë mercenarë ose ndihmës. Dhe mënyra për të përgatitur forcat e veta do të gjendet lehtësisht nëse do të reflektohen rregullat e sugjeruara nga unë dhe nëse dikush do të marrë parasysh se si Filipi, babai i Aleksandrit të Madh, dhe shumë republika dhe princa janë armatosur dhe organizuar, ndaj të cilave rregulla i përkushtohem plotësisht.

KAPITULLI XIV.

AJO QË KA TË DREJTË NJË PRINC PËR SUBJEKTIN E ARTIT TË LUFTËS

Një princ nuk duhet të ketë asnjë qëllim ose mendim tjetër, as të zgjedhë ndonjë gjë tjetër për studimin e tij, përveç luftës dhe rregullave dhe disiplinës së saj; sepse ky është arti i vetëm që i përket atij që sundon dhe është i një fuqie të tillë që jo vetëm që mbështet ata që kanë lindur princa, por shpesh u mundëson njerëzve të ngrihen nga një stacion privat në atë gradë. Dhe, përkundrazi, shihet se kur princat kanë menduar më shumë për lehtësinë sesa për armët, ata kanë humbur gjendjen e tyre. Dhe shkaku i parë i humbjes suaj është të neglizhoni këtë art; dhe ajo që të mundëson të fitosh një gjendje është të jesh mjeshtër i artit. Francesco Sforza, duke qenë ushtarak, nga një person privat u bë Duka i Milanos; dhe djemtë, duke shmangur vështirësitë dhe hallet e armëve, nga dukë u bënë persona privatë. Sepse, përveç të këqijave të tjera që të sjell të qenit i paarmatosur, të bën të përçmohesh, dhe kjo është një nga ato poshtërime nga të cilat një princ duhet të ruhet, siç tregohet më vonë. Sepse nuk ka asgjë proporcionale midis të armatosurve dhe të paarmatosurve; dhe nuk është e arsyeshme që ai që është i armatosur t'i bindet me dëshirë atij që është i paarmatosur, ose që njeriu i paarmatosur të jetë i sigurt mes shërbëtorëve të armatosur. Sepse, duke qenë në njërin përbuzje dhe në tjetrin dyshim, nuk është e mundur që të punojnë mirë bashkë. Prandaj, një princ që nuk e kupton artin e luftës, përveç fatkeqësive të tjera të përmendura tashmë, nuk mund të respektohet nga ushtarët e tij dhe as të mbështetet tek ata. Prandaj, ai kurrë nuk duhet ta ketë nga mendimet e tij këtë temë lufte dhe në paqe ai duhet të jetë më i varur nga ushtrimi i saj sesa në luftë; këtë ai mund ta bëjë në dy mënyra, një me veprim, tjetrin me studim.

Për sa i përket veprimit, ai duhet mbi të gjitha t'i mbajë njerëzit e tij të organizuar dhe të stërvitur mirë, të ndjekë pandërprerë ndjekjen, me të cilën ai e mëson trupin e tij me vështirësitë, mëson diçka për natyrën e lokaliteteve dhe arrin të zbulojë se si malet ngrihen, si hapen luginat, si shtrihen fushat dhe të kuptojmë natyrën e lumenjve dhe kënetave, dhe në të gjitha këto të kemi kujdesin më të madh. E cila njohuri është e dobishme në dy mënyra. Së pari, ai mëson të njohë vendin e tij dhe është më i aftë të marrë përsipër mbrojtjen e tij; më pas, me anë të njohjes dhe vëzhgimit të atij lokaliteti, ai kupton me lehtësi çdo gjë tjetër që mund të jetë e nevojshme për të studiuar më pas; sepse kodrat, luginat dhe fushat, lumenjtë dhe kënetat që ndodhen, për shembull, në Toskanë, kanë njëfarë ngjashmërie me ato të vendeve të tjera, kështu që me njohjen e aspektit të një vendi mund të arrihet lehtësisht në një njohuri. e të tjerëve. Dhe princit të cilit i mungon kjo aftësi i mungon thelbësorja që është e dëshirueshme që një kapiten duhet të zotërojë, sepse e mëson atë të befasojë armikun e tij, të zgjedhë lagje, të udhëheqë ushtritë, të organizojë betejën, të rrethojë qytetet në avantazh.

Philopoemen, [1] Princi i Akejve, ndër lavdërimet e tjera që shkrimtarët i kanë dhënë atij, vlerësohet sepse në kohë paqeje ai nuk kishte në mendjen e tij asgjë tjetër përveç rregullave të luftës; dhe kur ishte në fshat me shokë, shpesh ndalej dhe arsyetonte me ta: “Nëse armiku do të ishte në atë kodër dhe ne do të gjendeshim këtu me ushtrinë tonë, me kë do të ishte përparësia? Si duhet të përparojë më së miri për ta takuar atë, duke mbajtur gradat? Nëse duam të tërhiqemi, si duhet të ndjekim?” Dhe ai do t'u tregonte atyre, ndërsa shkonte, të gjitha shanset që mund t'i ndodhnin një ushtrie; ai do të dëgjonte mendimin e tyre dhe do ta shprehte të tijin, duke e vërtetuar me arsye, në mënyrë që nga këto diskutime të vazhdueshme të mos lindte kurrë, në kohë lufte, ndonjë rrethanë e papritur me të cilën ai nuk mund të përballej.

[1] Philopoemen, "i fundit i grekëve", i lindur më 252 para Krishtit, vdiq 183 para Krishtit

Por për të ushtruar intelektin, princi duhet të lexojë histori dhe të studiojë atje veprimet e njerëzve

të shquar, për të parë se si e kanë përballuar veten në luftë, për të shqyrtuar shkaqet e fitoreve dhe disfatës së tyre, në mënyrë që të shmangë të dytën dhe të imitojë të parët. ; dhe mbi të gjitha të bëjë siç bëri një njeri i shquar, i cili mori për shembull atë që ishte lavdëruar dhe i famshëm përpara tij dhe arritjet dhe bëmat e të cilit i mbante gjithmonë në mendje, siç thuhet se Aleksandri i Madh imitoi Akilin, Çezarin Aleksandrin, Scipio Cyrus. Dhe kushdo që lexon jetën e Kirit, të shkruar nga Ksenofon, do të kuptojë më pas në jetën e Scipionit se si ai imitim ishte lavdia e tij dhe se si në dëlirësi, dashamirësi, humanizëm dhe bujari Scipio u përshtat me ato gjëra që janë shkruar për Kirin nga Ksenofonit. Një princ i mençur duhet të respektojë disa rregulla të tilla dhe kurrë në kohë paqësore të mos qëndrojë i papunë, por të rrisë burimet e tij me industrinë në mënyrë të tillë që ato të jenë në dispozicion të tij në fatkeqësi, në mënyrë që, nëse fati ka mundësi ta gjejë atë të përgatitur për të rezistuar. goditjet e saj.

KAPITULLI XV.
LIDHUR APO PËR TË CILAT LËVDHEN OSE FAJOHEN BURRAT, DHE SIPAS PRINCAT

Tani mbetet për të parë se cilat duhet të jenë rregullat e sjelljes së një princi ndaj subjektit dhe miqve. Dhe meqë e di se shumë kanë shkruar për këtë pikë, pres që të konsiderohem mendjemadh duke e përmendur përsëri, veçanërisht pasi gjatë diskutimit të saj do të largohem nga metodat e njerëzve të tjerë. Por, duke qenë se kam për qëllim të shkruaj një gjë që do të jetë e dobishme për atë që e kupton, më duket më e përshtatshme të ndjek të vërtetën e vërtetë të çështjes sesa imagjinatën e saj; sepse shumë kanë paraqitur republika dhe principata të cilat në fakt nuk janë njohur apo parë kurrë, sepse mënyra se si jetohet është aq larg nga mënyra se si duhet të jetohet, saqë ai që neglizhon atë që bëhet për atë që duhet bërë, shkatërron më shpejt. sesa ruajtja e tij; sepse një njeri që dëshiron të veprojë tërësisht në përputhje me profesionet e tij të virtytit, së shpejti do të takohet me atë që e shkatërron atë në mesin e shumë të ligave.

Prandaj është e nevojshme që një princ që dëshiron të mbajë veten të dijë të bëjë gabim dhe ta përdorë atë ose jo sipas nevojës. Prandaj, duke vënë në një anë gjërat imagjinare në lidhje me një princ dhe duke diskutuar ato që janë reale, unë them se të gjithë njerëzit, kur flitet për ta, dhe kryesisht princat për të qenë më të lartë, janë të shquar për disa nga ato cilësi që i sjellin ata ose fajësimi ose lavdërimi; dhe kështu është që dikush njihet si liberal, tjetri koprrac, duke përdorur një term toskan (sepse një koprraci në gjuhën tonë është ende ai që dëshiron të zotërojë me grabitje, ndërsa ne e quajmë atë koprrac që e privon veten shumë nga përdorimi i tij vet); njëri njihet si bujar, tjetri grabitqar; një mizor, një i dhembshur; një i pabesë, një tjetër besnik; njëra femërore dhe frikacake, tjetra e guximshme dhe e guximshme; njëri i dashur, tjetri mendjemadh; njëri lakmitar, tjetri i dëlirë; njëri i sinqertë, tjetri dinak; njëri i vështirë, tjetri i lehtë; njëri varr, tjetri joserioz; njëri fetar, tjetri jobesimtar e të ngjashme. Dhe unë e di se secili do të rrëfejë se do të ishte më e lavdërueshme tek një princ që të shfaqte të gjitha cilësitë e mësipërme që konsiderohen të mira; por për shkak se ato as nuk mund të zotërohen plotësisht dhe as të respektohen, pasi kushtet njerëzore nuk e lejojnë këtë, është e nevojshme që ai të jetë mjaft i matur që të dijë të shmangë qortimin e atyre veseve që do t'i humbnin atij gjendjen e tij; dhe gjithashtu të ruajë veten, nëse është e mundur, nga ata që nuk do ta humbin atë; por duke qenë se kjo nuk është e mundur, ai me më pak hezitim mund të braktisë veten tek ata. Dhe përsëri, ai nuk duhet ta shqetësojë veten për të shkaktuar një qortim për ato vese pa të cilat shteti mund të shpëtohet vetëm me vështirësi, sepse nëse çdo gjë shqyrtohet me kujdes, do të zbulohet se diçka që duket si virtyt, nëse ndiqet, do të ishte rrënimi i tij; ndërsa diçka tjetër, e cila duket si ves, por e ndjekur i sjell atij siguri dhe begati.

KAPITULLI XVI.
LIDHUR ME LIBERALITETIN DHE MESHTETINË

Duke filluar atëherë me të parën nga karakteristikat e lartpërmendura, them se do të ishte mirë të njiheshim si liberal. Megjithatë, liberaliteti i ushtruar në një mënyrë që nuk të sjell reputacionin për të, të lëndon; sepse nëse dikush e ushtron atë me ndershmëri dhe siç duhet të ushtrohet, mund
të mos bëhet i njohur dhe nuk do të shmangni qortimin e të kundërtës së tij. Prandaj, kushdo që dëshiron të mbajë midis njerëzve emrin e liberalit është i detyruar të shmangë asnjë atribut madhështie; kështu që një princ i prirur në këtë mënyrë do të konsumojë në veprime të tilla të gjithë pasurinë e tij dhe do të detyrohet në fund, nëse dëshiron të ruajë emrin e liberalit, të rëndojë padrejtësisht popullin e tij, t'i takojë ata dhe të bëjë gjithçka që mundet për merrni para. Kjo së shpejti do ta bëjë atë të urryer ndaj nënshtetasve të tij dhe, duke u bërë i varfër, ai do të vlerësohet pak nga askush; kështu, me bujarinë e tij, pasi ka ofenduar shumë dhe ka shpërblyer pak, ai është i prekur nga telashet e para dhe i rrezikuar nga cilido që mund të jetë rreziku i parë; Duke e njohur vetë këtë dhe duke dashur të tërhiqet prej saj, ai menjëherë zhytet në qortimin e të qenit koprrac.

Prandaj, një princ, duke mos qenë në gjendje ta ushtrojë këtë virtyt të lirshmërisë në atë mënyrë që të njihet, përveç kostos së tij, nëse është i mençur, ai nuk duhet të ketë frikë nga reputacioni i të qenit i keq, sepse me kalimin e kohës do të arrijë të jetë më i konsideruar se sa një liberal, duke parë se me ekonominë e tij të ardhurat i mjaftojnë, që ai mund të mbrohet nga të gjitha sulmet dhe është në gjendje të angazhohet në ndërmarrje pa rënduar popullin e tij; kështu ndodh që ai ushtron bujari ndaj të gjithë atyre që nuk i merr, që janë të panumërt, dhe poshtërsi ndaj atyre të cilëve nuk u jep, që janë të paktë.

Ne nuk kemi parë gjëra të mëdha të bëra në kohën tonë, përveç atyre që janë konsideruar të këqij; pjesa tjetër kanë dështuar. Papa Julius i Dytë u ndihmua në arritjen e papatit nga një reputacion për liberalizëm, por ai nuk u përpoq më pas ta mbante atë, kur bëri luftë kundër mbretit të Francës; dhe ai bëri shumë luftëra pa vendosur asnjë taksë të jashtëzakonshme për nënshtetasit e tij, sepse ai i siguronte shpenzimet e tij shtesë nga kursimi i tij i gjatë. Mbreti aktual i Spanjës nuk do të kishte ndërmarrë apo pushtuar në kaq shumë ndërmarrje nëse do të kishte reputacion si liberal. Pra, një princ, me kusht që të mos i grabisë nënshtetasit e tij, të mund të mbrohet, të mos bëhet i varfër dhe i poshtër, që të mos detyrohet të bëhet grabitqar, duhet të mbajë pak parasysh reputacionin e të qenit i poshtër. , sepse është një nga ato vese që do t'i mundësojë atij të qeverisë.

Dhe nëse dikush duhet të thotë: Cezari e fitoi perandorinë me liberalizëm dhe shumë të tjerë kanë arritur pozitat më të larta duke qenë liberal dhe duke u konsideruar kështu, unë përgjigjem: Ose je princ në fakt, ose në një farë mënyre të bëhesh i tillë. . Në rastin e parë ky liberalitet është i rrezikshëm, në të dytin është shumë i nevojshëm të konsiderohet liberal; dhe Cezari ishte një nga ata që dëshironin të bëheshin të shquar në Romë; por nëse ai do të kishte mbijetuar pasi u bë i tillë dhe nuk do të kishte moderuar shpenzimet e tij, ai do ta kishte shkatërruar qeverinë e tij. Dhe nëse dikush duhet të përgjigjet: Shumë kanë qenë princa dhe kanë bërë gjëra të mëdha me ushtritë, të cilët janë konsideruar shumë liberalë, unë përgjigjem: Ose një princ shpenzon atë që është e tij ose e nënshtetasve të tij ose përndryshe atë të të tjerëve. Në rastin e parë ai duhet të jetë i kursyer, në rastin e dytë ai nuk duhet të neglizhojë asnjë mundësi për liberalizëm. Dhe princit që del me ushtrinë e tij, duke e mbështetur atë me grabitje, thes dhe zhvatje, duke trajtuar atë që u përket të tjerëve, kjo bujari është e nevojshme, përndryshe ai nuk do të ndiqej nga ushtarët. Dhe e asaj që nuk është as e juaja, as e nënshtetasve, ju mund të jeni një dhurues i gatshëm, siç ishin Kiri, Cezari dhe Aleksandri; sepse nuk ju heq reputacionin nëse shpërdoroni atë të të tjerëve, por e

shton atë; është vetëm shpërdorimi i vetes tuaj ajo që ju lëndon.

Dhe nuk ka asgjë që humbet kaq shpejt sesa liberaliteti, sepse edhe kur e ushtroni ju humbni fuqinë për ta bërë këtë, dhe kështu bëheni ose të varfër ose të përbuzur, ose përndryshe, duke shmangur varfërinë, grabitqarë dhe të urryer. Dhe një princ duhet të ruhet, mbi të gjitha, nga të qenit i përbuzur dhe i urryer; dhe liberaliteti të çon tek të dyja. Prandaj, është më e mençur të kesh një reputacion për poshtërsi që sjell fyerje pa urrejtje, sesa të detyrohesh duke kërkuar një reputacion si bujari të marrësh një emër për grabitje që sjell sharje me urrejtje.

KAPITULLI XVII.
LIDHUR ME MIRËZIMINË DHE MISHIRËSINË, DHE NËSE ËSHTË MË MIRË TË DASHUROJNË SE TË FRIKEN

Duke shkuar tani tek cilësitë e tjera të përmendura më lart, unë them se çdo princ duhet të dëshirojë të konsiderohet i butë dhe jo mizor. Megjithatë, ai duhet të kujdeset që të mos e keqpërdor këtë mëshirë. Cesare Borgia konsiderohej mizor; megjithatë, mizoria e tij pajtoi Romagna-n, e bashkoi atë dhe ia ktheu paqen dhe besnikërinë. Dhe nëse kjo merret në konsideratë me të drejtë, ai do të shihet se ka qenë shumë më i mëshirshëm se populli fiorentin, i cili, për të shmangur një reputacion për mizori, lejoi që Pistoia të shkatërrohej. [1] Prandaj, një princ, për sa kohë që i mban nënshtetasit e tij të bashkuar dhe besnikë, nuk duhet të ketë parasysh qortimin e mizorisë; sepse me disa shembuj ai do të jetë më i mëshirshëm se ata që, me mëshirën e tepërt, lejojnë të lindin çrregullime, nga të cilat pasojnë vrasjet ose grabitjet; sepse këto janë zakon të lëndojnë të gjithë popullin, ndërsa ato ekzekutime që kanë origjinën nga një princ fyejnë vetëm individin.

[1] Gjatë trazirave midis fraksioneve Cancellieri dhe Panciatichi në 1502 dhe 1503.

Dhe nga të gjithë princat, është e pamundur që princi i ri të shmangë imputimin e mizorisë, për shkak se shtetet e reja janë plot me rreziqe. Prandaj Virgjili, përmes gojës së Didos, justifikon çnjerëzimin e mbretërimit të saj për shkak të të qenit të ri, duke thënë:

“Res dura, et regni novitas me talia cogunt
Moliri, dhe gjobat e vonuara custode tueri.” [2]

Megjithatë, ai duhet të jetë i ngadalshëm për të besuar e për të vepruar, as ai vetë duhet të tregojë frikë, por të veprojë në mënyrë të matur me maturi dhe humanizëm, në mënyrë që besimi i tepërt të mos e bëjë atë të pakujdesshëm dhe mosbesimi i tepërt ta bëjë atë të padurueshëm.

[2] . . . kundër vullnetit tim, fatit tim
Një fron i paqëndrueshëm dhe një gjendje foshnjore,
Më ofroni të mbroj mbretëritë e mia me të gjitha fuqitë e mia,
Dhe ruani me këto ashpërsi brigjet e mia.

Christopher Pitt.

Mbi këtë lind pyetja: nëse është më mirë të të duan sesa të të kenë frikë apo të kesh frikë sesa të të duan? Mund të përgjigjet se dikush duhet të dëshirojë të jetë të dyja, por, për shkak se është e

vështirë t'i bashkosh në një person, është shumë më e sigurt të kesh frikë sesa të të duan, kur nga të dy duhet të lihet njëra prej tyre. Sepse kjo është për t'u pohuar në përgjithësi për njerëzit, se ata janë mosmirënjohës, të paqëndrueshëm, të rremë, frikacakë, lakmitarë dhe për sa kohë që ju keni sukses, ata janë tërësisht tuajat; ata do t'ju ofrojnë gjakun, pasurinë, jetën dhe fëmijët e tyre, siç u tha më lart, kur nevoja është shumë e largët; por kur afrohet ata kthehen kundër teje. Dhe ai princ që, duke u mbështetur tërësisht në premtimet e tyre, ka lënë pas dore masat e tjera paraprake, është i rrënuar; sepse miqësitë që fitohen me pagesa, dhe jo nga madhështia apo fisnikëria e mendjes, mund të fitohen vërtet, por ato nuk sigurohen dhe në kohë nevoje nuk mund të mbështetemi; dhe njerëzit kanë më pak skrupull për të ofenduar atë që është i dashur sesa atë që i frikësohet, sepse dashuria ruhet nga lidhja e detyrimit, e cila, për shkak të poshtërësisë së njerëzve, prishet në çdo rast për përfitimin e tyre; por frika të ruan nga një frikë e dënimit që nuk dështon kurrë.

Megjithatë, një princ duhet të ngjall frikë në atë mënyrë që, nëse nuk fiton dashurinë, të shmangë urrejtjen; sepse ai mund të durojë shumë mirë të frikësohet ndërkohë që ai nuk është i urryer, gjë që do të jetë gjithmonë për sa kohë që ai të përmbahet nga pronat e qytetarëve dhe nënshtetasve të
tij dhe nga gratë e tyre. Por kur është e nevojshme që ai të veprojë kundër jetës së dikujt, ai duhet ta bëjë atë me justifikimin e duhur dhe për shkak të qartë, por mbi të gjitha duhet të mbajë duart larg pronës së të tjerëve, sepse njerëzit më shpejt e harrojnë vdekjen e babai i tyre sesa humbja e trashëgimisë së tyre. Veç kësaj, pretekset për marrjen e pronës nuk janë kurrë të munguara; sepse ai që dikur ka filluar të jetojë me grabitje do të gjejë gjithmonë pretekste për të kapur atë që u përket të tjerëve; por arsyet për marrjen e jetës, përkundrazi, janë më të vështira për t'u gjetur dhe më shpejt skadimi. Por kur një princ është me ushtrinë e tij dhe ka nën kontroll një mori ushtarësh, atëherë është shumë e nevojshme që ai të shpërfillë reputacionin e mizorisë, sepse pa të ai kurrë nuk do ta mbante ushtrinë e tij të bashkuar ose të prirur ndaj detyrave të saj.

Ndër veprat e mrekullueshme të Hanibalit renditet kjo: që pasi udhëhoqi një ushtri të madhe, të përbërë nga shumë raca të ndryshme njerëzish, për të luftuar në vende të huaja, nuk u ngritën mosmarrëveshje as midis tyre, as kundër princit, qoftë në të keqen e tij apo në të. fat të mirë. Kjo lindte nga asgjë tjetër veç mizorisë së tij çnjerëzore, e cila, me trimërinë e tij të pakufishme, e bëri atë të nderuar dhe të tmerrshëm në sytë e ushtarëve të tij, por pa atë egërsi, virtytet e tij të tjera nuk ishin të mjaftueshme për të prodhuar këtë efekt. Dhe shkrimtarët dritëshkurtër i admirojnë veprat e tij nga një këndvështrim dhe nga një tjetër dënojnë kauzën kryesore të tyre. Se është e vërtetë që virtytet e tjera të tij nuk do të ishin të mjaftueshme për të, mund të dëshmohet nga rasti i Scipionit, ai njeriu më i shkëlqyer, jo vetëm i kohës së tij, por brenda kujtesës së njeriut, kundër të cilit, megjithatë, ushtria e tij u rebelua në Spanja; kjo nuk erdhi nga asgjë, por vetëm durimi i tij tepër i madh, i cili u dha ushtarëve të tij më shumë licencë sesa është në përputhje me disiplinën ushtarake. Për këtë ai u qortua në Senat nga Fabius Maximus dhe e quajti korruptuesin e ushtrisë romake. Lokrianët u shkatërruan nga një legat i Scipionit, megjithatë ata nuk u hakmorën prej tij, as pafytyrësia e legatit nuk u ndëshkua, për shkak të natyrës së tij të lehtë. Aq sa dikush në Senat, duke dashur ta falte, tha se kishte shumë njerëz që dinin shumë më mirë se si të mos gabonin sesa të korrigjonin gabimet e të tjerëve. Ky prirje, nëse do të ishte vazhduar në komandë, do të kishte shkatërruar me kohë famën dhe lavdinë e Scipionit; por, duke qenë nën kontrollin e Senatit, kjo karakteristikë e dëmshme jo vetëm e fshehu vetveten, por i kontribuoi lavdisë së tij.

Duke iu rikthyer çështjes se të kenë frikë apo të duan, arrij në përfundimin se, duke dashuruar sipas dëshirës së tyre dhe duke u frikësuar sipas vullnetit të princit, një princ i mençur duhet të vendoset në atë që është në kontrollin e tij dhe jo në atë të të tjerëve; ai duhet të përpiqet vetëm të shmangë urrejtjen, siç vihet re.

KAPITULLI XVIII. [1]
LIDHUR ME MËNYRËN SE TË CILËS DUHET TË MBAJTIN BESIM PRINCAT

[1] “Ky kapitull ka fyer më shumë se çdo pjesë tjetër e shkrimeve të Makiavelit.” Burd, “Il Principe”, f. 297.

Të gjithë e pranojnë se sa e lavdërueshme është për një princ të mbajë besimin dhe të jetosh me integritet dhe jo me zanat. Megjithatë, përvoja jonë ka qenë se ata princër që kanë bërë gjëra të mëdha, kanë mbajtur pak llogari të mirëbesimit dhe kanë ditur të anashkalojnë intelektin e njerëzve me mjeshtëri, dhe në fund kanë mundur ata që janë mbështetur në fjalën e tyre. Duhet të dini se ka dy mënyra për të kontestuar, [2] njëra me ligj, tjetra me forcë; metoda e parë është e përshtatshme për burrat, e dyta për kafshët; por për shkak se e para shpesh nuk është e mjaftueshme, është e nevojshme t'i drejtohemi të dytit. Prandaj është e nevojshme që një princ të kuptojë se si të përfitojë nga bisha dhe njeriu. Kjo u është mësuar në mënyrë figurative princave nga shkrimtarët e lashtë, të cilët përshkruajnë se si Akili dhe shumë princa të tjerë të lashtësisë iu dhanë Centaur Chiron për t'i ushqyer, i cili i rriti në disiplinën e tij; që do të thotë vetëm se, siç kishin për një mësues një gjysmë kafshë e gjysmë njeri, kështu është e nevojshme që një princ të dijë të përdorë të dyja natyrat, dhe se njëra pa tjetrën nuk është e qëndrueshme. Një princ, pra, duke qenë i detyruar me vetëdije të adoptojë bishën, duhet të zgjedhë dhelprën dhe luanin; sepse luani nuk mund të mbrohet nga kurthet dhe dhelpra nuk mund të mbrohet nga ujqërit. Prandaj, duhet të jesh një dhelpër për të zbuluar kurthet dhe një luan për të tmerruar ujqërit. Ata që mbështeten thjesht te luani nuk e kuptojnë se për çfarë janë. Prandaj, një zot i urtë nuk mund dhe as duhet të mbajë besim kur një respektim i tillë mund të kthehet kundër tij dhe kur arsyet që e bënë atë ta premtonte nuk ekzistojnë më. Nëse njerëzit do të ishin plotësisht të mirë, ky urdhër nuk do të zbatohej, por për shkak se ata janë të këqij dhe nuk do të mbajnë besim me ju, as ju nuk jeni të detyruar ta zbatoni atë me ta. As nuk do të ketë kurrë arsye legjitime për të dashur një princ për të justifikuar këtë mosrespektim. Për këtë mund të jepen shembuj të pafund modernë, të cilët tregojnë se sa shumë traktate dhe angazhime janë bërë të pavlefshme dhe pa efekt nëpërmjet mosbesimit të princave; dhe ai që ka ditur më së miri si të punësojë dhelprën, ia ka dalë më mirë.

[2] "Kontestim", *dmth* . "Përpjekja për zotërim". Z. Burd thekson se ky pasazh është imituar drejtpërdrejt nga “De Officiis” i Ciceronit: “Nam cum sint duo genera decertandi, unum per disceptationem, alterum per vim; cumque illud proprium sit hominis, hoc beluarum; confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiore.”

Por është e nevojshme të dish mirë se si ta maskosh këtë karakteristikë dhe të jesh një pretendues dhe shpërbërës i madh; dhe njerëzit janë kaq të thjeshtë dhe aq të nënshtruar ndaj nevojave të tanishme, saqë ai që kërkon të mashtrojë do të gjejë gjithmonë dikë që do ta lejojë veten të mashtrohet. Një shembull i fundit që nuk mund ta kaloj në heshtje. Aleksandri i Gjashtë nuk bëri gjë tjetër veçse i mashtroi njerëzit, as nuk mendoi të bënte ndryshe, dhe gjithmonë gjente viktima; sepse nuk ka pasur kurrë një njeri që kishte fuqi më të madhe për të pohuar, ose që me betime më të mëdha do të pohonte një gjë, por do ta respektonte më pak; megjithatë mashtrimet e tij kishin gjithmonë sukses sipas dëshirës së tij, [3] sepse ai e kuptonte mirë këtë anë të njerëzimit.

[3] "Nondimanco semper gli succederono gli inganni (ad votum)." Fjalët "ad votum" janë hequr në shtesën Testina, 1550.

Aleksandri nuk e bëri kurrë atë që tha,
Cesare nuk tha kurrë atë që bëri.

Proverb italian.

Prandaj është e panevojshme që një princ të ketë të gjitha cilësitë e mira që kam numëruar, por është shumë e nevojshme të duket se i ka ato. Dhe unë do të guxoj të them gjithashtu këtë, që t'i kesh ato dhe t'i vëzhgosh gjithmonë është e dëmshme dhe të dukesh se i ke ato është e dobishme; të dukesh i mëshirshëm, besnik, njerëzor, fetar, i drejtë dhe të jesh i tillë, por me një mendje aq të kornizuar sa që nëse kërkon të mos jesh i tillë, mund të jesh në gjendje dhe të dish të ndryshosh në të kundërtën.

Dhe ju duhet ta kuptoni këtë, se një princ, veçanërisht një i ri, nuk mund të vëzhgojë të gjitha ato gjëra për të cilat njerëzit vlerësohen, duke u detyruar shpesh, për të ruajtur shtetin, për të vepruar në kundërshtim me besnikërinë, [4] miqësinë, njerëzimin. , dhe feja. Prandaj është e nevojshme që ai të ketë një mendje të gatshme për t'u kthyer në përputhje me rrethanat, siç e detyrojnë erërat dhe variacionet e fatit, megjithatë, siç thashë më lart, të mos devijojë nga e mira nëse mund ta shmangë këtë, por nëse detyrohet. , pastaj të dini se si të vendosni për të.

[4] "Në kundërshtim me besnikërinë" ose "besimin", "contro alla fede" dhe "tutto fede", "krejt besnik", në paragrafin tjetër. Vlen të përmendet se këto dy fraza, “contro alla fede” dhe “tutto fede”, janë lënë jashtë në botimin Testina, i cili u botua me sanksionin e autoriteteve papale. Mund të ndodhë që kuptimi i bashkangjitur fjalës "fede" ishte "besimi", *dmth* . kredo katolike dhe jo siç përkthehet këtu "besnikëri" dhe "besnik". Vini re se fjala "religione" u vu re të qëndronte në tekstin e Testina, duke u përdorur për të nënkuptuar në mënyrë indiferente çdo hije besimi, si dëshmitar "feja", një frazë e përdorur në mënyrë të pashmangshme për të përcaktuar herezinë Huguenote. Jugu në Predikimin e tij IX, f. 69, ed. 1843, komenton këtë pasazh si më poshtë: “Ai mbrojtës i madh dhe Korifeu i këtij fisi, Nicolo Machiavel, e parashtroi këtë si një rregull mjeshtëror në skemën e tij politike: 'Se shfaqja e fesë ishte e dobishme për politikanin, por realiteti i është e dhimbshme dhe e dëmshme'”.

Për këtë arsye një princ duhet të kujdeset që të mos lërë kurrë t'i rrëshqasë nga buzët e tij asgjë që nuk është e mbushur me pesë cilësitë e lartpërmendura, që atij që e sheh dhe e dëgjon të duket i mëshirshëm, besnik, njerëzor, i drejtë. dhe fetare. Nuk ka asgjë më të nevojshme për t'u dukur se e ke këtë cilësi të fundit, pasi burrat gjykojnë përgjithësisht më shumë nga syri sesa nga dora, sepse të gjithëve u takon të të shohin, pakkujt të vijnë në kontakt me ty. Secili sheh atë që dukesh, pak e dinë se çfarë je, dhe ata pak nuk guxojnë të kundërshtojnë mendimin e të shumtëve, që kanë madhështinë e shtetit për t'i mbrojtur; dhe në veprimet e të gjithë njerëzve, dhe veçanërisht të princave, të cilat nuk është e kujdesshme t'i sfidosh, gjykon sipas rezultatit.

Për këtë arsye, le të ketë një princ meritën për të pushtuar dhe mbajtur shtetin e tij, mjetet do të konsiderohen gjithmonë të ndershme dhe ai do të lavdërohet nga të gjithë; sepse vulgarët merren gjithmonë nga ajo që duket se është një gjë dhe nga ajo që del prej saj; dhe në botë ka vetëm vulgare, sepse të paktët gjejnë një vend atje vetëm kur të shumtët nuk kanë tokë ku të pushojnë.

Një princ [5] i kohës së tanishme, të cilin nuk është mirë ta përmendim, nuk predikon kurrë asgjë tjetër përveç paqes dhe besimit të mirë, dhe ndaj të dyve është më armiqësor dhe secili, nëse do ta kishte mbajtur, do t'i kishte privuar nga reputacionin dhe mbretërinë shumë herë.

[5] Ferdinandi i Aragonit. “Kur Makiaveli po shkruante *Princin,* do të ishte qartësisht e

pamundur të përmendej emri i Ferdinandit këtu pa u ofenduar.” “Il Principe” i Burdit, f. 308.

KAPITULLI XIX.
QË DUHET TË SHMANGET TË PËRQËZUAR DHE TË URREHET

Tani, në lidhje me karakteristikat e të cilave u përmendën më lart, kam folur për ato më të rëndësishmet, të tjerat dua të diskutoj shkurtimisht nën këtë përgjithësi, se princi duhet të marrë parasysh, siç është thënë pjesërisht më parë, se si t'i shmangë ato. gjëra që do ta bëjnë atë të urryer ose të përbuzur; dhe sa herë që do të ketë sukses, ai do të ketë përmbushur pjesën e tij dhe nuk duhet të ketë frikë nga ndonjë rrezik në qortime të tjera.

E bën atë të urryer mbi të gjitha, siç kam thënë, të jetë grabitqar dhe të jetë dhunues i pasurisë dhe i grave të nënshtetasve të tij, nga të cilat ai duhet të abstenojë. Dhe kur as prona e tyre dhe as nderi i tyre nuk preket, shumica e njerëzve jetojnë të kënaqur dhe atij i mbetet vetëm të luftojë me ambicien e disave, të cilët mund t'i frenojë me lehtësi në shumë mënyra.

E bën atë të përbuzur që të konsiderohet i paqëndrueshëm, joserioz, feminant, mendjemprehtë, i pavendosur, nga të cilat një princ duhet të ruhet si nga një shkëmb; dhe ai duhet të përpiqet të tregojë në veprimet e tij madhështinë, guximin, gravitetin dhe qëndrueshmërinë; dhe në marrëdhëniet e tij private me nënshtetasit e tij le të tregojë se gjykimet e tij janë të pakthyeshme dhe të mbajë veten në një reputacion të tillë që askush nuk mund të shpresojë as ta mashtrojë atë ose ta rrethojë.

Ai princ është shumë i vlerësuar që përçon këtë përshtypje për veten e tij dhe ai që vlerësohet shumë nuk komplotohet lehtë kundër tij; sepse, me kusht që të dihet mirë se ai është një njeri i
shkëlqyer dhe i nderuar nga populli i tij, ai mund të sulmohet vetëm me vështirësi. Për këtë arsye një princ duhet të ketë dy frikë, një nga brenda, për shkak të nënshtetasve të tij, tjetra nga jashtë, për shkak të fuqive të jashtme. Nga ky i fundit ai mbrohet duke qenë i armatosur mirë dhe duke pasur aleatë të mirë, dhe nëse është i armatosur mirë, ai do të ketë miq të mirë dhe punët do të qëndrojnë gjithmonë të qeta brenda kur janë të qetë jashtë, përveç nëse ato duhet të ishin shqetësuar tashmë nga komploti; dhe madje a duhet të shqetësohen punët jashtë, nëse ai ka kryer përgatitjet e tij dhe ka jetuar siç thashë, për sa kohë që nuk dëshpërohet, ai do t'i rezistojë çdo sulmi, siç thashë Nabis spartani.

Por për sa i përket nënshtetasve të tij, kur punët jashtë shqetësohen, atij i mbetet vetëm të frikësohet se ata do të komplotojnë fshehurazi, nga e cila një princ mund ta sigurojë veten lehtësisht duke shmangur urrejtjen dhe përbuzjen, dhe duke i mbajtur njerëzit të kënaqur me të, gjë që është më e nevojshme. që ai të realizojë, siç e thashë gjatë. Dhe një nga mjetet juridike më efikase që mund të ketë një princ kundër komploteve është të mos urrehet dhe të përbuzet nga njerëzit, sepse ai që komploton kundër një princi gjithmonë pret t'i kënaqë ata me largimin e tij; por kur komplotuesi mund të presë vetëm t'i ofendojë ata, ai nuk do të ketë guximin të marrë një rrugë të tillë, sepse vështirësitë me të cilat përballet një komplotist janë të pafundme. Dhe siç tregon përvoja, shumë kanë qenë komplotet, por pak kanë qenë të suksesshëm; sepse ai që komploton nuk mund të veprojë i vetëm, as nuk mund të marrë shok përveç atyre që ai beson se janë keqdashës, dhe sapo të keni hapur mendjen për një keqpërdorim, i keni dhënë atij materialin me të cilin të kënaqet, sepse duke duke ju denoncuar ai mund të kërkojë çdo avantazh; kështu që, duke parë përfitimin nga kjo rrugë për të siguruar, dhe duke e parë tjetrin si të dyshimtë dhe plot

rreziqe, ai duhet të jetë një mik shumë i rrallë, ose një armik tërësisht kokëfortë i princit, për të mbajtur besimin me ju.

Dhe, për ta reduktuar çështjen në një busull të vogël, them se, nga ana e komplotistit, nuk ka asgjë tjetër veç frikës, xhelozisë, perspektivës së dënimit që ta tmerrojë; por në krah të princit është madhështia e principatës, ligjet, mbrojtja e miqve dhe shteti për ta mbrojtur atë; kështu që, duke i shtuar të gjitha këtyre gjërave vullnetin e mirë popullor, është e pamundur që dikush të jetë aq i nxituar sa të komplotojë. Përderisa në përgjithësi komplotuesi duhet të frikësohet përpara ekzekutimit të komplotit të tij, në këtë rast ai duhet të frikësohet edhe nga vazhdimi i krimit; sepse për shkak të saj ai e ka popullin për armik dhe kështu nuk mund të shpresojë për ndonjë shpëtim.

Shembuj të pafund mund të jepen për këtë temë, por unë do të mjaftohem me një, të sjellë në kujtesën e baballarëve tanë. Messer Annibale Bentivogli, i cili ishte princ në Bolonja (gjyshi i Annibale-it aktual), pasi u vra nga Canneschi, të cilët kishin komplotuar kundër tij, nuk mbijetoi asnjë nga familja e tij, por Messer Giovanni, [1] i cili ishte në fëmijëri: menjëherë pas vrasjen e tij populli u ngrit dhe vrau të gjithë Canneschi. Kjo buronte nga vullneti i mirë popullor që gëzonte shtëpia e Bentivoglit ato ditë në Bolonja; e cila ishte aq e madhe sa, edhe pse askush nuk mbeti aty pas vdekjes së Annibale, i cili ishte në gjendje të sundonte shtetin, Bolognese, duke pasur informacion se ishte një nga familja Bentivogli në Firence, i cili deri në atë kohë konsiderohej djali i një farkëtar, i dërguar në Firence për të dhe i dha atij qeverinë e qytetit të tyre, dhe ai drejtohej prej tij derisa Messer Giovanni erdhi në kohën e duhur në qeveri.

[1] Giovanni Bentivogli, i lindur në Bolonjë 1438, vdiq në Milano 1508. Ai sundoi Bolonjën nga viti 1462 deri në 1506. Dënimi i fortë i komploteve nga Makiavelli mund të marrë avantazhin e tij nga përvoja e tij shumë e fundit (shkurt 1513), kur ai ishte arrestuar dhe torturuar për bashkëpunimin e tij të dyshuar në komplotin e Boscolit.

Për këtë arsye unë mendoj se një princ duhet të marrë parasysh komplotet e pakta kur njerëzit e tij e vlerësojnë atë; por kur ai është armiqësor ndaj tij dhe ushqen urrejtje ndaj tij, ai duhet të ketë frikë nga gjithçka dhe nga të gjithë. Dhe shtetet e rregulluara mirë dhe princat e mençur janë kujdesur të mos i çojnë fisnikët në dëshpërim dhe t'i mbajnë njerëzit të kënaqur dhe të kënaqur, sepse ky është një nga objektet më të rëndësishme që mund të ketë një princ.
Ndër mbretëritë më të rregulluara dhe më të qeverisura të kohëve tona është Franca dhe në të gjenden shumë institucione të mira nga të cilat varen liria dhe siguria e mbretit; Prej tyre i pari është parlamenti dhe autoriteti i tij, sepse ai që themeloi mbretërinë, duke ditur ambicien e fisnikërisë dhe guximin e tyre, mendoi se do të duhej një grimë në gojë për t'i mbajtur ata; dhe, nga ana tjetër, duke ditur urrejtjen e popullit, të krijuar nga frika, kundër fisnikëve, ai dëshironte t'i mbronte ata, megjithatë ai nuk ishte në ankth që ky të ishte kujdesi i veçantë i mbretit; prandaj, për të hequr sharjen që do t'i nënshtrohej fisnikëve për favorizimin e popullit dhe popullit për favorizimin e fisnikëve, ai ngriti një arbitër, i cili duhet të ishte ai që mund të rrihte të mëdhenjtë dhe të favorizonte më të voglin. pa qortim mbretit. As nuk mund të kishit një marrëveshje më të mirë apo më të kujdesshme, apo një burim më të madh sigurie për mbretin dhe mbretërinë. Nga kjo mund të nxirret një tjetër përfundim i rëndësishëm, se princat duhet t'i lënë punët e qortimit në administrimin e të tjerëve dhe t'i mbajnë ato të hirit në duart e tyre. Dhe më tej, unë mendoj se një princ duhet t'i vlerësojë fisnikët, por jo aq sa të bëhet i urryer nga njerëzit.

Ndoshta disave që kanë shqyrtuar jetën dhe vdekjen e perandorëve romakë mund t'u duket se shumë prej tyre do të ishin një shembull në kundërshtim me mendimin tim, duke parë se disa prej tyre jetuan fisnikërisht dhe treguan cilësi të mëdha shpirti, megjithatë ata kanë humbur. perandorinë e tyre ose janë vrarë nga subjekte që kanë komplotuar kundër tyre. Prandaj, duke dashur t'u përgjigjem këtyre kundërshtimeve, do të kujtoj personazhet e disa prej perandorëve dhe

do të tregoj se shkaqet e rrënimit të tyre nuk ishin të ndryshme nga ato të pretenduara nga unë; në të njëjtën kohë unë do të paraqes për shqyrtim vetëm ato gjëra që janë të rëndësishme për atë që studion punët e atyre kohërave.

Më duket e mjaftueshme të marrim të gjithë ata perandorë që erdhën në perandori nga Markus filozofi deri te Maksiminus; ata ishin Marcus dhe djali i tij Commodus, Pertinax, Julian, Severus dhe djali i tij Antoninus Caracalla, Macrinus, Heliogabalus, Alexander dhe Maximinus.

Së pari duhet të theksohet se, ndërsa në principatat e tjera duhet të luftohet vetëm ambiciet e fisnikëve dhe pafytyrësia e njerëzve, perandorët romakë patën një vështirësi të tretë për t'u duruar me mizorinë dhe koprracinë e ushtarëve të tyre. një çështje aq e mbushur me vështirësi sa që ishte rrënimi i shumë njerëzve; sepse ishte një gjë e vështirë për të dhënë kënaqësi si për ushtarët ashtu edhe për njerëzit; sepse njerëzit e donin paqen dhe për këtë arsye ata e donin princin e pashpirt, ndërsa ushtarët e donin princin luftarak, i cili ishte i guximshëm, mizor dhe grabitqar, cilësi të cilat ata ishin mjaft të gatshëm t'i ushtronte mbi njerëzit, në mënyrë që ata të mund t'i merrnin. paguajnë dyfish dhe i japin shfryn lakmisë dhe mizorisë së tyre. Prandaj doli që ata perandorë u përmbysën gjithmonë, të cilët, qoftë nga lindja, qoftë nga stërvitja, nuk kishin autoritet të madh dhe shumica e tyre, veçanërisht ata që erdhën të rinj në principatë, duke njohur vështirësinë e këtyre dy humoreve të kundërta, ishin të prirur të jepnin kënaqësi. ndaj ushtarëve, duke u kujdesur pak për plagosjen e njerëzve. Kjo rrugë ishte e nevojshme, sepse, meqë princat nuk mund të mos urrehen nga dikush, ata, në radhë të parë, duhet të shmangin urrejtjen nga të gjithë, dhe kur nuk mund ta krahasojnë këtë, ata duhet të përpiqen me zell maksimal për të shmangur urrejtja ndaj më të fuqishmëve. Prandaj, ata perandorë që për shkak të mungesës së përvojës kishin nevojë për favore të veçanta, u përmbaheshin më lehtë ushtarëve sesa njerëzve; një kurs që doli i dobishëm për ta ose jo, në përputhje me rrethanat pasi princi dinte të ruante autoritetin mbi ta.

Nga këto shkaqe doli që Markusi, Pertinaksi dhe Aleksandri, duke qenë të gjithë njerëz me jetë modeste, dashamirës të drejtësisë, armiq të mizorisë, njerëzor dhe dashamirës, patën një fund të trishtuar përveç Markut; vetëm ai jetoi dhe vdiq i nderuar, sepse kishte ardhur në fron me titull trashëgues dhe nuk u detyrohej asgjë as ushtarëve, as njerëzve; dhe më pas, duke qenë i zotëruar nga shumë virtyte që e bënin të respektohej, ai i mbajti gjithmonë të dy urdhrat në vendet e tyre gjatë kohës që jetonte dhe nuk urrehej as përbuzej.

Por Pertinaksi u krijua perandor kundër dëshirës së ushtarëve, të cilët, duke qenë të mësuar të jetonin të ligë nën Commodus, nuk mund të duronin jetën e ndershme në të cilën Pertinaksi donte
t'i reduktonte; kështu, duke i dhënë shkak urrejtjes, së cilës urrejtja i shtohej përbuzja për pleqërinë e tij, ai u rrëzua në fillim të administratës së tij. Dhe këtu duhet theksuar se urrejtja fitohet sa nga veprat e mira, aq edhe nga ato të këqijat, prandaj, siç thashë më parë, një princ që dëshiron të mbajë shtetin e tij detyrohet shumë shpesh të bëjë keq; sepse kur ai trup është i korruptuar për të cilin ju mendoni se keni nevojë për të mbajtur veten - mund të jenë ose njerëzit, ushtarët ose fisnikët - ju duhet t'i nënshtroheni humoreve të tij dhe t'i kënaqni ata, dhe atëherë veprat e mira do t'ju bëjnë dëm. .

Por le të vijmë tek Aleksandri, i cili ishte një njeri me aq mirësi të madhe, sa që ndër lavdërimet e tjera që i bëhen është edhe kjo, që në katërmbëdhjetë vitet që mbajti perandorinë, askush nuk u vra nga ai pa gjykuar; megjithatë, duke u konsideruar si femër dhe një burrë që e lejoi veten të qeverisej nga nëna e tij, ai u përbuz, ushtria komplotoi kundër tij dhe e vrau.

Duke iu kthyer tani personazheve të kundërta të Commodus, Severus, Antoninus Caracalla dhe Maximinus, do t'i gjeni të gjithë mizorë dhe grabitqarë-burra që, për të kënaqur ushtarët e tyre,

nuk ngurruan të kryenin çdo lloj paudhësie kundër popullit; dhe të gjithë, me përjashtim të Severusit, përfunduan keq; por në Severus kishte aq shumë trimëri, saqë, duke i mbajtur ushtarët miq, megjithëse njerëzit ishin të shtypur prej tij, ai mbretëroi me sukses; sepse trimëria e tij e bëri atë aq shumë të admiruar në sytë e ushtarëve dhe njerëzve, sa që këta të fundit mbetën në një farë mënyre të habitur dhe të frikësuar dhe të parët të respektueshëm dhe të kënaqur. Dhe për shkak se veprimet e këtij njeriu, si një princ i ri, ishin të mëdha, dua të tregoj shkurt se ai dinte mirë të falsifikonte dhelprën dhe luanin, të cilat natyra, siç thashë më lart, është e nevojshme që një princ t'i imitojë. .

Duke ditur përtacinë e perandorit Julian, ai e bindi ushtrinë në Skllavoni, ku ishte kapiten, se do të ishte e drejtë të shkonte në Romë dhe të hakmerrej për vdekjen e Pertinaksit, që ishte vrarë nga ushtarët pretorianë; dhe me këtë pretekst, pa u dukur se aspironte për fronin, ai e zhvendosi ushtrinë në Romë dhe arriti në Itali para se të merrej vesh se kishte nisur. Me të mbërritur në Romë, Senati, nga frika, e zgjodhi atë perandor dhe e vrau Julianin. Pas kësaj, Severus, i cili dëshironte të bëhej zot i gjithë perandorisë, mbetën dy vështirësi; një në Azi, ku Nigeri, kreu i ushtrisë aziatike, kishte bërë që të shpallej perandor; tjetri në perëndim ku ishte Albinusi, i cili gjithashtu aspironte për fronin. Dhe duke qenë se e konsideronte të rrezikshme të deklarohej armiqësor ndaj të dyve, vendosi të sulmonte Nigerin dhe të mashtronte Albinusin. Këtij të fundit ai i shkroi se, duke u zgjedhur perandor nga Senati, ai ishte i gatshëm ta ndante atë dinjitet me të dhe i dërgoi titullin Cezar; dhe, për më tepër, se Senati e kishte bërë Albinusin kolegun e tij; të cilat gjëra u pranuan nga Albinusi si të vërteta. Por pasi Severus pushtoi dhe vrau Nigerin dhe zgjidhi çështjet orientale, ai u kthye në Romë dhe u ankua në Senat se Albinus, duke mos njohur pak përfitimet që kishte marrë prej tij, kishte kërkuar me tradhti ta vriste atë dhe për këtë mosmirënjohje ai u detyrua ta ndëshkonte. Më pas ai e kërkoi atë në Francë dhe i mori qeverinë dhe jetën e tij. Prandaj, ai që do të shqyrtojë me kujdes veprimet e këtij njeriu, do ta gjejë atë një luan më të guximshëm dhe një dhelpër më dinake; ai do ta gjejë atë të frikësuar dhe të respektuar nga të gjithë dhe jo të urryer nga ushtria; dhe nuk ka pse të habitemi që ai, një njeri i ri, ishte në gjendje ta mbante kaq mirë perandorinë, sepse fama e tij supreme e mbronte gjithmonë nga ajo urrejtje që njerëzit mund të kishin konceptuar kundër tij për dhunën e tij.

Por djali i tij Antoninus ishte një njeri shumë i shquar dhe kishte cilësi shumë të shkëlqyera, të cilat e bënin atë të admirueshëm në sytë e njerëzve dhe të pranueshëm për ushtarët, sepse ai ishte një njeri luftarak, më i durueshëm ndaj lodhjes, një përçmues i çdo ushqimi delikat. dhe lukse të tjera, që bënë që ai të bëhej i dashur për ushtritë. Megjithatë, egërsia dhe mizoritë e tij ishin aq të mëdha dhe aq të padëgjuara, saqë, pas vrasjeve të pafundme, ai vrau një numër të madh të njerëzve të Romës dhe të gjithë atyre të Aleksandrisë. Ai u bë i urryer nga e gjithë bota dhe gjithashtu u frikësua nga ata që kishte rreth tij, aq sa u vra në mes të ushtrisë së tij nga një centurion. Dhe këtu duhet theksuar se vdekje të tilla, të cilat shkaktohen qëllimisht me një guxim të vendosur dhe të dëshpëruar, nuk mund të shmangen nga princat, sepse kushdo që nuk ka frikë të vdesë mund t'i shkaktojë ato; por një princ mund t'i ketë më pak frikë, sepse ato janë shumë të rralla; ai duhet vetëm të jetë i kujdesshëm që të mos dëmtojë rëndë ata që punëson ose ka rreth tij në shërbim të shtetit. Antoninus nuk ishte kujdesur për këtë, por kishte vrarë në mënyrë të pakëndshme një vëlla të atij centurioni, të cilin ai gjithashtu e kërcënonte çdo ditë, por e mbante në truprojën e tij; e cila, siç doli, ishte një gjë e nxituar për t'u bërë dhe vërtetoi rrënimin e perandorit.

Por le të vijmë te Commodus, për të cilin duhej të ishte shumë e lehtë të mbante perandorinë, sepse, duke qenë i biri i Markusit, ai e kishte trashëguar atë dhe i duhej vetëm të ndiqte gjurmët e të atit për të kënaqur popullin e tij dhe ushtarë; por, duke qenë nga natyra mizor dhe brutal, ai u dorëzua për të argëtuar ushtarët dhe për t'i korruptuar ata, në mënyrë që të kënaqte rrëmbimin e tij mbi njerëzit; nga ana tjetër, duke mos ruajtur dinjitetin e tij, duke zbritur shpesh në teatër për të

konkurruar me gladiatorët dhe duke bërë gjëra të tjera të ndyra, pak të denja për madhështinë perandorake, ai ra në përçmim me ushtarët dhe duke u urryer nga njëra palë dhe i përbuzur nga tjetri, ai u komplotua dhe u vra.

Mbetet për të diskutuar për personazhin e Maximinus. Ai ishte një njeri shumë luftarak dhe ushtritë, duke u neveritur nga feminiteti i Aleksandrit, për të cilin kam folur tashmë, e vranë dhe zgjodhën Maksiminin në fron. Këtë ai nuk e zotëroi për shumë kohë, sepse dy gjëra e bënë atë të urryer dhe të përbuzur; njëra, pasi kishte mbajtur dele në Thraki, gjë që e solli atë në përbuzje (që ishte e njohur për të gjithë dhe konsiderohej si një poshtërim i madh nga të gjithë), dhe tjetra, që kur hyri në zotërimet e tij e shtyu të shkonte në Romë dhe marrja në zotërim e selisë perandorake; ai kishte fituar gjithashtu një reputacion për egërsinë më të madhe duke ushtruar, nëpërmjet prefektëve të tij në Romë dhe gjetkë në perandori, shumë mizori, kështu që e gjithë bota u zemërua nga poshtërsia e lindjes së tij dhe u frikësua nga barbaria e tij. Së pari Afrika u rebelua, pastaj Senati me gjithë popullin e Romës dhe e gjithë Italia komplotoi kundër tij, së cilës mund t'i shtohet edhe ushtria e tij; ky i fundit, duke rrethuar Aquileian dhe duke u përballur me vështirësi për ta marrë atë, u neverit nga mizoritë e tij dhe duke u frikësuar më pak kur gjetën kaq shumë kundër tij, e vranë.

Nuk dua të diskutoj për Heliogabalusin, Macrinusin ose Julianin, të cilët, duke qenë krejtësisht të përbuzur, u zhdukën shpejt; por unë do ta çoj këtë ligjërim në një përfundim duke thënë se princat në kohët tona e kanë këtë vështirësi për t'u dhënë një kënaqësi të tepërt ushtarëve të tyre në një shkallë shumë më të vogël, sepse, pavarësisht se duhet t'u japësh atyre një farë indulgjence, kjo bëhet shpejt; asnjë nga këta princër nuk ka ushtri që janë veteranë në qeverisjen dhe administrimin e provincave, siç ishin ushtritë e Perandorisë Romake; dhe ndërsa atëherë ishte më e nevojshme t'u jepej kënaqësi ushtarëve sesa popullit, tani është më e nevojshme për të gjithë princat, përveç turkut dhe Soldanit, të kënaqin popullin sesa ushtarët, sepse populli është më i fuqishmi.

Nga sa më sipër kam përjashtuar turkun, i cili mban gjithmonë rreth tij dymbëdhjetë mijë këmbësorë dhe pesëmbëdhjetë mijë kalorës nga të cilët varet siguria dhe forca e mbretërisë dhe është e nevojshme që, duke lënë mënjanë çdo konsideratë për njerëzit, t'i mbajë ata. miqtë e tij. Mbretëria e Soldanëve është e ngjashme; duke qenë tërësisht në duart e ushtarëve, rrjedh përsëri se, pa marrë parasysh njerëzit, ai duhet t'i mbajë ata miq. Por duhet të vini re se shteti i Soldanit është ndryshe nga të gjitha principatat e tjera, për arsye se është si pontifikati i krishterë, i cili nuk mund të quhet as një principatë e trashëguar dhe as një principatë e sapoformuar; sepse bijtë e princit të vjetër nuk janë trashëgimtarë, por ai që zgjidhet në atë detyrë nga ata që kanë autoritet, dhe djemtë mbeten vetëm fisnikë. Dhe kjo duke qenë një zakon i lashtë, nuk mund të quhet principatë e re, sepse nuk ka asnjë nga ato vështirësi në të që hasen në të reja; sepse edhe pse princi është i ri, kushtetuta e shtetit është e vjetër dhe është krijuar në mënyrë që ta pranojë atë sikur të ishte zotëria e tij trashëgimore.
Por duke iu rikthyer temës së fjalimit tonë, them se kushdo që do ta marrë parasysh do të pranojë se urrejtja ose përbuzja kanë qenë fatale për perandorët e lartpërmendur dhe do të njihet gjithashtu se si ndodhi që një numër prej tyre duke vepruar në në një mënyrë dhe një numër në një tjetër, vetëm një në secilën mënyrë i rezultoi një fund i lumtur dhe pjesa tjetër për të palumturit. Sepse do të kishte qenë e kotë dhe e rrezikshme që Pertinaksi dhe Aleksandri, duke qenë princër të rinj, të imitonin Markusin, që ishte trashëgimtar i principatës; dhe po kështu do të kishte qenë krejtësisht shkatërruese për Caracalla-n, Commodus-in dhe Maximinus-in të kishin imituar Severusin, ata nuk kishin guxim të mjaftueshëm për t'i mundësuar të shkelnin në gjurmët e tij. Prandaj, një princ, i ri në principatë, nuk mund të imitojë veprimet e Marcus, as, përsëri, nuk është e nevojshme të ndjekë ato të Severus, por ai duhet të marrë nga Severus ato pjesë që janë të nevojshme për të krijuar shtetin e tij, dhe nga Marcus ato të cilat janë të duhura dhe të lavdishme

për të mbajtur një gjendje që tashmë mund të jetë e qëndrueshme dhe e qëndrueshme.

KAPITULLI XX.
A JANË KALATJE, DHE SHUMË GJËRA TË TJERA TË CILËVE TË CILËT SHPESH SHPESH JANË PËRFIRTËSUESE APO TË DËMUESHME?

1. Disa princa, për të mbajtur të sigurt shtetin, kanë çarmatosur nënshtetasit e tyre; të tjerët i kanë mbajtur qytetet e tyre të shpërqendruara nga fraksionet; të tjerët kanë nxitur armiqësi kundër vetvetes; të tjerët janë përpjekur të fitojnë mbi ata të cilëve ata nuk kishin besim në fillimet e qeverive të tyre; disa kanë ndërtuar fortesa; disa i kanë rrëzuar dhe shkatërruar. Dhe megjithëse nuk mund të jepet një gjykim përfundimtar për të gjitha këto gjëra nëse nuk zotëron të dhënat e atyre shteteve në të cilat duhet të merret një vendim, megjithatë unë do të flas aq gjithëpërfshirëse sa do ta pranojë vetë çështja.

2. Nuk ka pasur kurrë një princ të ri që ka çarmatosur nënshtetasit e tij; përkundrazi, kur i ka gjetur të çarmatosura, i ka armatosur gjithmonë, sepse, duke i armatosur, ato krahë bëhen tuajat, ata njerëz që nuk u besuan bëhen besnikë dhe ata që ishin besnikë mbahen të tillë, dhe nënshtetasit tuaj bëhen pasuesit tuaj. Dhe ndërsa të gjithë subjektet nuk mund të armatosen, por kur përfitojnë ata që ju i armatosni, të tjerët mund të trajtohen më lirshëm dhe ky ndryshim në trajtimin e tyre, të cilin ata e kuptojnë fare, i bën të parët vartësit tuaj dhe të dytët, duke e konsideruar atë. të jetë e nevojshme që ata që kanë më shumë rrezik dhe shërbim duhet të kenë më shumë shpërblim, ju falni. Por kur i çarmatosni, ju i ofendoni menjëherë duke u treguar se nuk keni besim tek ata, qoftë për frikacak, qoftë për mungesë besnikërie, dhe secila prej këtyre mendimeve ngjall urrejtje kundër jush. Dhe për shkak se nuk mund të qëndroni të paarmatosur, rrjedh që ju drejtoheni te mercenarët, të cilët janë të karakterit të treguar tashmë; edhe sikur të ishin të mira, nuk do të mjaftonin për t'ju mbrojtur kundër armiqve të fuqishëm dhe subjekteve të pabesueshme. Prandaj, siç thashë, një princ i ri në një principatë të re gjithmonë ka shpërndarë armë. Historitë janë plot shembuj. Por kur një princ fiton një shtet të ri, të cilin ai ia shton si provincë atij të vjetrit, atëherë është e nevojshme të çarmatosen njerëzit e atij shteti, përveç atyre që kanë qenë ithtarët e tij në marrjen e tij; dhe këto përsëri, me kalimin e kohës dhe mundësive, duhet të bëhen të buta dhe femërore; dhe punët duhet të menaxhohen në atë mënyrë që të gjithë njerëzit e armatosur në shtet të jenë ushtarët tuaj që në shtetin tuaj të vjetër jetonin pranë jush.

3. Të parët tanë dhe ata që llogariteshin të urtë, ishin mësuar të thoshin se ishte e nevojshme të mbahej Pistoia me grupe dhe Piza me fortesa; dhe me këtë ide ata nxitën grindje në disa nga qytetet e tyre degë, në mënyrë që t'i zotëronin më lehtë. Kjo mund të ketë qenë mjaft mirë në ato kohë kur Italia ishte në një farë mënyre e ekuilibruar, por nuk besoj se mund të pranohet si një urdhër për sot, sepse nuk besoj se fraksionet mund të jenë ndonjëherë të dobishme; përkundrazi, është e sigurt që kur armiku ju vjen në qytete të ndara, ju humbni shpejt, sepse pala më e dobët do të ndihmojë gjithmonë forcat e jashtme dhe tjetra nuk do të jetë në gjendje të rezistojë. Venedikasit, të lëvizur, siç besoj unë, nga arsyet e mësipërme, nxitën fraksionet Guelph dhe Ghibelline në qytetet e tyre degë; dhe ndonëse nuk i lejuan kurrë që të derdheshin gjak, megjithatë ata i ushqenin këto mosmarrëveshje mes tyre, në mënyrë që qytetarët, të hutuar nga mosmarrëveshjet e tyre, të mos bashkohen kundër tyre. Gjë që, siç e pamë, më pas nuk rezultoi ashtu siç pritej, sepse pas përçarjes në Vaila, njëra palë mori guximin dhe rrëmbeu shtetin. Prandaj, metoda të tilla argumentojnë dobësinë e princit, sepse këto fraksione nuk do të lejohen kurrë në një principatë të fuqishme; metoda të tilla për të mundësuar menaxhimin më të lehtë të subjekteve janë të dobishme vetëm në kohë paqeje, por nëse vjen lufta, kjo politikë rezulton e

gabuar.

4. Pa dyshim, princat bëhen të mëdhenj kur kapërcejnë vështirësitë dhe pengesat me të cilat përballen, dhe për këtë arsye pasuria, veçanërisht kur ajo dëshiron të bëjë të madh një princ të ri, i cili ka një nevojë më të madhe për të fituar famë sesa një i trashëguar, shkakton armiq. të ngrihet dhe të krijojë plane kundër tij, në mënyrë që ai të ketë mundësinë t'i kapërcejë ato dhe me anë të tyre të ngjitet më lart, si nga një shkallë që armiqtë e tij e kanë ngritur. Për këtë arsye, shumë mendojnë se një princ i urtë, kur ka mundësi, duhet me mjeshtëri të ushqejë njëfarë armiqësie kundër vetvetes, në mënyrë që, pasi ta shtypë atë, fama e tij të rritet më lart.

5. Princat, veçanërisht ata të rinj, kanë gjetur më shumë besnikëri dhe ndihmë tek ata burra të cilëve në fillimet e sundimit të tyre nuk u besohej se sa tek ata që në fillim u besuan. Pandolfo Petrucci, Princi i Sienës, e drejtoi shtetin e tij më shumë nga ata që nuk kishin besim sesa nga të tjerët. Por për këtë pyetje nuk mund të flitet përgjithësisht, sepse ajo ndryshon shumë me individin; Unë do të them vetëm këtë, se ata burra që në fillimin e një princate kanë qenë armiqësor, nëse janë të një përshkrimi që kanë nevojë për ndihmë për të mbajtur veten, gjithmonë mund të fitohen me lehtësinë më të madhe dhe ata do të mbahen fort t'i shërbeni princit me besnikëri, pasi ata e dinë se është shumë e nevojshme që ata të anulojnë me vepra përshtypjen e keqe që ai kishte krijuar për ta; dhe kështu princi gjithmonë nxjerr më shumë fitime prej tyre sesa nga ata që, duke i shërbyer atij në shumë siguri, mund të lënë pas dore punët e tij. Dhe meqenëse çështja e kërkon këtë, nuk duhet të mos e paralajmëroj një princ, i cili me anë të favoreve të fshehta ka fituar një gjendje të re, se duhet të marrë parasysh mirë arsyet që i shtynë ata që ta favorizojnë atë që e bëri këtë; dhe nëse nuk është një dashuri e natyrshme ndaj tij, por vetëm pakënaqësi me qeverinë e tyre, atëherë ai do t'i mbajë ata miq vetëm me telashe dhe vështirësi të mëdha, sepse do të jetë e pamundur t'i kënaqë ata. Dhe duke i peshuar mirë arsyet për këtë në ata shembuj që mund të merren nga çështjet e lashta dhe moderne, do të zbulojmë se është më e lehtë për princin të bëjë miq me ata njerëz që ishin të kënaqur nën qeverinë e mëparshme, dhe për këtë arsye janë armiqtë e tij, sesa të atyre që, duke qenë të pakënaqur me të, ishin të favorshëm për të dhe e inkurajuan atë ta kapte atë.

6. Ka qenë zakon me princat, për t'i mbajtur shtetet e tyre më të sigurta, të ndërtonin fortesa që mund të shërbenin si fre dhe grimë për ata që mund të projektonin të punonin kundër tyre dhe si një vend strehimi nga sulmi i parë. . E lavdëroj këtë sistem sepse është përdorur më parë. Pavarësisht kësaj, Messer Nicolo Vitelli në kohët tona është parë të rrënojë dy fortesa në Citta di Castello në mënyrë që të mund ta mbajë atë gjendje; Guido Ubaldo, Duka i Urbinos, kur u kthye në dominimin e tij, prej nga e kishte shtyrë Cesare Borgia, rrafshoi deri në themel të gjitha kështjellat e asaj krahine dhe mendoi se pa to do të ishte më e vështirë ta humbiste; Bentivogli i kthyer në Bologna mori një vendim të ngjashëm. Prandaj, fortesat janë të dobishme ose jo sipas rrethanave; nëse të bëjnë mirë në një mënyrë, ata të lëndojnë në një tjetër. Dhe kjo pyetje mund të arsyetohet kështu: princi që ka më shumë frikë nga njerëzit sesa nga të huajt, duhet të ndërtojë fortesa, por ai që ka më shumë frikë nga të huajt sesa nga njerëzit, duhet t'i lërë të qetë. Kalaja e Milanos, e ndërtuar nga Francesco Sforza, i ka bërë dhe do t'i sjellë shtëpisë së Sforzas më shumë telashe se çdo çrregullim tjetër në shtet. Për këtë arsye, kalaja më e mirë e mundshme është—të mos urreheni nga njerëzit, sepse, edhe pse ju mund t'i mbani fortesat, ato nuk do t'ju shpëtojnë nëse njerëzit ju urrejnë, sepse nuk do të ketë kurrë dëshirë të huaj për të ndihmuar një popull që kanë marrë armët kundër jush. Nuk është parë në kohët tona që kështjella të tilla të kenë qenë në përdorim për ndonjë princ, përveç konteshës së Forlit, [1] kur u vra konti Girolamo, bashkëshortja e saj; sepse në këtë mënyrë ajo ishte në gjendje t'i rezistonte sulmit popullor dhe të priste ndihmën e Milanit, dhe kështu të rimarrë gjendjen e saj; dhe qëndrimi i punëve ishte i tillë në atë kohë sa të huajt nuk mund t'i ndihmonin njerëzit. Por kështjellat patën pak vlerë për të më pas kur Cesare Borgia e sulmoi dhe kur njerëzit, armiku i saj, ishin aleat me të huajt. Prandaj, do të kishte qenë

më e sigurt për të, si atëherë dhe më parë, të mos ishte urryer nga njerëzit sesa të kishte fortesat. Të gjitha këto, duke pasur parasysh atëherë, unë do të lavdëroj atë që ndërton fortesa, si dhe atë që nuk ndërton, dhe do të fajësoj këdo që, duke u besuar në to, pak kujdeset që të urrehet nga njerëzit.

[1] Catherine Sforza, e bija e Galeazzo Sforza dhe Lucrezia Landriani, e lindur më 1463, vdiq në vitin 1509. Pikërisht te kontesha e Forlit u dërgua Makiaveli si i dërguar më 1499. Një letër nga Fortunati drejtuar konteshës shpall emërimin: "Unë kanë qenë me signori-t, - shkruan Fortunati, - për të mësuar se kë do të dërgonin dhe kur. Ata më thonë se Nicolo Machiavelli, një fisnik i ri fiorentin i ditur, sekretar i Lordëve të mi të Dhjetë, do të largohet me mua menjëherë." *Cf.* "Catherine Sforza", nga Konti Pasolini, përkthyer nga P. Sylvester, 1898.

KAPITULLI XXI.
SI DUHET TË SJELLË NJË PRINC QË TË FITOJË famë

Asgjë nuk e bën një princ kaq të vlerësuar sa sipërmarrjet e mëdha dhe të japin një shembull të shkëlqyer. Ne kemi në kohën tonë Ferdinandin e Aragonit, Mbretin aktual të Spanjës. Ai pothuajse mund të quhet një princ i ri, sepse ai është ngritur, për nga fama dhe lavdia, nga një mbret i parëndësishëm për të qenë mbreti më kryesor në të ashtuquajturin krishterim; dhe nëse do t'i konsideroni veprat e tij, do t'i gjeni të gjitha të mëdha dhe disa prej tyre të jashtëzakonshme. Në fillim të mbretërimit të tij ai sulmoi Granadën dhe kjo ndërmarrje ishte themeli i zotërimeve të tij. Ai e bëri këtë në fillim në heshtje dhe pa asnjë frikë nga pengesa, sepse ai e mbante mendjen e baronëve të Kastiljes të zënë duke menduar për luftën dhe duke mos parashikuar asnjë risi; kështu ata nuk e kuptuan se me këto mjete ai po fitonte pushtet dhe autoritet mbi ta. Ai ishte në gjendje me paratë e Kishës dhe të popullit të mbante ushtritë e tij dhe me atë luftë të gjatë të hidhte themelet për aftësitë ushtarake që e dalluan atë. Më tej, duke përdorur gjithmonë fenë si lutje, për të ndërmarrë plane më të mëdha, ai iu përkushtua me egërsi të devotshme për të dëbuar dhe pastruar mbretërinë e tij nga maurët; nuk mund të kishte një shembull më të admirueshëm, as më të rrallë. Nën këtë petk sulmoi Afrikën, zbriti në Itali, më në fund sulmoi Francën; dhe kështu arritjet dhe planet e tij kanë qenë gjithmonë të mëdha, dhe kanë mbajtur mendjet e popullit të tij në pezullim dhe admirim dhe të zënë me çështjen e tyre. Dhe veprimet e tij kanë dalë në një mënyrë të tillë, njëra nga tjetra, saqë njerëzve nuk u është dhënë kurrë kohë për të punuar në mënyrë të qëndrueshme kundër tij.

Përsëri, ajo e ndihmon shumë një princ të japë shembuj të pazakontë në punët e brendshme, të ngjashme me ato që lidhen me Messer Bernabo da Milano, i cili, kur kishte mundësi, nga çdo njeri në jetën civile bën ndonjë gjë të jashtëzakonshme, qoftë të mirë apo të keqe. , do të merrte ndonjë metodë për ta shpërblyer apo ndëshkuar, për të cilën do të flitej shumë. Dhe një princ, mbi të gjitha, duhet të përpiqet gjithmonë në çdo veprim që të fitojë për vete reputacionin e të qenit një njeri i madh dhe i shquar.

Princi respektohet edhe kur është mik i vërtetë ose armik i çiltër, domethënë kur, pa asnjë rezervë, deklarohet në favor të njërës palë kundër tjetrës; cili kurs do të jetë gjithmonë më i favorshëm se qëndrimi neutral; sepse, nëse dy nga fqinjët tuaj të fuqishëm bien në grevë, ata janë të një karakteri të tillë që, nëse njëri prej tyre pushton, ose duhet t'i frikësoheni ose jo. Në secilin rast, do të jetë gjithmonë më e dobishme për ju të deklaroheni dhe të bëni luftë me forcë; sepse, në rastin e parë, nëse nuk deklaroheni, do të bini pa ndryshim pre e pushtuesit, për kënaqësinë dhe kënaqësinë e atij që është pushtuar dhe nuk do të keni asnjë arsye për të ofruar, as asgjë për të mbrojtur ose për t'ju strehuar. Sepse ai që fiton nuk do miq të dyshimtë që nuk do ta ndihmojnë në kohën e sprovës; dhe ai që humbet nuk do t'ju strehojë, sepse ju nuk ia vutë me dëshirë, shpatën

në dorë, fatin e tij.

Antioku shkoi në Greqi, i dërguar nga otolianët për të dëbuar romakët. Ai dërgoi të dërguar te akejtë, të cilët ishin miq të romakëve, duke i nxitur ata të qëndronin asnjanës; dhe nga ana tjetër romakët i nxitnin të merrnin armët. Kjo çështje filloi të diskutohej në këshillin e akeasve, ku legati i Antiokut i nxiti ata të qëndronin asnjanës. Kësaj legati romak u përgjigj: "Sa i përket asaj që u tha, se është më mirë dhe më e dobishme për shtetin tuaj të mos ndërhyjë në luftën tonë, asgjë nuk mund të jetë më e gabuar; sepse duke mos ndërhyrë do të mbeteni, pa favor apo konsideratë, guerdon i pushtuesit." Kështu do të ndodhë gjithmonë që ai që nuk është miku juaj do të kërkojë neutralitetin tuaj, ndërsa ai që është miku juaj do t'ju lutet të deklaroheni me armë. Dhe princat e pavendosur, për të shmangur rreziqet aktuale, përgjithësisht ndjekin rrugën neutrale dhe përgjithësisht janë të rrënuar. Por kur një princ deklarohet trimërisht në favor të njërës palë, nëse pala me të cilën ai bën aleancë pushton, megjithëse fituesi mund të jetë i fuqishëm dhe mund ta ketë në mëshirën e tij, megjithatë ai është borxhli ndaj tij dhe krijohet një lidhje e miqësisë; dhe burrat nuk janë kurrë aq të paturp sa të bëhen monument mosmirënjohjeje duke ju shtypur. Në fund të fundit, fitoret nuk janë kurrë aq të plota sa që fituesi nuk duhet të tregojë njëfarë respekti, veçanërisht ndaj drejtësisë. Por nëse humbet ai me të cilin jeni bërë aleat, ju mund të jeni të strehuar prej tij dhe përderisa ai të jetë në gjendje mund t'ju ndihmojë dhe ju bëheni shokë me një pasuri që mund të rritet përsëri.

Në rastin e dytë, kur ata që luftojnë janë të një karakteri të tillë që nuk ke ankth se kush mund të pushtojë, aq më tepër është më e matur të jesh aleat, sepse ndihmon në shkatërrimin e njërit me ndihmën e tjetrit. i cili, po të kishte qenë i urtë, do ta kishte shpëtuar; dhe duke pushtuar, pasi është e pamundur që ai të mos bëjë me ndihmën tuaj, ai mbetet në diskrecionin tuaj. Dhe këtu duhet theksuar se një princ duhet të kujdeset që të mos bëjë kurrë një aleancë me dikë më të fuqishëm se ai për qëllimet e sulmit të të tjerëve, përveç nëse e detyron domosdoshmëria, siç u tha më sipër; sepse nëse ai ju pushton, jeni në diskrecionin e tij, dhe princat duhet të shmangin sa më shumë që të jetë e mundur të jenë në diskrecionin e dikujt. Venedikasit u bashkuan me Francën kundër Dukës së Milanos dhe kjo aleancë, që shkaktoi rrënimin e tyre, mund të ishte shmangur. Por kur nuk mund të shmanget, siç ndodhi me fiorentinët kur Papa dhe Spanja dërguan ushtri për të sulmuar Lombardinë, atëherë në një rast të tillë, për arsyet e mësipërme, princi duhet të favorizojë njërën nga palët.

Asnjëherë mos lejoni asnjë qeveri të imagjinojë se mund të zgjedhë kurse krejtësisht të sigurta; përkundrazi, le të presë që të duhet të marrë ato shumë të dyshimta, sepse në punët e zakonshme vërehet se njeriu nuk kërkon kurrë të shmangë një telash pa hasur në një tjetër; por maturia është të dish të dallosh karakterin e telasheve dhe të zgjedhësh të marrësh të keqen më të vogël.

Një princ duhet gjithashtu të tregojë veten një mbrojtës të aftësisë dhe të nderojë të aftët në çdo art. Në të njëjtën kohë ai duhet t'i inkurajojë qytetarët e tij që t'i praktikojnë thirrjet e tyre në mënyrë paqësore, si në tregti dhe bujqësi, ashtu edhe në çdo vijimësi tjetër, në mënyrë që ai të mos pengohet nga përmirësimi i zotërimeve të tij nga frika se mos i hiqen atij ose një tjetri. nga hapja e tregtisë nga frika e taksave; por princi duhet t'i japë shpërblime kujtdo që dëshiron t'i bëjë këto gjëra dhe planet në çfarëdo mënyre për të nderuar qytetin ose shtetin e tij.

Më tej, ai duhet të argëtojë njerëzit me festivale dhe spektakle në stinë të përshtatshme të vitit; dhe duke qenë se çdo qytet është i ndarë në esnafe ose në shoqëri, [1] ai duhet t'i vlerësojë organet e tilla dhe të shoqërohet me ta ndonjëherë, dhe t'i tregojë vetes një shembull mirësjelljeje dhe lirshmërie; megjithatë, duke ruajtur gjithmonë madhështinë e gradës së tij, për këtë ai kurrë nuk duhet të pranojë të ulet në asgjë.

[1] "Esnafet apo shoqëritë", "in arti o në tribu". "Arti" ishin esnafe artizanale ose tregtare, *krh* .

Florio: “Arte . . . një kompani e tërë e çdo tregtie në çdo qytet ose qytet korporate.” Esnafët e Firences janë përshkruar në mënyrë më të admirueshme nga z. Edgcumbe Staley në punën e tij mbi këtë temë (Methuen, 1906). Institucione të një karakteri disi të ngjashëm, të quajtur "artel", ekzistojnë në Rusi sot, *krh* . "Rusia" e Sir Mackenzie Wallace, ed. 1905: “Djemtë . . . ishin gjithmonë gjatë sezonit të punës anëtarë të një arteli. Në disa nga qytetet më të mëdha ka artele të një lloji shumë më kompleks – shoqata të përhershme, që zotërojnë kapital të madh dhe përgjegjës për veprimet e anëtarëve individualë.” Fjala "artel", pavarësisht ngjashmërisë së saj të dukshme, nuk ka, më siguron zoti Aylmer Maude, asnjë lidhje me "ars" ose "arte". Rrënja e saj është ajo e foljes "rotisya", për t'u lidhur me një betim; dhe përgjithësisht pranohet se është vetëm një formë tjetër e "rota", e cila tani nënkupton një "kompani regjimentale". Në të dyja fjalët, ideja themelore është ajo e një trupi njerëzish të bashkuar nga një betim. "Tribu" ishin ndoshta grupe gjentilësh, të bashkuar nga prejardhja e përbashkët dhe përfshinin individë të lidhur me martesë. Ndoshta fjalët tona "sekte" ose "klane" do të ishin më të përshtatshmet.

KAPITULLI XXII.
LIDHUR ME SEKRETARËT E PRINCËVE

Zgjedhja e shërbëtorëve nuk ka shumë rëndësi për një princ, dhe ata janë të mirë ose jo sipas diskriminimit të princit. Dhe mendimi i parë që dikush formon për një princ dhe për të kuptuarit e tij, është duke vëzhguar njerëzit që ka rreth tij; dhe kur ata janë të aftë dhe besnikë, ai mund të konsiderohet gjithmonë i mençur, sepse ai ka ditur të njohë të aftët dhe t'i mbajë ata besnikë. Por kur ato janë ndryshe, nuk mund të formohet një mendim i mirë për të, sepse gabimi kryesor që ai bëri ishte në zgjedhjen e tyre.

Nuk kishte asnjë që e njihte Messer Antonio da Venafron si shërbëtorin e Pandolfo Petrucci, Princit të Sienës, i cili nuk do ta konsideronte Pandolfon si një njeri shumë të zgjuar që të kishte Venafron për shërbëtorin e tij. Sepse ka tre kategori intelekte: njëra që kupton vetvetiu; një tjetër që vlerëson atë që kuptuan të tjerët; dhe një të tretë që nuk e kupton as vetvetiu e as nga shfaqja e të tjerëve; e para është më e shkëlqyera, e dyta është e mirë, e treta është e padobishme. Prandaj, rrjedh detyrimisht se, nëse Pandolfo nuk ishte në rangun e parë, ai ishte në të dytën, sepse sa herë që dikush ka gjykim të njohë të mirën dhe të keqen kur thuhet dhe bëhet, megjithëse ai vetë mund të mos ketë iniciativën, megjithatë ai mund të dallojë të mirën dhe të keqen te robi i tij, dhe njërin mund ta lavdërojë dhe tjetrin ta korrigjojë; kështu shërbëtori nuk mund të shpresojë ta mashtrojë dhe mbahet i ndershëm.

Por për t'i mundësuar një princi të krijojë një mendim për shërbëtorin e tij, ekziston një provë që nuk dështon kurrë; kur e sheh shërbëtorin që mendon më shumë për interesat e veta se sa për të tuat, dhe kërkon nga brenda përfitimin e tij në çdo gjë, një njeri i tillë nuk do të bëhet kurrë një shërbëtor i mirë, as nuk do të mund t'i besosh kurrë; sepse ai që ka në duart e tij gjendjen e tjetrit, nuk duhet të mendojë kurrë për veten, por gjithmonë për princin e tij dhe kurrë nuk duhet t'u kushtojë vëmendje çështjeve në të cilat princi nuk shqetësohet.

Nga ana tjetër, për ta mbajtur të ndershëm shërbëtorin e tij, princi duhet ta studiojë, ta nderojë, ta pasurojë, t'i bëjë mirësi, të ndajë me të nderimet dhe kujdeset; dhe në të njëjtën kohë le të shohë se ai nuk mund të qëndrojë i vetëm, në mënyrë që shumë nderime të mos e bëjnë atë të dëshirojë më shumë, shumë pasuri e bëjnë atë të dëshirojë më shumë dhe se shumë shqetësime mund ta bëjnë atë t'i trembet shanset. Prandaj, kur shërbëtorët dhe princat ndaj shërbëtorëve janë në këtë mënyrë, ata mund t'i besojnë njëri-tjetrit, por kur është ndryshe, fundi do të jetë gjithmonë katastrofik për njërin ose tjetrin.

KAPITULLI XXIII.
SI DUHET TË SHMANGOHEN LAJKATORËT

Nuk dua të lë jashtë një degë të rëndësishme të kësaj teme, sepse është një rrezik nga i cili princat me vështirësi ruhen, nëse nuk janë shumë të kujdesshëm dhe diskriminues. Është ai i lajkatarëve, gjykatat prej të cilëve janë plot, sepse njerëzit janë kaq të vetëkënaqur në punët e tyre dhe në një farë mënyre aq të mashtruar me to, saqë ruhen me vështirësi nga kjo dëmtues dhe nëse duan të mbrohen. ata rrezikojnë të bien në përbuzje. Sepse nuk ka asnjë mënyrë tjetër për t'u ruajtur nga lajkatarët, përveçse t'i lërë njerëzit të kuptojnë se të thuash të vërtetën nuk të ofendon; por kur të gjithë mund t'ju thonë të vërtetën, respekti për ju zvogëlohet.

Prandaj, një princ i mençur duhet të mbajë një drejtim të tretë duke zgjedhur njerëzit e mençur në gjendjen e tij dhe duke u dhënë atyre vetëm lirinë për t'i thënë të vërtetën atij, dhe pastaj vetëm për ato gjëra për të cilat ai kërkon dhe për asnjë tjetër; por ai duhet t'i pyesë ata për gjithçka, dhe të dëgjojë mendimet e tyre dhe më pas të nxjerrë përfundimet e tij. Me këta këshilltarë, veçmas dhe kolektivisht, ai duhet të sillet në atë mënyrë që secili prej tyre ta dijë se sa më lirshëm të flasë, aq më shumë do të jetë i preferuar; jashtë këtyre, ai nuk duhet të dëgjojë askënd, të ndjekë çështjen e zgjidhur dhe të jetë i palëkundur në vendimet e tij. Ai që bën ndryshe ose rrëzohet nga lajkatarët, ose ndryshohet aq shpesh nga mendimet e ndryshme saqë bie në përbuzje.

Dëshiroj të sjell një shembull modern lidhur me këtë temë. Fra Luca, njeriu i marrëdhënieve të Maksimilianit, [1] perandori i tanishëm, duke folur për madhështinë e tij, tha: Ai nuk u konsultua me askënd, por kurrë nuk arriti në asgjë. Kjo erdhi për shkak të ndjekjes së tij të një praktike të kundërt me sa më sipër; sepse perandori është një njeri i fshehtë - ai nuk i komunikon planet e tij askujt dhe as nuk merr opinione për to. Por, ndërsa duke i zbatuar ato në fuqi, ato zbulohen dhe njihen, ato pengohen menjëherë nga ata njerëz që ai ka rreth tij dhe ai, duke qenë i butë, largohet prej tyre. Nga kjo rrjedh se ato gjëra që ai bën një ditë, ai i zhbë tjetrën, dhe askush nuk e kupton kurrë atë që dëshiron apo synon të bëjë, dhe askush nuk mund të mbështetet në vendimet e tij.

[1] Maksimiliani I, i lindur në 1459, vdiq 1519, Perandor i Perandorisë së Shenjtë Romake. Ai u martua, së pari, me Marinë, të bijën e Charles the Bold; pas vdekjes së saj, Bianca Sforza; dhe kështu u përfshi në politikën italiane.

Prandaj, një princ duhet të këshillohet gjithmonë, por vetëm kur ai dëshiron dhe jo kur të tjerët dëshirojnë; ai duhet më mirë të dekurajojë këdo që të japë këshilla nëse nuk e kërkon atë; por, megjithatë, ai duhet të jetë një kërkues i vazhdueshëm dhe më pas një dëgjues i durueshëm në lidhje me gjërat për të cilat ai pyeti; gjithashtu, kur mësoi se dikush, për çfarëdo konsiderate, nuk i ka thënë të vërtetën, ai duhet të lërë të ndihet zemërimi i tij.

Dhe nëse ka disa që mendojnë se një princ që jep përshtypjen e urtësisë së tij nuk është i tillë nga aftësitë e tij, por nga këshilltarët e mirë që ai ka rreth tij, pa dyshim ata mashtrohen, sepse kjo është një aksiomë që nuk dështon kurrë. : që një princ që nuk është vetë i mençur nuk do të marrë kurrë këshilla të mira, përveç rastit kur ai ia ka dhënë punët e tij tërësisht një personi që është një njeri shumë i matur. Në këtë rast vërtet ai mund të qeveriset mirë, por nuk do të zgjaste shumë, sepse një guvernator i tillë brenda një kohe të shkurtër do t'i hiqte shtetin e tij.

Por nëse një princ që nuk është i papërvojë duhet të marrë këshilla nga më shumë se një, ai kurrë nuk do të marrë këshilla të bashkuara dhe as nuk do të dijë t'i bashkojë ato. Secili nga këshilltarët do të mendojë për interesat e tij dhe princi nuk do të dijë t'i kontrollojë ose t'i shohë ato. Dhe ata nuk mund të gjenden ndryshe, sepse burrat gjithmonë do t'ju tregohen të pavërtetë nëse nuk

mbahen të ndershëm nga kufizimi. Prandaj duhet të nxirret përfundimi se këshillat e mira, kurdoherë që vijnë, lindin nga mençuria e princit dhe jo mençuria e princit nga këshillat e mira.

KAPITULLI XXIV.
PSE PRINCAT E ITALIS KANE HUMBUR SHTETET E TYRE

Sugjerimet e mëparshme, të vëzhguara me kujdes, do t'i mundësojnë një princi të ri të duket i vendosur mirë dhe do ta bëjnë atë menjëherë më të sigurt dhe më të fiksuar në gjendjen sesa nëse do të ishte ulur prej kohësh atje. Sepse veprimet e një princi të ri vërehen më ngushtë se ato të një princi të trashëguar, dhe kur shihen se janë në gjendje, fitojnë më shumë njerëz dhe lidhen shumë më fort se gjaku i lashtë; sepse burrat tërhiqen më shumë nga e tashmja sesa nga e kaluara, dhe kur gjejnë të mirën e së tashmes, ata e shijojnë atë dhe nuk kërkojnë më tej; ata gjithashtu do të bëjnë mbrojtjen maksimale të një princi nëse ai nuk i dështon ata në gjëra të tjera. Kështu do të jetë një lavdi e dyfishtë për të që të ketë krijuar një principatë të re dhe ta stolisë e ta forcojë atë me ligje të mira, armë të mira, aleatë të mirë dhe me një shembull të mirë; kështu do të jetë një turp i dyfishtë për atë që, i lindur si princ, do të humbasë gjendjen e tij nga mungesa e mençurisë.

Dhe nëse konsiderohen ata të moshuar që kanë humbur shtetet e tyre në Itali në kohët tona, si Mbreti i Napolit, Duka i Milanos e të tjerë, do të gjendet tek ata, së pari, një defekt i përbashkët në lidhje me armët nga shkaqet që janë diskutuar gjatë; ne vendin tjeter do te shihet ndonje prej tyre, ose e ka pasur popullin armiqesor, ose nese e ka patur popullin miqesor, nuk ka ditur t'i sigurojë fisnikët. Në mungesë të këtyre defekteve shtetet që kanë fuqi të mjaftueshme për të mbajtur një ushtri në terren nuk mund të humbasin.

Filipi i Maqedonisë, jo babai i Aleksandrit të Madh, por ai që u pushtua nga Titus Quintius, nuk kishte shumë territor në krahasim me madhështinë e romakëve dhe të Greqisë që e sulmuan, por duke qenë një njeri luftarak që dinte të tërhiqte popullit dhe sigurimit të fisnikëve, ai e mbajti luftën kundër armiqve të tij për shumë vite, dhe nëse në fund humbi sundimin e disa qyteteve, megjithatë e ruajti mbretërinë.

Prandaj, mos i lini princat tanë të akuzojnë pasurinë për humbjen e principatave të tyre pas kaq shumë vitesh zotërim, por më tepër përtacin e tyre, sepse në kohë të qeta ata kurrë nuk menduan se mund të kishte një ndryshim (është një defekt i zakonshëm tek njeriu që të mos bëni ndonjë masë në qetësinë kundër furtunës), dhe kur më pas erdhën kohët e këqija, ata menduan të iknin dhe jo të mbroheshin, dhe shpresonin që njerëzit, të neveritur nga pafytyrësia e pushtuesve, t'i kujtonin. Ky kurs, kur të tjerët dështojnë, mund të jetë i mirë, por është shumë keq të kesh lënë pas dore të gjitha mjetet e tjera për këtë, pasi nuk do të doje kurrë të rrëzoheshe sepse kishe besim se do të mund të gjeje dikë më vonë për të të rivendosur. Kjo përsëri ose nuk ndodh, ose, nëse ndodh, nuk do të jetë për sigurinë tuaj, sepse ai çlirim nuk ka asnjë dobi që nuk varet nga ju; vetëm ato janë të besueshme, të sigurta dhe të qëndrueshme që varen nga ju dhe guximi juaj.

KAPITULLI XXV.
ÇFARË FATI MUND TË FEKOJË NË ÇËSHTJET NJERËZORE DHE SI TA PËRBËROJMË ATË

Nuk është e panjohur për mua se sa njerëz kanë pasur dhe kanë ende mendimin se punët e botës udhëhiqen aq mirë nga pasuria dhe nga Zoti, saqë njerëzit me mençurinë e tyre nuk mund t'i

drejtojnë dhe se askush nuk mund t'i ndihmojë. ; dhe për shkak të kësaj ata do të na bëjnë të besojmë se nuk është e nevojshme të punojmë shumë në punët, por të lejojmë që rastësia t'i qeverisë ato. Ky mendim është vlerësuar më shumë në kohët tona për shkak të ndryshimeve të mëdha në punët që janë parë dhe mund të shihen ende çdo ditë, përtej çdo hamendjeje njerëzore. Ndonjëherë duke menduar për këtë, në një farë mase jam i prirur për mendimin e tyre. Megjithatë,
për të mos e shuar vullnetin tonë të lirë, e konsideroj të vërtetë se Fortune është arbitri i gjysmës së veprimeve tona, [1] por që ajo ende na lë të drejtojmë gjysmën tjetër, ose ndoshta pak më pak.

[1] Frederiku i Madh ishte mësuar të thoshte: "Sa më i vjetër bëhet, aq më i bindur bëhet se Madhëria e tij King Chance bën tre të katërtat e punës së këtij universi të mjerë." "Pyetja lindore" e Sorelit.

Unë e krahasoj atë me një nga ata lumenjtë e furishëm, që kur vërshojnë vërshojnë fushat, duke fshirë pemë e ndërtesa, duke hequr dheun nga një vend në tjetrin; gjithçka fluturon përpara saj, të gjitha i nënshtrohen dhunës së saj, pa mundur në asnjë mënyrë ta përballojnë atë; dhe megjithatë, megjithëse natyra e tij është e tillë, nuk rrjedh që njerëzit, kur moti të bëhet i mirë, nuk duhet të parashikojnë, si me mbrojtje ashtu edhe pengesa, në mënyrë të tillë që, duke u ngritur përsëri, ujërat mund të kalojnë përmes kanalit , dhe forca e tyre nuk është as aq e shfrenuar dhe as aq e rrezikshme. Kështu ndodh me fatin, e cila e tregon fuqinë e saj aty ku trimëria nuk është përgatitur për t'i rezistuar, dhe atje ajo i kthen forcat e saj ku e di se nuk janë ngritur barriera dhe mbrojtje për ta kufizuar.

Dhe nëse do ta konsideroni Italinë, e cila është selia e këtyre ndryshimeve dhe që u ka dhënë atyre impulsin, do ta shihni atë si një vend të hapur pa barriera dhe pa asnjë mbrojtje. Sepse nëse do të mbrohej me trimërinë e duhur, siç janë Gjermania, Spanja dhe Franca, ose ky pushtim nuk do të kishte bërë ndryshimet e mëdha që ka bërë ose nuk do të kishte ardhur fare. Dhe këtë e konsideroj të mjaftueshme për të thënë në lidhje me rezistencën ndaj fatit në përgjithësi.

Por duke u kufizuar më shumë në të veçantat, them se një princ mund të shihet sot i lumtur dhe nesër i rrënuar pa treguar ndonjë ndryshim prirjeje apo karakteri. Kjo, besoj, vjen së pari nga shkaqe që tashmë janë diskutuar gjatë, domethënë, se princi që mbështetet tërësisht në pasuri humbet kur ajo ndryshon. Besoj gjithashtu se do të jetë i suksesshëm ai që i drejton veprimet e tij sipas frymës së kohës dhe ai që veprimet e tij nuk përputhen me kohën nuk do të ketë sukses. Sepse njerëzit shihen, në punët që çojnë në fundin që çdo njeri ka përpara, domethënë, lavdia dhe pasuria, për të arritur atje me metoda të ndryshme; njëri me kujdes, tjetri me nxitim; njëri me forcë, tjetri me aftësi; njëri nga durimi, tjetri nga e kundërta e tij; dhe secili arrin të arrijë qëllimin me një metodë të ndryshme. Dikush mund të shohë gjithashtu dy burra të kujdesshëm që njëri arrin fundin e tij, tjetri dështon; dhe në mënyrë të ngjashme, dy burra nga respektime të ndryshme janë po aq të suksesshëm, njëri është i kujdesshëm, tjetri i vrullshëm; e gjithë kjo nuk lind nga asgjë tjetër përveç nëse ata përputhen apo jo në metodat e tyre me frymën e kohës. Kjo rrjedh nga ajo që thashë, se dy burra që punojnë ndryshe sjellin të njëjtin efekt, dhe nga dy që punojnë në mënyrë të ngjashme, njëri e arrin qëllimin e tij dhe tjetri jo.

Ndryshimet në pasuri rrjedhin gjithashtu nga kjo, sepse nëse, për atë që qeveris veten me kujdes dhe durim, kohët dhe punët bashkohen në atë mënyrë që administrimi i tij të jetë i suksesshëm, pasuria e tij bëhet; por nëse ndryshojnë kohët dhe punët, ai rrënohet nëse nuk e ndryshon mënyrën e veprimit. Por një njeri nuk gjendet shpesh aq i kujdesshëm sa të dijë se si të përshtatet me ndryshimin, si për shkak se ai nuk mund të devijojë nga ajo që natyra e kërkon të bëjë, ashtu edhe sepse, duke qenë gjithmonë përparuar duke vepruar në një mënyrë, ai nuk mund të bindet se është mirë ta lëmë; dhe, si rrjedhim, njeriu i kujdesshëm, kur është koha për t'u bërë aventurier, nuk di

ta bëjë këtë, prandaj është i rrënuar; por sikur të kishte ndryshuar sjelljen e tij me kohën, pasuria nuk do të kishte ndryshuar.

Papa Julius i Dytë shkoi të punonte me vrull në të gjitha punët e tij dhe gjeti që kohët dhe rrethanat përputheshin aq mirë me atë linjë veprimi, saqë ai gjithmonë kishte sukses. Konsideroni ndërmarrjen e tij të parë kundër Bolonjës, Messer Giovanni Bentivogli që është ende gjallë. Venedikasit nuk ishin dakord me të, as mbreti i Spanjës, dhe ai e kishte ende në diskutim këtë sipërmarrje me Mbretin e Francës; megjithatë ai personalisht hyri në ekspeditë me guximin dhe energjinë e tij të mësuar, një lëvizje që i bëri Spanjën dhe venecianët të qëndronin të pavendosur dhe pasivë, të dytët nga frika, të parët nga dëshira për të rimarrë mbretërinë e Napolit; nga ana tjetër, ai tërhoqi pas tij Mbretin e Francës, sepse ai mbret, pasi kishte vëzhguar lëvizjen dhe duke dashur ta bënte Papën mikun e tij për të përulur venecianët, e kishte të pamundur ta refuzonte. Prandaj Julius me veprimin e tij të vrullshëm realizoi atë që asnjë pap tjetër me urtësi të thjeshtë njerëzore nuk mund ta kishte bërë; sepse nëse do të kishte pritur në Romë derisa të mund të ikte, me planet e tij të rregulluara dhe gjithçka të rregulluar, siç do të kishte bërë çdo pap tjetër, ai nuk do të kishte pasur kurrë sukses. Sepse Mbreti i Francës do të kishte bërë një mijë justifikime dhe të tjerët do të kishin ngritur një mijë frikë.

Veprimet e tjera të tij do t'i lë të qetë, pasi të gjitha ishin njësoj dhe të gjitha ia dolën, sepse shkurtësia e jetës së tij nuk e la të përjetonte të kundërtën; por nëse do të krijoheshin rrethana që kërkonin që ai të ecte me kujdes, rrënimi i tij do të kishte pasuar, sepse ai kurrë nuk do të kishte devijuar nga ato rrugë drejt të cilave e priu natyra.

Prandaj konkludoj se, fati është i ndryshueshëm dhe njerëzimi i palëkundur në rrugët e tyre, për sa kohë që të dy janë në marrëveshje, njerëzit janë të suksesshëm, por të pasuksesshëm kur bien jashtë. Nga ana ime mendoj se është më mirë të jesh aventurier se sa i kujdesshëm, sepse pasuria është një grua dhe nëse dëshiron ta mbash nën të, duhet ta rrahësh dhe ta keqpërdorësh; dhe shihet se ajo e lejon veten të zotërohet nga aventurierët sesa nga ata që shkojnë në punë më ftohtë. Prandaj, ajo është gjithmonë si grua, e dashuruar me të rinjtë, sepse ata janë më pak të kujdesshëm, më të dhunshëm dhe me më shumë guxim e urdhërojnë atë.

KAPITULLI XXVI.
NJË KUSHTET PËR TË ÇLIRIMË ITALINË NGA BARBARËT

Duke shqyrtuar me kujdes temën e fjalimeve të mësipërme dhe duke pyetur veten nëse kohët e sotme ishin të përshtatshme për një princ të ri dhe nëse kishte elementë që do t'i jepnin një mundësi një të mençuri dhe të virtytshëm për të futur një rend të ri gjërash që do të bëji nder atij dhe mirë popullit të këtij vendi, më duket se kaq shumë gjëra përputhen për të favorizuar një princ të ri, saqë nuk kam ditur kurrë një kohë më të përshtatshme se e tashmja.

Dhe nëse, siç thashë, do të ishte e nevojshme që populli i Izraelit të ishte robër në mënyrë që të shfaqej aftësia e Moisiut; se persët duhet të shtypen nga medët në mënyrë që të zbulojnë madhështinë e shpirtit të Kirit; dhe që athinasit duhet të shpërndahen për të ilustruar aftësitë e Tezeut: atëherë në kohën e tanishme, për të zbuluar virtytin e një shpirti italian, ishte e nevojshme që Italia të reduktohej në skajin që ndodhet tani, që ajo duhet të jetë më i skllavëruar se hebrenjtë, më i shtypur se persët, më i shpërndarë se athinasit; pa kokë, pa rregull, i rrahur, i prishur, i shqyer, i kapërcyer; dhe të ketë duruar çdo lloj shkretimi.

Edhe pse kohët e fundit mund të jetë shfaqur ndonjë shkëndijë nga dikush, që na bëri të mendojmë se ai ishte shuguruar nga Zoti për shëlbimin tonë, megjithatë u pa më pas, në kulmin e karrierës së tij, se pasuria e refuzoi atë; kështu që Italia, e mbetur si pa jetë, pret atë që do të shërojë ende plagët e saj dhe do t'i japë fund rrënimit dhe plaçkitjes së Lombardisë, mashtrimit dhe taksimit të mbretërisë dhe të Toskanës dhe të pastrojë ato plagë që kanë kohë që kanë i ngërçuar. Shihet se si ajo i lutet Zotit të dërgojë dikë që do ta çlirojë nga këto gabime dhe paturpësi barbare. Shihet gjithashtu se ajo është e gatshme dhe e gatshme të ndjekë një pankartë nëse dikush do ta ngrejë atë.

As nuk mund të shihet për momentin një tek i cili ajo mund të vendosë më shumë shpresë sesa në shtëpinë tuaj të shquar, [1] me trimërinë dhe pasurinë e saj, të favorizuar nga Zoti dhe nga Kisha e së cilës ajo është tani kreu, dhe që mund të jetë bëri kreun e këtij shpengimi. Kjo nuk do të jetë e vështirë nëse do të kujtoni me vete veprimet dhe jetën e njerëzve që kam përmendur. Dhe megjithëse ata ishin njerëz të mëdhenj dhe të mrekullueshëm, megjithatë ata ishin burra dhe secili prej tyre nuk kishte më shumë mundësi se sa ofertat e tanishme, sepse sipërmarrjet e tyre nuk ishin as më të drejta dhe as më të lehta se kjo, as Zoti nuk ishte më miku i tyre se Ai është i juaji. .

[1] Xhuliano de Medici. Ai sapo ishte krijuar kardinal nga Leo X. Në 1523 Giuliano u zgjodh Papë dhe mori titullin Klementi VII.

Tek ne ka drejtësi të madhe, sepse ajo luftë është e drejtë që është e nevojshme, dhe armët shenjtërohen kur nuk ka shpresë tjetër përveç tyre. Këtu është vullneti më i madh, dhe aty ku vullneti është i madh, vështirësitë nuk mund të jenë të mëdha nëse do të ndiqni vetëm ata burra të cilëve u kam drejtuar vëmendjen tuaj. Për më tepër, sa në mënyrë të jashtëzakonshme janë shfaqur rrugët e Perëndisë përtej shembullit: deti është ndarë, një re ka udhëhequr rrugën, shkëmbi ka derdhur ujë, ka rënë shi mana, gjithçka ka kontribuar në madhështinë tënde; ju duhet të bëni pjesën tjetër. Perëndia nuk është i gatshëm të bëjë gjithçka, dhe kështu të heqë vullnetin tonë të lirë dhe atë pjesë të lavdisë që na takon.

Dhe nuk është për t'u çuditur nëse asnjë nga italianët e lartpërmendur nuk ka mundur të bëjë gjithçka që pritet nga shtëpia juaj e shquar; dhe nëse në kaq shumë revolucione në Itali dhe në kaq shumë fushata, gjithmonë është shfaqur sikur virtyti ushtarak ishte shteruar, kjo ka ndodhur sepse rendi i vjetër i gjërave nuk ishte i mirë dhe askush nga ne nuk ka ditur të gjejë një të re. një. Dhe asgjë nuk e nderon një njeri më shumë sesa të vendosë ligje të reja dhe ordinanca të reja kur ai vetë u ringjall rishtas. Gjëra të tilla, kur janë të bazuara dhe dinjitoze, do ta bëjnë atë të nderuar dhe të admiruar, dhe në Itali nuk duan mundësitë për t'i vënë në përdorim në çdo formë.

Këtu ka një trimëri të madhe në gjymtyrë ndërsa ajo dështon në kokë. Shikoni me vëmendje duelet dhe luftimet trup më trup, sa superiorë janë italianët në forcë, shkathtësi dhe hollësi. Por kur bëhet fjalë për ushtritë, ato nuk bëjnë krahasim, dhe kjo buron tërësisht nga pamjaftueshmëria e drejtuesve, pasi ata që janë të aftë nuk janë të bindur dhe secili duket se e di, nuk ka pasur kurrë një njeri kaq të dalluar më lart. pjesën tjetër, qoftë me trimëri apo me pasuri, që të tjerët do t'ia jepnin atij. Prandaj, për një kohë kaq të gjatë dhe gjatë kaq shumë luftimeve në njëzet vitet e fundit, sa herë që ka pasur një ushtri tërësisht italiane, ajo gjithmonë ka dhënë një llogari të dobët për veten; dështmitari i parë për këtë është Il Taro, më pas Allesandria, Capua, Genova, Vaila, Bolonja, Mestri. [2]

[2] Betejat e Il Taro, 1495; Alessandria, 1499; Capua, 1501; Genova, 1507; Vaila, 1509; Bolonja, 1511; Mestri, 1513.

Prandaj, nëse shtëpia juaj e shquar dëshiron të ndjekë këta burra të shquar që kanë shpenguar vendin e tyre, është e nevojshme para se gjithash, si një themel i vërtetë për çdo sipërmarrje, të pajiseni me forcat tuaja, sepse nuk mund të ketë më besnik, ushtarë më të vërtetë ose më të mirë. Dhe megjithëse veçmas ata janë të mirë, së bashku do të jenë shumë më mirë kur ta gjejnë veten të komanduar nga princi i tyre, të nderuar prej tij dhe të mbajtur në kurriz të tij. Prandaj është e nevojshme të përgatitesh me armë të tilla, që të mbrohesh nga të huajt nga trimëria italiane.

Dhe megjithëse këmbësoria zvicerane dhe spanjolle mund të konsiderohen shumë të frikshme, megjithatë ka një defekt në të dyja, për shkak të të cilit një urdhër i tretë jo vetëm që do të ishte në gjendje t'i kundërshtonte, por mund të mbështetej për t'i rrëzuar ato. Sepse spanjollët nuk mund t'i rezistojnë kalorësisë dhe zviceranët kanë frikë nga këmbësoria sa herë që i hasin në luftime të ngushta. Për shkak të kësaj, siç është parë dhe mund të shihet përsëri, spanjollët nuk janë në gjendje t'i rezistojnë kalorësisë franceze dhe zviceranët rrëzohen nga këmbësoria spanjolle. Dhe megjithëse nuk mund të tregohet një provë e plotë e kësaj të fundit, megjithatë kishte disa dëshmi për këtë në betejën e Ravenës, kur këmbësoria spanjolle u përball me batalione gjermane, të cilët ndjekin të njëjtat taktika si zviceranët; kur spanjollët, me shkathtësinë e trupit dhe me ndihmën e mburojave të tyre, u futën nën gjilpërat e gjermanëve dhe dolën jashtë rrezikut, të aftë për të sulmuar, ndërsa gjermanët qëndruan të pafuqishëm dhe, nëse kalorësia nuk do të dilte, gjithçka do të kishte përfunduar me ta. Është e mundur, pra, duke ditur të metat e të dy këtyre këmbësorisë, të shpikë një të re, e cila do t'i rezistojë kalorësisë dhe nuk do të ketë frikë nga këmbësoria; kjo nuk ka nevojë të krijojë një rend të ri armësh, por një ndryshim mbi të vjetrën. Dhe këto janë ato lloj përmirësimesh që i japin reputacion dhe fuqi një princi të ri.

Prandaj, kjo mundësi nuk duhet lënë të kalojë për ta lënë Italinë të shohë më në fund çlirimin e saj. As nuk mund të shprehet dashuria me të cilën do të pritej në të gjitha ato krahina që kanë vuajtur aq shumë nga këto fshirje të huaja, me çfarë etje për hakmarrje, me çfarë besimi kokëfortë, me çfarë përkushtimi, me çfarë lotësh. Cila derë do të ishte e mbyllur për të? Kush do të refuzonte bindjen ndaj tij? Çfarë zilie do ta pengonte? Cili italian do t'i refuzonte atij homazhet? Për të gjithë ne ky sundim barbar u vjen erë e keqe. Le të marrë, pra, shtëpia juaj e lavdishme këtë detyrë me atë guxim dhe shpresë me të cilën ndërmerren të gjitha ndërmarrjet e drejta, që nën standardin e saj të fisnikërohet vendi ynë i lindjes dhe nën kujdesin e saj të verifikohet ajo thënie e Petrarkës:

Virtu kontrolloni Furore
Prendera l'arme, e fia il combatter corto:
Che l'antico valore
Negli italici cuor non e ancor morto.

Virtyti kundër tërbimit do ta çojë përpara luftën,
Dhe lufta e parë së shpejti do të ikë:
Sepse trimëria e vjetër romake nuk ka vdekur,
As në gjinjtë e italianëve nuk janë shuar.

Edward Dacre, 1640.

PËRSHKRIMI I METODAVE TË MIRATUARA NGA DUKA VALENTINO KUR VRASET VITELLOZZO VITELLI, OLIVEROTTO DA FERMO, SIGNOR PAGOLO

DHE DUKA DI GRAVINA ORSINI

NGA NICOLO MACHIAVELLI

Duka Valentino ishte kthyer nga Lombardia, ku kishte qenë për t'u pastruar me Mbretin e Francës nga shpifjet që ishin ngritur kundër tij nga fiorentinët në lidhje me rebelimin e Arezzo-s dhe qyteteve të tjera në Val di Chiana, dhe kishte mbërritur në Imola, prej nga ai synonte të hynte me ushtrinë e tij në fushatën kundër Giovanni Bentivogli, tiranit të Bolonjës: sepse ai synonte ta vinte atë qytet nën dominimin e tij dhe ta bënte atë në krye të dukatit të tij romak.

Këto çështje, duke u njohur nga Vitelli dhe Orsini dhe pasuesit e tyre, u dukej se duka do të bëhej shumë i fuqishëm dhe kishte frikë se, pasi të kishte pushtuar Bolonja, do të kërkonte t'i shkatërronte ata në mënyrë që të bëhej suprem. në Itali. Pas kësaj u thirr një mbledhje në Magione në rrethin e Perugias, në të cilën erdhën kardinali Pagolo dhe Duka di Gravina Orsini, Vitellozzo Vitelli, Oliverotto da Fermo, Gianpagolo Baglioni, tirani i Perugias dhe Messer Antonio da Venafro. dërguar nga Pandolfo Petrucci, Princi i Sienës. Këtu u diskutua për fuqinë dhe guximin e dukës dhe domosdoshmërinë e frenimit të ambicieve të tij, të cilat përndryshe mund të sillnin rrezik për të rrënuar pjesën tjetër. Dhe ata vendosën të mos braktisnin Bentivogli-t, por të përpiqeshin të fitonin mbi fiorentinët; dhe ata dërguan njerëzit e tyre në një vend e në tjetrin, duke i premtuar njërës ndihmë dhe tjetrës inkurajim për t'u bashkuar me ta kundër armikut të përbashkët. Ky takim u raportua menjëherë në të gjithë Italinë dhe ata që ishin të pakënaqur nën dukën, mes të cilëve ishin njerëzit e Urbinos, shpresuan të bënin një revolucion.

Kështu doli që, duke qenë kështu mendjet e njerëzve të shqetësuar, u vendos nga disa burra të Urbinos që të kapnin kështjellën e San Leos, e cila mbahej për dukën, dhe të cilën ata e pushtuan me mjetet e mëposhtme. Castellani fortifikonte shkëmbin dhe bënte që druri të merrej atje; kështu komplotistët vëzhguan, dhe kur disa trarë që po çoheshin në shkëmb ishin mbi urë, në mënyrë që të pengohej nga ata që ishin brenda, ata shfrytëzuan rastin të hidheshin mbi urën dhe që andej në kala. Pasi u krye kjo kapje, i gjithë shteti u rebelua dhe tërhoqi dukën e vjetër, duke u inkurajuar në këtë, jo aq nga kapja e fortesës, sa nga Dieta në Magione, nga e cila prisnin të merrnin ndihmë.

Ata që dëgjuan për rebelimin në Urbino menduan se nuk do ta humbnin mundësinë dhe mblodhën menjëherë njerëzit e tyre që të merrnin ndonjë qytet, nëse ndonjë do të mbetej në duart e dukës në atë shtet; dhe ata dërguan përsëri në Firence për t'i lutur asaj republike që të bashkohej me ta në shkatërrimin e zjarrit të përbashkët, duke treguar se rreziku ishte pakësuar dhe se ata nuk duhet të prisnin një mundësi tjetër.

Por fiorentinët, nga urrejtja, për arsye të ndryshme, ndaj Vitellit dhe Orsinit, jo vetëm që nuk u bashkuan, por dërguan sekretarin e tyre Nicolo Makiavelin, për t'i ofruar strehim dhe ndihmë dukës kundër armiqve të tij. Duka u gjet plot frikë në Imola, sepse, kundër pritjes së të gjithëve, ushtarët e tij kishin shkuar menjëherë te armiku dhe ai u gjend i çarmatosur dhe luftoi në derën e tij. Por, duke marrë guximin nga ofertat e fiorentinëve, ai vendosi të përkohësisht para se të luftonte me ata pak ushtarë që i kishin mbetur, të negocionte për një pajtim dhe gjithashtu të merrte ndihmë. Këtë të fundit ai e fitoi në dy mënyra, duke i dërguar te mbreti i Francës për burra dhe duke rekrutuar luftëtarë dhe të tjerë që i ktheu në një lloj kalorësie: të gjithëve u dha para.

Pavarësisht kësaj, armiqtë e tij iu afruan atij dhe iu afruan Fossombrone, ku takuan disa burra të dukës dhe, me ndihmën e Orsinit dhe Vitellit, i shpartalluan. Kur ndodhi kjo, duka vendosi menjëherë të shihte nëse nuk mund ta mbyllte telashin me ofertat e pajtimit dhe duke qenë një shpërbërës më i përsosur, ai nuk dështoi në asnjë praktikë për t'i bërë kryengritësit të kuptonin se ai dëshironte çdo njeri që kishte fituar diçka. për ta mbajtur atë, pasi i mjaftonte të kishte titullin

princ, ndërsa të tjerët mund të kishin principatë.

Dhe duka ia doli aq mirë në këtë, saqë ata dërguan tek ai Signor Pagolo për të negociuar për një pajtim dhe ata e çuan ushtrinë e tyre në bllokim. Por duka nuk i ndali përgatitjet e tij dhe u kujdes me çdo kusht për t'u pajisur me kalorës dhe këmbësorë, dhe që përgatitjet e tilla të mos ishin të dukshme për të tjerët, ai dërgoi trupat e tij në parti të veçanta në çdo pjesë të Romagna. Ndërkohë i erdhën edhe pesëqind lancer francezë, dhe megjithëse e pa veten mjaftueshëm të fortë për t'u hakmarrë ndaj armiqve të tij në luftë të hapur, ai mendoi se do të ishte më e sigurt dhe më e dobishme t'i mashtronte ata, dhe për këtë arsye bëri mos e ndal punën e pajtimit.

Dhe që kjo të mund të realizohej, duka lidhi një paqe me ta, në të cilën ai konfirmoi besëlidhjet e tyre të mëparshme; u dha njëherësh katër mijë dukatë; ai premtoi se nuk do ta lëndonte Bentivoglin; dhe ai formoi një aleancë me Giovanni-n; dhe për më tepër ai nuk do t'i detyronte ata të vinin personalisht në praninë e tij, nëse nuk do t'i pëlqente ta bënin këtë. Nga ana tjetër, ata i premtuan se do t'i rivendosin dukatin e Urbinos dhe vendet e tjera të pushtuara prej tyre, për t'i shërbyer atij në të gjitha ekspeditat e tij dhe jo për të bërë luftë kundër askujt pa lejen e tij.

Në përfundim të këtij pajtimi, Guido Ubaldo, Duka i Urbinos, iku përsëri në Venecia, duke shkatërruar më parë të gjitha fortesat në shtetin e tij; sepse, duke i besuar popullit, ai nuk donte që kështjellat, të cilat nuk mendonte se mund t'i mbronte, t'i mbante armiku, pasi në këtë mënyrë do të mbahej kontroll mbi miqtë e tij. Por Duka Valentino, pasi e përfundoi këtë konventë dhe i shpërndau njerëzit e tij nëpër Romagna, u nis për në Imola në fund të nëntorit së bashku me ushtarët e tij francezë: prej andej ai shkoi në Cesena, ku qëndroi pak kohë për të negociuar. me të dërguarit e Vitellit dhe Orsinit, të cilët ishin mbledhur me njerëzit e tyre në dukatin e Urbinos, për sa i përket ndërmarrjes në të cilën ata tani duhet të merrnin pjesë; por duke mos përfunduar asgjë, Oliverotto da Fermo u dërgua për të propozuar që nëse duka dëshironte të ndërmerrte një ekspeditë kundër Toskanës, ata ishin gati; nëse ai nuk donte, atëherë ata do të rrethonin Sinigalinë. Për këtë duka u përgjigj se ai nuk dëshironte të hynte në luftë me Toskanën, dhe kështu të bëhej armiqësor me fiorentinët, por se ishte shumë i gatshëm të vazhdonte kundër Sinigalisë.

Ndodhi që jo shumë kohë më pas qyteti u dorëzua, por kalaja nuk do t'u dorëzohej atyre, sepse castellani nuk do t'ia jepte askujt përveç dukës personalisht; prandaj e nxitën të vinte atje. Kjo iu duk një mundësi e mirë dukës, pasi duke qenë i ftuar prej tyre dhe duke mos shkuar me vullnetin e tij, ai nuk do të zgjonte asnjë dyshim. Dhe aq më tepër për t'i qetësuar, ai i lejoi të gjithë ushtarakët francezë që ishin me të në Lombardi të largoheshin, me përjashtim të njëqind hebrenjve nën Mons. di Candales, kunati i tij. Ai u largua nga Cesena rreth mesit të dhjetorit dhe shkoi te Fano dhe me dinakërinë dhe zgjuarsinë më të madhe i bindi Vitelli dhe Orsini që ta prisnin në Sinigalia, duke u vënë në dukje se çdo mungesë respektimi do të vinte dyshime mbi sinqeritetin. dhe përhershmërinë e pajtimit dhe se ai ishte një njeri që dëshironte të përdorte armët dhe këshillat e miqve të tij. Por Vitellozzo mbeti shumë kokëfortë, sepse vdekja e vëllait të tij e paralajmëroi atë që të mos ofendonte një princ dhe më pas t'i besonte atij; megjithatë, i bindur nga Pagolo Orsini, të cilin duka e kishte korruptuar me dhurata dhe premtime, ai pranoi të priste.

Pas kësaj, duka, përpara largimit të tij nga Fano, që do të bëhej më 30 dhjetor 1502, ua komunikoi planet e tij tetë prej ndjekësve të tij më të besuar, mes të cilëve ishin Don Michele dhe Monsinjor d'Euna, i cili më pas ishte kardinal; dhe ai urdhëroi që, sapo të mbërrinin Vitellozzo, Pagolo Orsini, Duka di Gravina dhe Oliverotto, ndjekësit e tij në çifte t'i merrnin një nga një, duke ua besuar disa burra disa çifteve, të cilët duhet t'i argëtonin derisa të arrinin në Sinigalia; as nuk duhet të lejohen të largohen derisa të vinin në lagjen e dukës, ku duhet të kapeshin.

Duka më pas urdhëroi të gjithë kalorësit dhe këmbësorinë e tij, nga të cilët kishte më shumë se dy

mijë kalorës dhe dhjetë mijë këmbësorë, të mblidheshin në agim në Metauro, një lumë pesë milje larg nga Fano, dhe ta prisnin atje. Ai e gjeti veten, pra, në ditën e fundit të dhjetorit në Metauro me njerëzit e tij, dhe pasi dërgoi një kalorës prej rreth dyqind kalorës para tij, ai më pas shkoi përpara këmbësorinë, të cilën e shoqëroi me pjesën tjetër të njerëzve në - krahët.

Fano dhe Sinigalia janë dy qytete të La Marca të vendosura në bregun e detit Adriatik, pesëmbëdhjetë milje larg njëri-tjetrit, kështu që ai që shkon drejt Sinigalisë ka malet në dorën e tij të djathtë, bazat e të cilave preken nga deti në disa vende. Qyteti i Sinigalia është larg nga rrëza e maleve pak më shumë se një hark dhe nga bregu rreth një milje. Në krahun përballë qytetit rrjedh një lumë i vogël që lanë atë pjesë të mureve me pamje nga Fano, përballë rrugës së lartë. Kështu ai që i afrohet Sinigalisë vjen për një hapësirë të mirë me rrugë përgjatë maleve dhe arrin lumin që kalon nga Sinigalia. Nëse ai kthehet në dorën e majtë përgjatë bregut të saj dhe shkon në distancën e një gjuajtjeje me hark, ai arrin në një urë që kalon lumin; atëherë ai është pothuajse në krah të portës që të çon në Sinigalia, jo nga një vijë e drejtë, por në mënyrë tërthore. Përpara kësaj porte qëndron një koleksion shtëpish me një shesh, të cilit bregu i lumit formon njërën anë.

Vitelli dhe Orsini, pasi morën urdhër të prisnin dukën dhe ta nderonin personalisht, i dërguan njerëzit e tyre në disa kështjella larg Sinigalisë rreth gjashtë milje, në mënyrë që ajo dhomë të bëhej për njerëzit e dukës; dhe ata lanë në Sinigalia vetëm Oliverotto dhe bandën e tij, e cila përbëhej nga një mijë këmbësorë dhe njëqind e pesëdhjetë kalorës, të cilët ishin vendosur në periferi të përmendur më sipër. Pasi u rregulluan kështu, Duka Valentino u nis për në Sinigalia dhe kur drejtuesit e kalorësisë arritën te ura, nuk e kaluan, por pasi e hapën atë, njëra pjesë u nis me rrota drejt lumit dhe tjetra drejt vendit dhe një rrugë. u la në mes përmes së cilës këmbësoria kaloi, pa u ndalur, në qytet.
Vitellozzo, Pagolo dhe Duka di Gravina me mushka, të shoqëruar nga disa kalorës, shkuan drejt dukës; Vitellozo, i paarmatosur dhe i veshur me një pelerinë të veshur me ngjyrë të gjelbër, dukej shumë i dëshpëruar, sikur ishte i vetëdijshëm për vdekjen e tij që po afrohej - një rrethanë që, duke pasur parasysh aftësinë e burrit dhe pasurinë e tij të mëparshme, shkaktoi njëfarë habie. Dhe thuhet se kur u nda nga njerëzit e tij përpara se të nisej për në Sinigalia për të takuar dukën, ai veproi sikur të ishte ndarja e tij e fundit prej tyre. Ai ua rekomandoi kapedanëve shtëpinë e tij dhe pasuritë e tij dhe i këshilloi nipërit e tij se nuk ishte pasuria e shtëpisë së tyre, por virtytet e etërve të tyre që duheshin mbajtur parasysh. Këta të tre, pra, dolën para dukës dhe e përshëndetën me respekt dhe u pritën prej tij me vullnet të mirë; ata u vendosën menjëherë midis atyre që ishin ngarkuar të kujdeseshin për ta.

Por duka, duke vënë re se Oliverotto, i cili kishte mbetur me bandën e tij në Sinigalia, ishte zhdukur - sepse Oliverotto po priste në shesh përpara dhomës së tij pranë lumit, duke i mbajtur njerëzit e tij në rregull dhe duke i shpuar ata - i sinjalizoi me sy Don Michelle, të cilit i ishte kushtuar kujdesi i Oliverottos, që ai të merrte masa që Oliverotto të mos shpëtonte. Prandaj Don Michele u nis dhe u bashkua me Oliverotto-n, duke i thënë se nuk ishte e drejtë t'i mbante njerëzit e tij jashtë shtëpisë së tyre, sepse këta mund të merreshin nga njerëzit e dukës; dhe e këshilloi që t'i dërgonte menjëherë në shtëpinë e tyre dhe të vinte vetë të takonte dukën. Dhe Oliverotto, pasi mori këtë këshillë, doli përpara dukës, i cili, kur e pa, e thirri; dhe Oliverotto, pasi bëri përuljen e tij, u bashkua me të tjerët.

Kështu e gjithë partia hyri në Sinigalia, zbriti në dhomën e dukës dhe shkoi me të në një dhomë të fshehtë, ku duka i bëri të burgosur; ai më pas hipi mbi kalë dhe dha urdhër që burrat e Oliverotto-s dhe Orsinit të hiqen nga krahët. Ata të Oliverotto-s, duke qenë afër, u vendosën shpejt, por ata të Orsini-t dhe Vitelli-t, duke qenë në distancë dhe duke pasur një paramendim për shkatërrimin e zotërinjve të tyre, patën kohë të përgatiteshin dhe duke pasur parasysh trimërinë dhe disiplinën. nga shtëpitë Orsiniane dhe Vitelliane, ata qëndruan së bashku kundër forcave armiqësore të vendit

dhe shpëtuan veten.

Por ushtarët e dukës, duke mos qenë të kënaqur me plaçkitjen e burrave të Oliverottos, filluan të plaçkisnin Sinigalinë dhe nëse duka nuk do ta kishte shtypur këtë zemërim duke vrarë disa prej tyre, ata do ta kishin pushtuar plotësisht. Pasi erdhi nata dhe rrëmuja po heshti, duka u përgatit të vriste Vitellozzo dhe Oliverotton; i futi në një dhomë dhe i mbyti. Asnjëri prej tyre nuk përdori fjalë në përputhje me jetën e tyre të kaluar: Vitellozzo u lut që të mund t'i kërkonte papës falje të plotë për mëkatet e tij; Oliverotto u shtrëngua dhe fajësoi për të gjitha lëndimet kundër dukës Vitellozzo. Pagolo dhe Duka di Gravina Orsini u mbajtën gjallë derisa duka dëgjoi nga Roma se Papa kishte marrë Kardinalin Orsino, Kryepeshkopin e Firences dhe Messer Jacopo da Santa Croce. Pas këtij lajmi, më 18 janar 1502, në kështjellën e Pieve, edhe ata u mbytën në të njëjtën mënyrë.

JETA E CASTRUCCIO CASTRACANI TË LUCCA-s

SHKRUAR NGA NICOLO MACHIAVELLI

Dhe u dërgoi miqve të tij ZANOBI BUONDELMONTI dhe LUIGI ALAMANNI

CASTRUCCIO CASTRACANI 1284-1328

Duket, të dashur Zanobi dhe Luigi, një gjë e mrekullueshme për ata që e kanë shqyrtuar këtë çështje, që të gjithë njerëzit, ose numri më i madh i tyre, që kanë kryer vepra të mëdha në botë dhe kanë shkëlqyer të gjithë të tjerët në kohën e tyre, kanë pasur lindja dhe fillimi në poshtërsi dhe errësirë; ose janë acaruar nga Fortune në një mënyrë të egër. Ata ose kanë qenë të ekspozuar ndaj mëshirës së kafshëve të egra, ose kanë pasur një prirje kaq të keqe, saqë nga turpi e kanë dhënë veten si bij të Jove ose të ndonjë hyjnie tjetër. Do të ishte e mundimshme të tregonim se cilët mund të kenë qenë këta persona, sepse ata janë të njohur për të gjithë dhe, duke qenë se përralla të tilla nuk do të ishin veçanërisht entuziaste për ata që i lexojnë, ato janë lënë jashtë. Unë besoj se këto fillime të ulëta të burrave të mëdhenj ndodhin sepse Fortune dëshiron t'i tregojë botës se burra të tillë i detyrohen shumë asaj dhe pak mençurisë, sepse ajo fillon të tregojë dorën e saj kur mençuria nuk mund të marrë me të vërtetë asnjë pjesë në karrierën e tyre: kështu i gjithë suksesi duhet t'i atribuohet asaj. Kastruccio Castracani nga Lucca ishte një nga ata burra që bëri vepra të mëdha, nëse matet me kohën në të cilën jetoi dhe qytetin në të cilin lindi; por, si shumë të tjerë, ai nuk pati fat dhe as u dallua në lindjen e tij, siç do ta tregojë rrjedha e kësaj historie. Dukej se ishte e dëshirueshme të kujtoja kujtimin e tij, sepse unë kam dalluar tek ai tregues të tillë trimërie dhe pasurie që do ta bënin atë një shembull të madh për njerëzit. Unë mendoj gjithashtu se duhet të tërheq vëmendjen tuaj për veprimet e tij, sepse ju nga të gjithë njerëzit që njoh kënaqeni më shumë në veprat fisnike.

Familja e Kastraçanit numërohej më parë në familjet fisnike të Lucca-s, por në ditët për të cilat unë flas, ajo kishte rënë disi në pasuri, siç ndodh shpesh në këtë botë. Kësaj familjeje i lindi djali Antonio, i cili u bë prift i urdhrit të San Michele të Lucca-s dhe për këtë arsye u nderua me titullin Messer Antonio. Ai kishte një motër të vetme, e cila kishte qenë e martuar me Buonaccorso Cenami, por Buonaccorso, duke vdekur, ajo u bë e ve dhe nuk donte të martohej përsëri, shkoi të jetonte me vëllain e saj. Messer Antonio kishte një vresht pas shtëpisë ku banonte, dhe duke qenë se ajo ishte e kufizuar nga të gjitha anët me kopshte, çdo person mund të kishte akses në të pa vështirësi. Një mëngjes, pak pas lindjes së diellit, Madonna Dianora, siç quhej motra e Messer Antonios, pati rastin të shkonte në vresht si zakonisht për të mbledhur barishte për të shijuar darkën dhe duke dëgjuar një shushurimë të lehtë mes gjetheve të një hardhie e ktheu. sytë në atë

drejtim dhe dëgjoi diçka që i ngjante britmës së një foshnjeje. Pas kësaj, ajo shkoi drejt saj dhe pa duart dhe fytyrën e një foshnjeje që ishte shtrirë e mbështjellë me gjethe dhe që dukej se po qante për nënën e saj. Pjesërisht e habitur dhe pjesërisht e frikësuar, por plot dhembshuri, ajo e ngriti lart dhe e çoi në shtëpi, ku e lau dhe e veshi me liri të pastër siç është zakon, dhe ia tregoi Messer Antonios kur ai u kthye në shtëpi. Kur dëgjoi se çfarë kishte ndodhur dhe pa fëmijën, ai nuk ishte më pak i befasuar apo i dhembshur se motra e tij. Ata diskutuan mes tyre se çfarë duhej bërë dhe duke parë se ai ishte prift dhe se ajo nuk kishte fëmijë, më në fund vendosën ta ngrinin atë. Ata kishin një infermiere për të, dhe ajo u rrit dhe u dashurua sikur të ishte fëmija i tyre. Ata e pagëzuan dhe i dhanë emrin Kastrucio sipas babait të tyre. Me kalimin e viteve, Castruccio u bë shumë i pashëm, dhe dha dëshmi të zgjuarsisë dhe maturisë dhe mësoi me një shpejtësi përtej viteve të tij ato mësime që Messer Antonio i dha atij. Messer Antonio kishte ndërmend t'i bënte një prift dhe me kalimin e kohës do ta kishte futur në kanonikën e tij dhe beneficione të tjera, dhe të gjitha udhëzimet e tij u dhanë me këtë objekt; por Antonio zbuloi se personazhi i Kastruçios ishte mjaft i papërshtatshëm për priftërinë. Sapo Castruccio mbushi moshën katërmbëdhjetë vjeç, ai filloi të merrte më pak vëmendje për sharjet e Messer Antonio dhe Madonna Dianora dhe të mos kishte më frikë prej tyre; ai e la leximin e librave kishtarë dhe u kthye në lojën me krahë, duke mos u kënaqur me asgjë aq sa të mësonte përdorimet e tyre, dhe të vraponte, kërcente dhe luftonte me djemtë e tjerë. Në të gjitha ushtrimet, ai i shkëlqeu shumë shokët e tij në guxim dhe forcë trupore, dhe nëse në ndonjë moment u drejtohej librave, vetëm ata që i tregonin për luftërat dhe veprat e fuqishme të njerëzve e kënaqnin. Messer Antonio i pa të gjitha këto me shqetësim dhe pikëllim.

Në qytetin e Lucca jetonte një zotëri i familjes Guinigi, i quajtur Messer Francesco, profesioni i të cilit ishin armët dhe i cili për nga pasuria, forca trupore dhe trimëria shquhej të gjithë burrat e tjerë në Lucca. Ai kishte luftuar shpesh nën komandën e Visconti të Milanos, dhe si një Ghibelline ishte udhëheqësi i vlerësuar i asaj partie në Lucca. Ky zotëri banonte në Lucca dhe ishte mësuar të mblidhej me të tjerët shumicën e mëngjeseve dhe mbrëmjeve nën ballkonin e Podesta-s, që është në majë të sheshit të San Michele, sheshit më të mirë në Lucca, dhe shpesh e kishte parë Castruccio-n duke marrë pjesë me fëmijët e tjerë të rrugës në ato lojëra për të cilat kam folur. Duke vënë re se Kastruçio i shkëlqeu shumë djemtë e tjerë dhe se dukej se ushtronte një autoritet mbretëror mbi ta, dhe se ata e donin dhe i bindeshin atij, Messer Francesco pati shumë dëshirë të mësonte se kush ishte ai. Duke qenë i informuar për rrethanat e rritjes së Kastruçios, ai ndjeu një dëshirë më të madhe për ta pasur pranë vetes. Prandaj ai e thirri një ditë dhe e pyeti nëse do të jetonte më me dëshirë në shtëpinë e një zotërie, ku do të mësonte të hipte në kuaj dhe të përdorte armë, apo në shtëpinë e një prifti, ku nuk do të mësonte gjë tjetër veç masave dhe shërbimet e Kishës. Messer Francesco mund të shihte se Kastruçios i pëlqente shumë të dëgjonte të flitej për kuajt dhe krahët, edhe pse ai qëndronte i heshtur, duke u skuqur në mënyrë modeste; por i inkurajuar nga Messer Francesco të fliste, ai u përgjigj se, nëse zotëria i tij ishte i pëlqyeshëm, asgjë nuk do t'i pëlqente më shumë sesa të hiqte dorë nga studimet e tij priftërore dhe të merrte ato të një ushtari. Kjo përgjigje e gëzoi Messer Francesco-n dhe brenda një kohe shumë të shkurtër ai mori pëlqimin e Messer Antonio, i cili u shty nga njohuritë e tij për natyrën e djaloshit dhe nga frika se ai nuk do të mund ta mbante atë shumë më gjatë.

Kështu Castruccio kaloi nga shtëpia e priftit Messer Antonio në shtëpinë e ushtarit Messer Francesco Guinigi dhe ishte befasuese të zbuloje se brenda një kohe shumë të shkurtër ai shfaqi gjithë atë virtyt dhe sjellje që ne jemi mësuar t'i shoqërojmë me një zotëri të vërtetë. . Në radhë të parë ai u bë një kalorës i aftë dhe mund të menaxhonte me lehtësi karikuesin më të zjarrtë, dhe në të gjitha garat dhe turnet, megjithëse ende i ri, ai u vëzhgua përtej të gjithë të tjerëve dhe shkëlqeu në të gjitha ushtrimet e forcës dhe shkathtësisë. Por ajo që e rriti kaq shumë hijeshinë e këtyre arritjeve, ishte modestia e lezetshme që i mundësoi atij të shmangte ofendimin qoftë me vepër apo me fjalë ndaj të tjerëve, sepse ai ishte i respektueshëm ndaj njerëzve të mëdhenj, modest me të

barabartët e tij dhe i sjellshëm me inferiorët e tij. Këto dhurata e bënë atë të dashur, jo vetëm nga e gjithë familja Guinigi, por nga e gjithë Lucca. Kur Castruccio kishte mbushur vitin e tetëmbëdhjetë, Gibellines u dëbuan nga Pavia nga Guelphs, dhe Messer Francesco u dërgua nga Visconti për të ndihmuar Gibellines, dhe me të shkoi Castruccio, në krye të forcave të tij. Castruccio dha prova të mjaftueshme për maturinë dhe guximin e tij në këtë ekspeditë, duke fituar një reputacion më të madh se çdo kapiten tjetër, dhe emri dhe fama e tij ishin të njohura, jo vetëm në Pavia, por në të gjithë Lombardinë.

Castruccio, pasi u kthye në Lucca me një vlerësim shumë më të lartë se sa e la, nuk hoqi dorë të përdorë të gjitha mjetet në fuqinë e tij për të fituar sa më shumë miq që të mundte, duke mos lënë pas dore asnjë nga ato arte që janë të nevojshme për këtë qëllim. Rreth kësaj kohe Messer Francesco vdiq, duke lënë një djalë trembëdhjetë vjeç të quajtur Pagolo, dhe duke emëruar Castruccio të ishte mësuesi i djalit të tij dhe administratori i pasurisë së tij. Para se të vdiste, Françesko e thirri Kastruçion pranë tij dhe iu lut që t'i tregonte Pagolos atë vullnet të mirë që ai (Françesko) kishte treguar gjithmonë ndaj tij dhe t'i jepte djalit mirënjohjen që ai nuk kishte mundur t'i kthente babait. Pas vdekjes së Franceskos, Castruccio u bë guvernator dhe tutor i Pagolo, gjë që rriti jashtëzakonisht fuqinë dhe pozitën e tij dhe krijoi njëfarë zilie kundër tij në Lucca në vend të ish vullnetit të mirë universal, sepse shumë njerëz dyshonin se ai strehonte tiranë. synimet. Midis tyre, njeriu kryesor ishte Giorgio degli Opizi, kreu i partisë Guelph. Ky njeri shpresonte që pas vdekjes së Messer Francesco-s të bëhej kryenjeriu në Lucca, por iu duk se Castruccio, me aftësitë e mëdha që shfaqte tashmë dhe duke mbajtur postin e guvernatorit, ia hoqi mundësinë; prandaj ai filloi të mbillte ato farëra që do t'i grabisnin Kastruçios eminencën e tij. Castruccio në fillim e trajtoi këtë me përbuzje, por më pas ai u alarmua, duke menduar se Messer Giorgio mund ta çonte në turp me zëvendësin e mbretit Ruberto të Napolit dhe ta dëbonte nga Lucca.

Zoti i Pizës në atë kohë ishte Uguccione i Faggiuola të Arezzo-s, i cili duke qenë në radhë të parë zgjodhi kapitenin e tyre më pas u bë zoti i tyre. Aty banonin në Paris disa Gibelinë të mërguar nga Lucca, me të cilët Castruccio mbajti komunikime me qëllim që të realizonte restaurimin e tyre me ndihmën e Ugucciones. Castruccio gjithashtu solli në planet e tij miq nga Lucca të cilët nuk do të duronin autoritetin e Opizit. Pasi vendosi një plan që duhej ndjekur, Kastruçio fortifikoi me kujdes kullën e Onestive, duke e mbushur me furnizime dhe municione luftarake, në mënyrë që të mund të qëndronte në një rrethim për disa ditë në rast nevoje. Kur erdhi nata që ishte rënë dakord me Uguccione, i cili kishte pushtuar fushën midis maleve dhe Pizës me shumë burra, u dha sinjali dhe pa u vënë re Uguccione iu afrua portës së San Pieros dhe i vuri zjarrin portcullis. Kastruçio ngriti një zhurmë të madhe brenda qytetit, duke thirrur njerëzit në armë dhe duke detyruar të hapte portën nga ana e tij. Uguccione hyri me njerëzit e tij, u derdh nëpër qytet dhe vrau Messer Giorgio me gjithë familjen e tij dhe shumë nga miqtë dhe mbështetësit e tij. Guvernatori u dëbua dhe qeveria u reformua sipas dëshirës së Ugucciones, në dëm të qytetit, sepse u konstatua se në atë kohë ishin internuar më shumë se njëqind familje. Nga ata që ikën, një pjesë shkuan në Firence dhe një pjesë në Pistoia, i cili qytet ishte selia e partisë Guelph, dhe për këtë arsye u bë më armiqësore ndaj Ugucciones dhe Lucchese.

Siç u duk tani fiorentinëve dhe të tjerëve të partisë Guelph se Gibelinët thithën shumë pushtet në Toskanë, ata vendosën të rivendosin Guelfët e mërguar në Lucca. Ata mblodhën një ushtri të madhe në Val di Nievole dhe pushtuan Montecatini; prej andej ata marshuan në Montecarlo, me qëllim që të siguronin kalimin e lirë në Lucca. Pas kësaj, Uguccione mblodhi forcat e tij Pisan dhe Lucchese dhe me një numër kalorësie gjermane që tërhoqi nga Lombardia, ai lëvizi kundër lagjeve të Firentinëve, të cilët me paraqitjen e armikut u tërhoqën nga Montecarlo dhe u vendosën midis Montecatini dhe Pescia. Uguccione tani zuri një pozicion afër Montecarlo-s dhe rreth dy milje larg armikut, dhe përleshjet e lehta midis kalit të të dy palëve ishin të përditshme. Për shkak

të sëmundjes së Ugucciones, Pisanët dhe Lucchese vonuan të vinin për të luftuar me armikun. Uguccione, duke e parë veten duke u përkeqësuar, shkoi në Montecarlo për t'u kuruar dhe e la komandën e ushtrisë në duart e Castruccio. Ky ndryshim solli rrënimin e Guelphs, të cilët, duke menduar se ushtria armiqësore që kishte humbur kapitenin e saj kishte humbur kokën, u rritën me vetëbesim të tepruar. Castruccio e vuri re këtë dhe lejoi të kalonin disa ditë për të inkurajuar këtë besim; ai gjithashtu shfaqte shenja frike dhe nuk lejoi të përdorej asnjë nga municionet e kampit. Nga ana tjetër, guelfët bëheshin më të pafytyrë sa më shumë që shihnin këto prova frike dhe çdo ditë tërhiqeshin në rendin e betejës përpara ushtrisë së Kastruçios. Aktualisht, duke menduar se armiku ishte mjaft i guximshëm dhe pasi kishte zotëruar taktikat e tyre, ai vendosi të bashkohej me ta në betejë. Fillimisht ai u tha disa fjalë inkurajimi ushtarëve të tij dhe u tregoi atyre sigurinë e fitores nëse ata do t'i bindeshin urdhrave të tij. Castruccio kishte vënë re se si armiku kishte vendosur të gjitha trupat e tij më të mira në qendër të vijës së betejës dhe njerëzit e tij më pak të besueshëm në krahët e ushtrisë; me ç'rast bëri pikërisht të kundërtën, duke vënë në krahë njerëzit e tij më trima, ndërsa ata mbi të cilët nuk mund të mbështetej aq fort, i zhvendosi në qendër. Duke respektuar këtë rend beteje, ai u tërhoq nga linjat e tij dhe shpejt doli në sy të ushtrisë armiqësore, e cila, si zakonisht, kishte ardhur me paturpësinë e tyre për ta sfiduar atë. Më pas ai urdhëroi skuadriljet e tij qendrore të marshonin ngadalë, ndërsa lëvizte me shpejtësi përpara atyre në krahë. Kështu, kur ranë në kontakt me armikun, u angazhuan vetëm krahët e dy ushtrive, ndërsa batalionet e qendrës mbetën jashtë aksionit, sepse këto dy pjesë të vijës së betejës u ndanë nga njëra-tjetra me një interval të gjatë dhe kështu të paaftë për të arritur njëri-tjetrin. Me këtë qëllim, pjesa më e guximshme e njerëzve të Kastruçios u kundërshtuan me pjesën më të dobët të trupave të armikut dhe njerëzit më efikas të armikut u shkëputën; dhe kështu fiorentinët nuk ishin në gjendje të luftonin me ata që ishin rreshtuar përballë tyre, ose të jepnin ndonjë ndihmë për krahët e tyre. Kështu, pa shumë vështirësi, Castruccio e vuri armikun të fluturonte në të dy krahët dhe batalionet e qendrës u nisën për të fluturuar kur u gjendën të ekspozuar ndaj sulmit, pa pasur mundësi të shfaqnin trimërinë e tyre. Humbja ishte e plotë, dhe humbja në njerëz shumë e rëndë, kishte më shumë se dhjetë mijë burra të vrarë me shumë oficerë dhe kalorës të partisë Guelph në Toskanë, dhe gjithashtu shumë princa që kishin ardhur për t'i ndihmuar ata, mes të cilëve ishin Piero, vëllai i mbretit Ruberto, dhe Carlo, nipi i tij, dhe Filippo, zoti i Tarantos. Nga ana e Castruccio-s humbja nuk arriti në më shumë se treqind burra, midis të cilëve ishte Francesco, djali i Ugucciones, i cili, duke qenë i ri dhe i nxituar, u vra në fillimin e parë.

Kjo fitore e rriti aq shumë reputacionin e Castruccio-s sa Uguccione kishte njëfarë xhelozie dhe dyshimi për të, sepse Ugucciones iu duk se kjo fitore nuk i kishte rritur pushtetin, por në vend që ta zvogëlonte atë. Duke qenë i kësaj mendjeje, ai priste vetëm një rast për t'i dhënë efekt. Kjo ndodhi me vdekjen e Pier Agnolo Micheli, një njeri me reputacion dhe aftësi të mëdha në Lucca, vrasësi i të cilit iku në shtëpinë e Castruccio për strehim. Mbi rreshterët e kapitenit që do të arrestonin vrasësin, ata u dëbuan nga Castruccio dhe vrasësi u arratis. Kjo çështje duke u njohur nga Uguccione, i cili atëherë ishte në Piza, iu duk një mundësi e duhur për të ndëshkuar Kastruccion. Prandaj ai dërgoi të thërrasë djalin e tij Nerin, i cili ishte guvernatori i Lucca-s, dhe e ngarkoi atë të merrte rob Castruccio në një banket dhe ta vriste. Kastruçio, duke mos pasur frikë nga asnjë e keqe, shkoi te guvernatori në një mënyrë miqësore, u argëtua në darkë dhe më pas u fut në burg. Por Neri, nga frika se do ta vriste se mos zemërohej populli, e mbajti gjallë, për të dëgjuar më shumë nga i ati për qëllimet e tij. Ugucionne mallkoi hezitimin dhe frikacakën e të birit dhe menjëherë u nis nga Piza në Lucca me katërqind kalorës për të përfunduar punën sipas mënyrës së tij; por ai nuk kishte arritur ende në banjë kur pizanët u rebeluan dhe vranë zëvendësin e tij dhe krijuan kontin Gaddo della Gherardesca zotërinë e tyre. Para se Uguccione të arrinte në Lucca, ai dëgjoi për ngjarjet në Pizë, por nuk iu duk e mençur të kthehej prapa, që Lucchese me shembullin e Pizës përpara tyre të mbyllnin portat e tyre kundër tij. Por Lucchese, pasi kishin dëgjuar për atë që kishte ndodhur në Piza, shfrytëzuan këtë mundësi për të kërkuar çlirimin e Castruccio-s, pavarësisht se Uguccione kishte mbërritur në qytetin e tyre. Fillimisht filluan të

flasin për të në qarqe private, më pas hapur në sheshe e rrugë; pastaj ngritën një rrëmujë dhe me krahë në duar shkuan në Uguccione dhe kërkuan që Castruccio të lihej në liri. Uguccione, nga frika se mund të ndodhte më keq, e liroi nga burgu. Pas kësaj, Castruccio mblodhi miqtë e tij rreth tij dhe me ndihmën e njerëzve sulmoi Uguccione; i cili, duke gjetur se nuk kishte asnjë burim veçse në arrati, u largua me miqtë e tij për në Lombardi, te zotërit e Scale, ku vdiq në varfëri.

Por Castruccio nga një i burgosur u bë pothuajse një princ në Lucca dhe ai u shoqërua me aq maturi me miqtë e tij dhe njerëzit, saqë ata e emëruan atë kapiten të ushtrisë së tyre për një vit. Pasi e fitoi këtë dhe duke dashur të fitonte famë në luftë, ai planifikoi rimëkëmbjen e shumë qyteteve që ishin rebeluar pas largimit të Uguccionës dhe me ndihmën e Pisanëve, me të cilët kishte lidhur një traktat, ai marshoi në Serezzana. Për të pushtuar këtë vend ai ndërtoi një fortesë kundër saj, e cila quhet sot Zerezzanello; Brenda dy muajve Castruccio pushtoi qytetin. Me reputacionin e fituar në atë rrethim, ai pushtoi me shpejtësi Massa, Carrara dhe Lavenza dhe brenda një kohe të shkurtër pushtoi të gjithë Lunigianën. Për të mbyllur kalimin që të çon nga Lombardia në Lunigiana, ai rrethoi Pontremolin dhe ia hoqi nga duart Messer Anastagio Palavicinit, i cili ishte zoti i tij. Pas kësaj fitoreje ai u kthye në Lucca, dhe u mirëprit nga i gjithë populli. Dhe tani Castruccio, duke e konsideruar të pakujdesshme të shtyjë më për ta bërë veten princ, krijoi vetë zotin e Lucca me ndihmën e Pazzino del Poggio, Puccinello dal Portico, Francesco Boccansacchi dhe Cecco Guinigi, të cilët i kishte korruptuar të gjithë; dhe më pas ai u zgjodh solemnisht dhe qëllimisht princ nga populli. Në këtë kohë, Frederiku i Bavarisë, Mbreti i Romakëve, erdhi në Itali për të marrë kurorën perandorake dhe Kastruçio, me qëllim që të bënte miqësi me të, e takoi në krye të pesëqind kalorësve. Castruccio kishte lënë si zëvendës të tij në Lucca, Pagolo Guinigi, i cili u vlerësua shumë, për shkak të dashurisë së popullit për kujtimin e babait të tij. Castruccio u prit me nder të madh nga Frederiku dhe iu dhanë shumë privilegje dhe u emërua toger i perandorit në Toskanë. Në këtë kohë, pizanët kishin frikë të madhe nga Gaddo della Gherardesca, të cilin e kishin dëbuar nga Piza dhe ata iu drejtuan Frederikut për ndihmë. Frederiku krijoi Castruccio-n, zotin e Pizës, dhe Pizanët, nga frika e partisë Guelph, dhe veçanërisht e Firentinëve, u shtrënguan ta pranonin atë si zotërinë e tyre.

Frederiku, pasi kishte caktuar një guvernator në Romë për të vëzhguar punët e tij italiane, u kthye në Gjermani. Të gjithë gibelinët toskanë dhe lombardianë, të cilët ndoqën drejtimin perandorak, iu drejtuan Kastrucios për ndihmë dhe këshillë, dhe të gjithë i premtuan atij guvernatorin e vendit të tij, nëse do t'i jepej mundësia për ta rimarrë atë me ndihmën e tij. Midis këtyre të mërguarve ishin Matteo Guidi, Nardo Scolari, Lapo Uberti, Gerozzo Nardi dhe Piero Buonaccorsi, të gjithë fiorentinë dhe gibelinë të mërguar. Castruccio kishte synimin e fshehtë për t'u bërë zot i gjithë Toskanës me ndihmën e këtyre njerëzve dhe të forcave të tij; dhe për të fituar peshë më të madhe në punë, ai hyri në një ligë me Messer Matteo Visconti, Princin e Milanos dhe organizoi për të forcat e qytetit të tij dhe të rretheve të vendit. Meqenëse Lucca kishte pesë porta, ai i ndau rrethet e vendit të tij në pesë pjesë, të cilat i furnizoi me armë dhe i regjistroi njerëzit nën kapitenët dhe flamurtarët, në mënyrë që të mund të sillte shpejt në fushë njëzet mijë ushtarë, pa ata që mund të thërriste. në ndihmën e tij nga Piza. Ndërsa ai u rrethua me këto forca dhe aleatë, ndodhi që në Messer Matteo Visconti u sulmua nga Guelphs e Piacenza, të cilët kishin dëbuar Gibellines me ndihmën e një ushtrie fiorentine dhe mbretit Ruberto. Messer Matteo i bëri thirrje Kastruçios që të pushtonte fiorentinët në territoret e tyre, në mënyrë që, duke u sulmuar në shtëpi, ata të detyroheshin të tërhiqnin ushtrinë e tyre nga Lombardia në mënyrë që të mbroheshin. Castruccio pushtoi Valdarno dhe pushtoi Fucecchio dhe San Miniato, duke i shkaktuar dëme të mëdha vendit. Më pas fiorentinët tërhoqën ushtrinë e tyre, e cila mezi kishte arritur në Toskanë, kur Castruccio u detyrua nga nevoja të tjera të kthehej në Lucca.

Atje banonte në qytetin e Lucca familja Poggio, e cila ishte aq e fuqishme saqë ata jo vetëm që mund ta lartësonin Castruccio, por edhe ta çonin atë në dinjitetin e princit; dhe duke u dukur atyre

se nuk kishin marrë shpërblime të tilla për shërbimet e tyre siç e meritonin, ata nxitën familjet e tjera të rebeloheshin dhe të dëbonin Castruccion nga Lucca. Ata gjetën mundësinë e tyre një mëngjes dhe, duke u armatosur, u vunë mbi togerin që Castruccio kishte lënë për të ruajtur rendin dhe e vranë. Ata u përpoqën të ngrinin popullin në revoltë, por Stefano di Poggio, një plak paqësor që nuk kishte marrë dorë në rebelim, ndërhyri dhe i detyroi me autoritetin e tij të jepnin armët; dhe ai ofroi të ishte ndërmjetësi i tyre me Castruccio për të marrë prej tij atë që ata dëshironin. Prandaj, ata i ulën armët me inteligjencë më të madhe se sa i kishin marrë. Castruccio, pasi dëgjoi lajmin për atë që kishte ndodhur në Lucca, vuri menjëherë Pagolo Guinigi në komandën e ushtrisë dhe me një trupë kalorësie u nis për në shtëpi. Ndryshe nga pritshmëritë e tij, ai e gjeti rebelimin në fund, megjithatë ai i dërgoi njerëzit e tij në vendet më të favorshme në të gjithë qytetin. Duke qenë se Stefano-s iu duk se Castruccio duhet të ishte shumë i detyruar ndaj tij, ai e kërkoi atë dhe pa thënë asgjë në emër të tij, sepse ai nuk e kuptoi ndonjë nevojë për ta bërë këtë, ai iu lut Castruccio-s që t'i falte anëtarët e tjerë të familja e tij për shkak të rinisë së tyre, miqësive të tyre të mëparshme dhe detyrimeve që Castruccio kishte ndaj shtëpisë së tyre. Kësaj Kastruçio iu përgjigj me dashamirësi dhe iu lut Stefanos të qetësohej, duke deklaruar se i dha më shumë kënaqësi të gjente trazirën në fund, sesa i kishte shkaktuar ndonjëherë ankth kur dëgjonte për fillimin e saj. Ai e inkurajoi Stefanon që të sillte familjen e tij tek ai, duke thënë se falënderonte Zotin që i dha mundësinë të tregonte mëshirën dhe bujarinë e tij. Me fjalën e Stefanos dhe Kastruçios ata u dorëzuan dhe me Stefanon u futën menjëherë në burg dhe u dënuan me vdekje. Ndërkohë fiorentinët e kishin rikuperuar San Miniato, pas së cilës Castruccio-s i dukej e kështillueshme të bënte paqe, pasi nuk i dukej se ishte mjaft i sigurt në Lucca për ta lënë atë. Ai iu afrua fiorentinëve me propozimin e një armëpushimi, të cilin ata e pranuan me gatishmëri, sepse ata ishin të lodhur nga lufta dhe dëshironin të shpëtonin nga shpenzimet e saj. Me ta u lidh një traktat për dy vjet, me të cilin të dyja palët ranë dakord të ruanin pushtimet që kishin bërë. Kështu, Castruccio, i çliruar nga kjo telashe, e ktheu vëmendjen te punët në Lucca dhe që të mos i nënshtrohej përsëri rreziqeve nga të cilat sapo kishte shpëtuar, ai, me pretendime dhe arsye të ndryshme, së pari zhduku të gjithë ata që me ambicia e tyre mund të aspirojë drejt principatës; duke mos kursyer njërin prej tyre, por duke i privuar nga atdheu dhe prona, si dhe nga jeta e atyre që kishte në dorë, duke thënë se kishte gjetur nga përvoja se asnjërit prej tyre nuk i besohej. Pastaj për sigurinë e tij të mëtejshme ai ngriti një kështjellë në Lucca me gurët e kullave të atyre që i kishte vrarë ose gjuajtur jashtë shtetit.

Ndërsa Castruccio bëri paqe me fiorentinët dhe forcoi pozicionin e tij në Lucca, ai nuk la asnjë mundësi, përveç luftës së hapur, për të rritur rëndësinë e tij diku tjetër. I dukej se nëse do të mund të zotëronte Pistoia, do të kishte një këmbë në Firence, gjë që ishte dëshira e tij e madhe. Prandaj, ai në mënyra të ndryshme u miqësua me malësorët dhe i punonte aq shumë në Pistoia sa që të dyja palët ia besuan sekretet e tyre. Pistoia u nda, siç kishte qenë gjithmonë, në partitë Bianchi dhe Neri; kreu i Bianchi ishte Bastiano di Possente, dhe i Neri, Jacopo da Gia. Secili nga këta burra mbante komunikime të fshehta me Castruccion dhe secili dëshironte të dëbonte tjetrin nga qyteti; dhe, pas shumë kërcënimeve, u përplasën. Jacopo u fortifikua në portën e Firences, Bastiano në atë të anës Lucchese të qytetit; të dy besonin më shumë te Kastruçio sesa te Firentinët, sepse ata besonin se Kastruçio ishte shumë më i gatshëm dhe më i gatshëm për të luftuar se fiorentinët, dhe të dy i dërguan atij për ndihmë. Ai u premtoi të dyve, duke i thënë Bastianos se do të vinte personalisht dhe Jacopos se do të dërgonte nxënësin e tij, Pagolo Guinigi. Në kohën e caktuar ai dërgoi përpara Pagolo në rrugën e Pizës dhe shkoi vetë drejtpërdrejt në Pistoia; në mesnatë të dy u takuan jashtë qytetit dhe të dy u pranuan si miq. Kështu hynë dy udhëheqësit dhe me një sinjal të dhënë nga Castruccio, njëri vrau Jacopo da Gia, dhe tjetri Bastiano di Possente, dhe të dy kapën robër ose vranë partizanët e secilit fraksion. Pa kundërshtime të mëtejshme, Pistoia kaloi në duart e Castruccio, i cili, pasi detyroi Signoria të largohej nga pallati, i detyroi njerëzit t'i bindeshin atij, duke u bërë atyre premtime të shumta dhe duke shlyer borxhet e tyre të vjetra. Fshat u dyndën në qytet për të parë princin e ri, dhe të gjithë u

mbushën me shpresë dhe u vendosën shpejt, të ndikuar në një masë të madhe nga trimëria e tij e madhe.

Rreth kësaj kohe u krijuan trazira të mëdha në Romë, për shkak të vështirësisë së jetesës që u shkaktua nga mungesa e Papës në Avignon. Guvernatori gjerman, Enriko, u fajësua shumë për atë që ndodhi - vrasjet dhe trazirat pasonin njëra-tjetrën çdo ditë, pa qenë në gjendje t'u jepte fund atyre. Kjo i shkaktoi Enrikos shumë ankth që romakët të mos thërrisnin Ruberton, mbretin e Napolit, i cili do t'i dëbonte gjermanët nga qyteti dhe do të sillte Papën. Duke mos pasur një mik më të afërt, të cilit mund t'i kërkonte ndihmë sesa Castruccio, ai dërgoi tek ai, duke e lutur që jo vetëm t'i jepte ndihmë, por edhe të vinte personalisht në Romë. Kastruçio mendoi se nuk duhej të hezitonte t'i bënte perandorit këtë shërbim, sepse besonte se ai vetë nuk do të ishte i sigurt nëse në ndonjë kohë perandori do të pushonte së mbajturi Romën. Duke lënë Pagolo Guinigi në komandë në Lucca, Castruccio u nis për në Romë me gjashtëqind kalorës, ku u prit nga Enrico me dallimin më të madh. Brenda një kohe të shkurtër, prania e Castruccio fitoi një respekt të tillë për perandorin, saqë, pa gjakderdhje ose dhunë, u rivendos rendi i mirë, kryesisht për shkak se Castruccio kishte dërguar nga deti nga vendi rreth Pizës sasi të mëdha misri, dhe kështu hoqi burimin. e telashit. Kur ai ndëshkoi disa nga udhëheqësit romakë dhe këshilloi të tjerët, Enriko iu bind vullnetarisht. Kastruçio mori shumë nderime dhe u bë senator romak. Ky dinjitet u mor me madhështinë më të madhe, Kastruçio ishte i veshur me një togë brokade, e cila kishte fjalët e mëposhtme të qëndisura në pjesën e përparme të saj: "Unë jam ai që do Zoti". Ndërsa në anën e pasme ishte: "Ajo që dëshiron Zoti do të jetë".

Gjatë kësaj kohe fiorentinët, të cilët ishin shumë të zemëruar që Castruccio duhej të kishte pushtuar Pistoia gjatë armëpushimit, menduan se si mund ta tundonin qytetin të rebelohej, gjë që ata mendonin se nuk do të ishte e vështirë në mungesë të tij. Midis pistojanëve të mërguar në Firence ishin Baldo Cecchi dhe Jacopo Baldini, të dy drejtues dhe të gatshëm për t'u përballur me rrezikun. Këta burra vazhduan të komunikonin me miqtë e tyre në Pistoia dhe me ndihmën e fiorentinëve hynë në qytet natën, dhe pasi dëbuan disa nga zyrtarët dhe partizanët e Castrucios dhe vranë të tjerë, ata e rikthyen qytetin në lirinë e tij. Lajmi për këtë e zemëroi shumë Kastruçion dhe duke marrë largimin nga Enriko, ai shkoi me nxitim të madh drejt Pistoias. Kur Firentinët dëgjuan për kthimin e tij, duke e ditur se ai nuk do të humbiste kohë, vendosën ta kapnin me forcat e tyre në Val di Nievole, me besimin se duke vepruar kështu do t'i prisnin rrugën për në Pistoia. Duke mbledhur një ushtri të madhe të mbështetësve të kauzës Guelph, fiorentinët hynë në territoret pistoiane. Nga ana tjetër, Castruccio arriti në Montecarlo me ushtrinë e tij; dhe pasi dëgjoi se ku ndodheshin fiorentinët, vendosi të mos e takonte në fushat e Pistoias, as ta priste në fushat e Pescias, por, për aq sa mundi, ta sulmonte me guxim në Qafën e Serravalles. Ai besonte se nëse do të kishte sukses në këtë plan, fitorja ishte e garantuar, megjithëse u informua se fiorentinët kishin tridhjetë mijë burra, ndërsa ai kishte vetëm dymbëdhjetë mijë. Edhe pse ai kishte besim të plotë në aftësitë e tij dhe në trimërinë e trupave të tij, megjithatë ai hezitoi të sulmonte armikun e tij në të hapur, që të mos pushtohej nga numrat. Serravalle është një kështjellë midis Pescia-s dhe Pistoia-s, e vendosur në një kodër që bllokon Val di Nievole, jo në kalimin e saktë, por rreth një hark përtej; Qafa në vetvete është vende-vende e ngushtë dhe e pjerrët, ndërsa në përgjithësi ajo ngjitet lehtë, por është ende e ngushtë, veçanërisht në majën ku ndahen ujërat, saqë mund ta mbanin njëzet burra krah për krah. Zoti i Serravalle ishte Manfredi, një gjerman, i cili, përpara se Castruccio të bëhej zot i Pistoias, ishte lejuar të qëndronte në zotërim të kështjellës, që ishte e zakonshme për Lucchese dhe Pistoians, dhe e pa pretenduar nga asnjëri - asnjëri prej tyre nuk dëshironte të zhvendoseni Manfredin për sa kohë që ai e mbajti premtimin e tij për neutralitet dhe nuk iu nënshtrua detyrimeve ndaj askujt. Për këto arsye, dhe gjithashtu për shkak se kalaja ishte e fortifikuar mirë, ai kishte qenë gjithmonë në gjendje të ruante pozicionin e tij. Pikërisht këtu Kastruçio kishte vendosur të binte mbi armikun e tij, sepse këtu njerëzit e tij të paktë do të kishin avantazhin dhe nuk kishte frikë se, duke parë masat e mëdha të forcës

armiqësore përpara se të angazhoheshin, ata nuk do të qëndronin. Sapo u ngrit kjo telashe me Firencen, Castruccio pa avantazhin e jashtëzakonshëm që do t'i jepte zotërimi i kësaj kështjelle dhe duke pasur një miqësi të ngushtë me një banor në kështjellë, ai i zgjidhi gjërat me të në mënyrë që katërqind nga njerëzit e tij të ishin u pranua në kështjellë një natë para sulmit ndaj Firentinëve dhe castellani u vra.

Castruccio, pasi kishte përgatitur gjithçka, tani duhej të inkurajonte fiorentinët që të vazhdonin në dëshirën e tyre për ta çuar selinë e luftës larg nga Pistoia në Val di Nievole, prandaj ai nuk e zhvendosi ushtrinë e tij nga Montecarlo. Kështu fiorentinët nxituan derisa arritën në kampin e tyre nën Serravalle, duke synuar të kalonin kodrën të nesërmen në mëngjes. Ndërkohë, Castruccio kishte pushtuar kështjellën natën, kishte lëvizur gjithashtu ushtrinë e tij nga Montecarlo dhe duke marshuar prej andej në mesnatë në heshtje të vdekur, kishte arritur në këmbët e Serravalle: kështu ai dhe fiorentinët filluan ngjitjen e kodrës në të njëjtën kohë në mëngjes. Castruccio dërgoi këmbësorinë e tij në rrugën kryesore dhe një trupë prej katërqind kalorësish në një shteg në të majtë drejt kështjellës. Firentinët dërguan katërqind kalorës përpara ushtrisë së tyre që po e ndiqte, duke mos pritur kurrë që të gjenin Castruccio në zotërim të kodrës, as nuk ishin në dijeni që ai kishte pushtuar kështjellën. Kështu ndodhi që kalorësit fiorentinë që hipnin në kodër u zunë plotësisht në befasi kur zbuluan këmbësorinë e Castruccio dhe ishin aq afër saj saqë nuk kishin kohë për të rrëzuar mbulesat e tyre. Ishte një rast i ushtarëve të papërgatitur që sulmoheshin nga gatishmëria dhe ata u sulmuan me një vrull të tillë, saqë me vështirësi mund të mbanin veten, megjithëse disa prej tyre ia dolën. Kur zhurma e luftimeve arriti në kampin fiorentin poshtë, u mbush me konfuzion. Kalorësia dhe këmbësoria u përzien në mënyrë të pandashme: kapitenët nuk ishin në gjendje t'i çonin njerëzit e tyre as prapa as përpara, për shkak të ngushtësisë së kalimit, dhe mes gjithë kësaj trazire askush nuk e dinte se çfarë duhej bërë ose çfarë mund të bëhej. Në një kohë të shkurtër kalorësia që u angazhua me këmbësorinë e armikut u shpërnda ose u vra pa bërë asnjë mbrojtje efektive për shkak të pozicionit të tyre fatkeq, megjithëse në dëshpërim të plotë ata kishin bërë një rezistencë të fortë. Tërheqja kishte qenë e pamundur, me malet në të dy krahët, ndërsa përpara ishin armiqtë e tyre dhe në pjesën e pasme miqtë e tyre. Kur Castruccio pa që njerëzit e tij nuk ishin në gjendje t'i jepnin një goditje vendimtare armikut dhe t'i largonin ata, dërgoi një mijë këmbësorë rreth kalasë, me urdhër që t'u bashkoheshin katërqind kalorësve që kishte dërguar më parë atje dhe urdhëroi të gjithë. forcë për të rënë në krahun e armikut. Këto urdhra ata i zbatuan me një tërbim të tillë, saqë fiorentinët nuk mund ta përballonin sulmin, por u dorëzuan dhe shpejt u tërhoqën plotësisht - të pushtuar më shumë nga pozicioni i tyre fatkeq sesa nga trimëria e armikut të tyre. Ata në pjesën e pasme u kthyen drejt Pistoias dhe u përhapën nëpër rrafshnalta, duke kërkuar secili vetëm sigurinë e tij. Humbja ishte e plotë dhe shumë sanguinare. Shumë kapiten u zunë robër, ndër të cilët ishin Bandini dei Rossi, Francesco Brunelleschi dhe Giovanni della Tosa, të gjithë fisnikë fiorentinë, me shumë toskanë dhe napolitanë që luftuan në anën fiorentine, të dërguar nga Mbreti Ruberto për të ndihmuar Guelphs. Menjëherë Pistoianët dëgjuan për këtë disfatë, ata dëbuan miqtë e Guelphs dhe u dorëzuan në Castruccio. Ai nuk u mjaftua me pushtimin e Pratos dhe të gjitha kështjellave në fushat në të dy anët e Arno, por marshoi ushtrinë e tij në fushën e Peretolës, rreth dy milje larg Firences. Këtu ai qëndroi shumë ditë, duke ndarë plaçkën dhe duke festuar fitoren e tij me gosti e lojëra, duke zhvilluar gara kuajsh dhe gara këmbësh për burra e gra. Ai gjithashtu fitoi medalje në përkujtim të humbjes së fiorentinëve. Ai u përpoq të korruptonte disa nga qytetarët e Firences, të cilët do të hapnin portat e qytetit natën; por komploti u zbulua dhe pjesëmarrësit në të u morën dhe iu pre koka, mes të cilëve ishin Tommaso Lupacci dhe Lambertuccio Frescobaldi. Kjo disfatë u shkaktoi fiorentinëve ankth të madh dhe të dëshpëruar për të ruajtur lirinë e tyre, ata dërguan të dërguar te mbreti Ruberto i Napolit, duke i ofruar atij sundimin e qytetit të tyre; dhe ai, duke ditur se çfarë rëndësie të madhe kishte për të mbajtja e kauzës së Guelfit, e pranoi atë. Ai ra dakord me fiorentinët që të merrte prej tyre një haraç vjetor prej dyqind mijë florinash dhe dërgoi të birin Karlon në Firence me katër mijë kalorës.

Menjëherë pas kësaj, fiorentinët u lehtësuan në një farë mase nga presioni i ushtrisë së Castruccio s, për shkak se ai u detyrua të linte pozicionet e tij përpara Firences dhe të marshonte në Pizë, me qëllim që të shtypnin një komplot që ishte ngritur kundër tij nga Benedetto Lanfranchi, një. nga njerëzit e parë në Pizë, i cili nuk mund të duronte që atdheu i tij të ishte nën sundimin e Lucchese. Ai kishte krijuar këtë komplot, duke synuar të pushtonte kështjellën, të vriste partizanët e Kastruçios dhe të dëbonte garnizonin. Megjithatë, pasi në një konspiracion, numri i pakët i numrave është thelbësor për fshehtësinë, ashtu edhe për ekzekutimin e tij disa nuk janë të mjaftueshëm, dhe në kërkimin e më shumë adhuruesve të komplotit të tij, Lanfranchi takoi një person që ia zbuloi dizajnin Castruccio. Kjo tradhti nuk mund të kalohet pa qortim të ashpër për Bonifacio Cerchi dhe Giovanni Guidi, dy të mërguar fiorentinë që po vuanin dëbimin e tyre në Piza. Pas kësaj, Castruccio e kapi Benedetton dhe e vrau, dhe i preu kokën shumë qytetarëve të tjerë fisnikë dhe i dëboi familjet e tyre në mërgim. Tani, Castruccio-s iu duk se si Pisa ashtu edhe Pistoia ishin krejtësisht të pakënaqur; ai përdori shumë mendim dhe energji për të siguruar pozicionin e tij atje, dhe kjo u dha fiorentinëve mundësinë e tyre për të riorganizuar ushtrinë e tyre dhe për të pritur ardhjen e Karlos, birit të mbretit të Napolit. Kur Carlo mbërriti, ata vendosën të mos humbnin më kohë dhe mblodhën një ushtri të madhe prej më shumë se tridhjetë mijë këmbësorë dhe dhjetë mijë kalorës - duke i thirrur në ndihmë çdo Guelph që ishte në Itali. Ata u konsultuan nëse duhej të sulmonin fillimisht Pistoia-n ose Pizën dhe vendosën se do të ishte më mirë të marshonin drejt kësaj të fundit - një rrugë, për shkak të komplotit të fundit, ka më shumë gjasa të ketë sukses dhe më shumë përparësi për ta, sepse ata besonin se dorëzimi i Pistoia do të pasonte blerjen e Pizës.

Në fillim të majit 1328, fiorentinët vunë në lëvizje këtë ushtri dhe pushtuan shpejt Lastra, Signa, Montelupo dhe Empoli, duke kaluar që andej në San Miniato. Kur Castruccio dëgjoi për ushtrinë e madhe që Firentinët po dërgonin kundër tij, ai nuk u alarmua aspak, duke besuar se kishte ardhur koha kur Fortune do t'i dorëzonte perandorinë e Toskanës në duart e tij, sepse ai nuk kishte asnjë arsye të mendonte se ai armiku do të bënte një luftë më të mirë, ose do të kishte perspektiva më të mira suksesi, sesa në Piza ose Serravalle. Ai mblodhi njëzet mijë këmbësorë dhe katër mijë kalorës dhe me këtë ushtri shkoi në Fucecchio, ndërsa dërgoi Pagolo Guinigi në Pizë me pesë mijë këmbësorë. Fucecchio ka një pozicion më të fortë se çdo qytet tjetër në rrethin e Pisanit, për shkak të situatës së tij midis lumenjve Arno dhe Gusciana dhe lartësisë së tij të lehtë mbi fushën përreth. Për më tepër, armiku nuk mund të pengonte rikuperimin e tij nëse nuk i ndante forcat e tij, as nuk mund t'i afroheshin as nga drejtimi i Lucca-s ose i Pizës, as nuk mund të kalonin në Pizë, ose të sulmonin forcat e Kastruçios, përveçse në disavantazh. Në një rast ata do ta gjenin veten të vendosur midis dy ushtrive të tij, njëra nën komandën e tij dhe tjetra nën Pagolo, dhe në rastin tjetër do t'u duhej të kalonin Arno për t'u afruar me armikun, një ndërmarrje e madhe. rreziku. Për të tunduar fiorentinët për të marrë këtë drejtim të fundit, Castruccio tërhoqi njerëzit e tij nga brigjet e lumit dhe i vendosi nën muret e Fucecchio, duke lënë një hapësirë të gjerë toke midis tyre dhe lumit.

Firentinët, pasi pushtuan San Miniaton, mbajtën një këshill lufte për të vendosur nëse duhej të sulmonin Pizën apo ushtrinë e Kastrucios dhe, pasi peshuan vështirësitë e të dy drejtimeve, vendosën për këtë të fundit. Lumi Arno në atë kohë ishte aq i ulët sa të ishte i kalueshëm, megjithatë uji arrinte deri te shpatullat e këmbësorëve dhe te shalët e kalorësve. Në mëngjesin e 10 qershorit 1328, fiorentinët filluan betejën duke urdhëruar përpara një numër kalorësish dhe dhjetë mijë këmbësorie. Castruccio, plani i veprimit i të cilit ishte rregulluar dhe që dinte mirë se çfarë të bënte, sulmoi menjëherë fiorentinët me pesë mijë këmbësorë dhe tre mijë kalorës, duke mos i lejuar ata të dilnin nga lumi para se ai t'i ngarkonte; ai dërgoi gjithashtu një mijë këmbësorë të lehtë në breg të lumit dhe të njëjtin numër poshtë Arnos. Këmbësoria e fiorentinëve u pengua aq shumë nga krahët e tyre dhe uji, saqë nuk ishin në gjendje të ngjiteshin në brigjet e lumit,

ndërkohë që kalorësia e kishte bërë më të vështirë kalimin e lumit për të tjerët, për shkak të disave që kishte kaluar duke thyer shtratin e lumit dhe duke qenë i thellë me baltë, shumë nga kuajt u rrotulluan me kalorësit e tyre dhe shumë prej tyre ishin ngecur aq shpejt sa nuk mund të lëviznin. Kur kapitenët fiorentinë panë vështirësitë që po takonin njerëzit e tyre, i tërhoqën dhe u ngjitën më lart në lumë, duke shpresuar që shtrati i lumit të ishte më pak i pabesë dhe brigjet më të përshtatura për ulje. Këta burra u takuan në bankë nga forcat që Castruccio kishte dërguar tashmë përpara, të cilët, të armatosur lehtë me mbrapa dhe shtiza në duar, lëshuan të fluturojnë me britma të jashtëzakonshme në fytyrat dhe trupat e kalorësisë. Kuajt, të alarmuar nga zhurma dhe plagët, nuk lëviznin përpara dhe shkelnin njëri-tjetrin në konfuzion të madh. Lufta midis njerëzve të Kastruçios dhe atyre të armikut që ia dolën të kalonin ishte e ashpër dhe e tmerrshme; të dyja palët luftuan me dëshpërimin më të madh dhe asnjëra nuk u dorëzua. Ushtarët e Castruccio luftuan për t'i çuar të tjerët përsëri në lumë, ndërsa fiorentinët u përpoqën të merrnin një bazë në tokë për t'u lënë vend të tjerëve që ecnin përpara, të cilët nëse mund të dilnin nga uji do të ishin në gjendje të luftonin. , dhe në këtë konflikt kokëfortë ata u nxitën nga kapitenët e tyre. Castruccio u bërtiste njerëzve të tij se këta ishin të njëjtët armiq që ata kishin pushtuar më parë në Serravalle, ndërsa fiorentinët qortonin njëri-tjetrin se të shumtët duhet të mposhten nga pak. Më në fund, Castruccio, duke parë se sa kohë kishte zgjatur beteja dhe që të dy njerëzit e tij dhe armiku ishin rraskapitur dhe që të dyja palët kishin shumë të vrarë dhe të plagosur, shtyu përpara një trup tjetër këmbësorie për të zënë një pozicion në pjesën e pasme të atyre. që luftonin; pastaj i urdhëroi këta të fundit që të hapnin radhët sikur kishin ndërmend të tërhiqeshin dhe një pjesë e tyre të kthehej djathtas e tjetra majtas. Kjo hapi një hapësirë nga e cila fituan menjëherë fiorentinët, dhe kështu fituan zotërimin e një pjese të fushës së betejës. Por, kur këta ushtarë të lodhur u gjendën në afërsi të rezervave të Castruccio-s, ata nuk mundën të qëndronin kundër tyre dhe menjëherë ranë përsëri në lumë. Kalorësia e asnjërës palë nuk kishte fituar ende ndonjë avantazh vendimtar ndaj tjetrës, sepse Castruccio, duke ditur inferioritetin e tij në këtë krah, i kishte urdhëruar udhëheqësit e tij vetëm të qëndronin në mbrojtje kundër sulmeve të kundërshtarëve të tyre, pasi ai shpresonte se kur ai kishte kapërcyer këmbësorinë ai do të mund të bënte punë të shkurtër të kalorësisë. Kjo dështoi siç kishte shpresuar, sepse kur pa ushtrinë fiorentine të shtyrë përtej lumit, urdhëroi pjesën e mbetur të këmbësorisë së tij të sulmonte kalorësinë e armikut. Këtë ata e bënë me shtizë dhe shtizë dhe, të bashkuar me kalorësinë e tyre, ranë mbi armikun me tërbimin më të madh dhe shpejt e vranë atë. Kapitenët fiorentinë, duke parë vështirësinë me të cilën kishte hasur kalorësia e tyre në kalimin e lumit, u përpoqën ta bënin kalimin e tyre të këmbësorisë poshtë lumit, në mënyrë që të sulmonin krahët e ushtrisë së Kastruçios. Por edhe këtu brigjet ishin të pjerrëta dhe tashmë të rreshtuara nga njerëzit e Kastruçios dhe kjo lëvizje ishte krejt e kotë. Kështu fiorentinët u mposhtën plotësisht në të gjitha pikat, saqë mezi një e treta e tyre shpëtuan dhe Castruccio u mbulua përsëri me lavdi. Shumë kapedanë u kapën robër dhe Carlo, i biri i mbretit Ruberto, me Michelagnolo Falconi dhe Taddeo degli Albizi, komisarët fiorentinë, ikën në Empoli. Nëse plaçka do të ishte e madhe, therja ishte pafundësisht më e madhe, siç mund të pritej në një betejë të tillë. Nga fiorentinët ranë njëzet mijë e dyqind e tridhjetë e një burra, ndërsa Castruccio humbi një mijë e pesëqind e shtatëdhjetë burra.

Por Fortune, duke u bërë ziliqar për lavdinë e Castruccio-s, i mori jetën pikërisht në kohën kur ajo duhej ta ruante, dhe kështu shkatërroi të gjitha ato plane për të cilat ai kishte punuar për një kohë kaq të gjatë për të zbatuar, dhe në ndjekjen e suksesshme të të cilën asgjë tjetër veç vdekjes nuk mund ta ndalonte. Castruccio ishte në mes të betejës gjatë gjithë ditës; dhe kur erdhi fundi, megjithëse i lodhur dhe i mbinxehur, ai qëndroi në portën e Fucecchio-s për të mirëpritur njerëzit e tij në kthimin e tyre nga fitorja dhe për t'i falënderuar personalisht. Ai ishte gjithashtu në vëzhgim për çdo përpjekje të armikut për të rimarrë pasuritë e ditës; ai duke qenë i mendimit se ishte detyrë e një gjenerali të mirë të ishte njeriu i parë në shalë dhe i fundit jashtë saj. Këtu Castruccio qëndronte i ekspozuar ndaj një ere që ngrihet shpesh në mesditë në brigjet e Arnos dhe që shpesh është shumë e pashëndetshme; nga kjo ai mori një të ftohtë, për të cilën nuk mendonte

asgjë, pasi ishte mësuar me telashe të tilla; por ishte shkaku i vdekjes së tij. Natën tjetër ai u sulmua me temperaturë të lartë, e cila u rrit aq shpejt sa mjekët panë se duhet të rezultonte fatale. Prandaj, Castruccio e thirri Pagolo Guinigi tek ai dhe iu drejtua si vijon:
"Nëse do të kisha besuar se Fortune do të më kishte ndërprerë në mes të karrierës që po çonte në atë lavdi që premtonin të gjitha sukseset e mia, do të kisha punuar më pak dhe do të kisha lënë ty, nëse një shtet më i vogël, në të paktën me më pak armiq dhe rreziqe, sepse duhet të isha i kënaqur me qeveritë e Lucca-s dhe Pizës. Nuk duhej as t'i nënshtroja pistojanët, as të zemëroja fiorentinët me kaq shumë lëndime. Por unë do t'i kisha bërë të dy këta popuj miq dhe do të kisha jetuar, nëse jo më, të paktën më paqësisht, dhe do t'ju kisha lënë një shtet pa dyshim më të vogël, por një më të sigurt dhe të vendosur mbi një themel më të sigurt. Por Fortune, i cili insiston të ketë arbitrazhin e çështjeve njerëzore, nuk më pajisi me gjykim të mjaftueshëm për ta njohur këtë që në fillim, as kohën për ta kapërcyer atë. Ti ke dëgjuar, sepse shumë të kanë thënë dhe nuk e kam fshehur kurrë, se si hyra në shtëpinë e babait tënd kur isha ende djalë - i huaj për të gjitha ato ambicie që duhet të ndjejë çdo shpirt bujar - dhe si u rrita nga dhe e doja sikur të kisha lindur nga gjaku i tij; se si nën qeverisjen e tij mësova të jem trim dhe i aftë për të shfrytëzuar gjithë atë pasuri, për të cilën ti ke qenë dëshmitar. Kur babai yt i mirë erdhi për të vdekur, ai të ngarkoi ty dhe gjithë pasurinë e tij në kujdesin tim, dhe unë të rrita ty me atë dashuri dhe e shtova pasurinë tënde me atë kujdes që isha i detyruar të tregoja. Dhe në mënyrë që ti jo vetëm të zotërosh pasurinë që la babai yt, por edhe atë që ka fituar pasuria dhe aftësitë e mia, unë nuk jam martuar kurrë, në mënyrë që dashuria ndaj fëmijëve të mos më largojë kurrë mendjen nga ajo mirënjohje që i detyrohesha. bijtë e atit tënd. Kështu të lë një pasuri të madhe, me të cilën jam shumë i kënaqur, por jam thellësisht i shqetësuar, për aq sa të lë të paqëndrueshme dhe të pasigurt. Ti ke në duart e tua qytetin e Lucca-s, i cili nuk do të jetë kurrë i kënaqur nën qeverisjen tënde. Ti ke gjithashtu Pizën, ku njerëzit janë të natyrës të ndryshueshëm dhe jo të besueshëm, të cilët, megjithëse ndonjëherë mund të mbahen të nënshtruar, megjithatë ata do të përbuzin ndonjëherë të shërbejnë nën një Lucchese. Pistoia është gjithashtu e pabesë ndaj teje, ajo është e ngrënë me fraksione dhe e indinjuar thellë kundër familjes tënde për shkak të gabimeve që u janë bërë kohët e fundit. Ti ke për fqinjët fiorentinët e ofenduar, të plagosur nga ne në një mijë mënyra, por jo të shkatërruar plotësisht, të cilët do ta përshëndesin lajmin e vdekjes sime me më shumë kënaqësi se sa do të kishin përvetësimin e gjithë Toskanës. Te Perandori dhe te princat e Milanos nuk mund të mbështetesh, sepse ata janë shumë të largët, të ngadaltë dhe ndihma e tyre është shumë e gjatë. Prandaj, ti nuk ke shpresë në asgjë, veçse në aftësitë e tua dhe në kujtesën e trimërisë sime dhe në prestigjin që të ka sjellë kjo fitore e fundit; që, siç di ta përdorësh me maturi, do të të ndihmojë të pajtohesh me fiorentinët, të cilët, ndërsa po vuajnë nën këtë disfatë të madhe, duhet të jenë të prirur të të dëgjojnë. Dhe ndërsa unë kam kërkuar t'i bëj ata armiqtë e mi, sepse besoja se lufta me ta do të sillte fuqinë dhe lavdinë time, ti ke çdo shtysë për të bërë miq me ta, sepse aleanca e tyre do të të sjellë avantazhe dhe siguri. Është më e rëndësishmja në këtë botë që një njeri duhet të njohë veten, masën e forcës dhe mjeteve të veta; dhe ai që e di se nuk ka një gjeni për të luftuar, duhet të mësojë se si të qeverisë me artet e paqes. Dhe do të jetë mirë për ty të sundosh sjelljen tënde sipas këshillës sime dhe të mësosh në këtë mënyrë të kënaqesh me atë që ka fituar puna ime e jetës dhe rreziqet; dhe në këtë do t'ia dalësh lehtësisht kur të mësosh të besosh se ajo që të kam thënë është e vërtetë. Dhe do të jesh dyfish borxhli ndaj meje, sepse unë të kam lënë këtë mbretëri dhe të kam mësuar se si ta mbash atë."

Pas kësaj, erdhën në Castruccio ata qytetarë të Pizës, Pistoias dhe Luccas, të cilët kishin luftuar në krah të tij, dhe ndërsa ua rekomandonin Pagolon dhe i bënin t'i betoheshin për t'i bindur atij si pasardhës të tij, ai vdiq. Ai u la kujtim të lumtur atyre që e kishin njohur dhe asnjë princ i atyre kohërave nuk u dashurua me kaq përkushtim sa ai. Objektet e tij u festuan me çdo shenjë zie dhe ai u varros në San Francesco në Lucca. Fortune nuk ishte aq miqësore me Pagolo Guinigi sa kishte qenë me Castruccio, sepse ai nuk kishte aftësitë. Jo shumë kohë pas vdekjes së Castruccio, Pagolo humbi Pizën, dhe më pas Pistoia, dhe vetëm me vështirësi u mbajt te Lucca. Ky qytet i

fundit vazhdoi në familjen e Guinigi deri në kohën e stërnipit të Pagolo.

Nga ajo që u tregua këtu, do të shihet se Kastruçio ishte një njeri me aftësi të jashtëzakonshme, të matura jo vetëm nga njerëzit e kohës së tij, por edhe nga ata të një kohe më të hershme. Në shtat ai ishte mbi lartësinë e zakonshme dhe në proporcion të përsosur. Ai kishte një prani të hirshme dhe priste burra me një qytetërim të tillë saqë ata që flisnin me të rrallë e linin të pakënaqur. Flokët e tij ishin të prirur të ishin të kuq dhe i mbante të shkurtra mbi veshët dhe, nëse binte shi apo borë, ai shkonte gjithmonë pa kapele. Ai ishte i lezetshëm mes miqsh, por i tmerrshëm për armiqtë e tij; vetëm ndaj subjekteve të tij; i gatshëm për të luajtur fals me të pabesët dhe i gatshëm për të mposhtur me mashtrim ata që dëshironte t'i nënshtronte, sepse ai e kishte zakon të thoshte se ishte fitorja që solli lavdinë, jo metodat për ta arritur atë. Askush nuk ishte më i guximshëm në përballjen me rrezikun, askush më i matur në nxjerrjen e vetvetes. Ai ishte mësuar të thoshte se burrat duhet të provojnë gjithçka dhe të mos kenë frikë nga asgjë; se Zoti i do njerëzit e fortë, sepse njeriu e sheh gjithmonë se të dobëtit ndëshkohen nga të fortët. Ai ishte gjithashtu mrekullisht i mprehtë ose thumbues, megjithëse i sjellshëm në përgjigjet e tij; dhe duke qenë se ai nuk kërkoi asnjë indulgjence në këtë mënyrë të të folurit nga të tjerët, kështu që nuk u zemërua me të tjerët, nuk ia tregoi atë. Ka ndodhur shpesh që ai të ketë dëgjuar qetësisht kur të tjerët i kanë folur ashpër, si në rastet e mëposhtme. Ai kishte bërë që t'i jepej një dukat për një thëllëzë dhe për këtë ishte marrë në detyrë nga një mik, të cilit Castruccio i kishte thënë: "Nuk do të kishit dhënë më shumë se një qindarkë". "Kjo është e vërtetë," u përgjigj shoku. Pastaj Kastruçio i tha: "Një dukat është shumë më pak për mua". Duke pasur rreth tij një lajkatar mbi të cilin ai kishte pështyrë për të treguar se e përçmonte, lajkatari i tha: "Peshkatari është i gatshëm t'i lërë ujërat e detit t'i ngopin që të marrin disa peshq të vegjël dhe unë lejoj. veten të njomet nga pështymja që të kap një balenë"; dhe kjo nuk u dëgjua vetëm nga Castruccio me durim, por u shpërblye. Kur u tha nga një prift se ishte e keqe që ai të jetonte kaq bujarë, Kastruçio tha: "Nëse ky është një ves, atëherë nuk duhet të kaloni kaq shkëlqyeshëm në festat e shenjtorëve tanë". Duke kaluar nëpër një rrugë, ai pa një të ri teksa dilte nga një shtëpi me famë të keqe, duke u skuqur nga Castruccio dhe i tha: “Nuk duhet të të vijë turp kur del, por kur shkon në vende të tilla. ” Një mik i dha atij një nyjë të lidhur në mënyrë shumë kureshtare për ta zhbërë dhe i tha: "Budalla, a mendon se dua të zgjidh një gjë që ka bërë kaq shumë mundim për ta fiksuar." Kastruçio i tha njërit që e shpalli filozofin: "Ti je si qentë që vrapojnë gjithmonë pas atyre që do t'u japin më të mirën për të ngrënë" dhe u përgjigj: "Ne jemi më tepër si mjekët që shkojnë në shtëpitë e atyre. të cilët kanë më shumë nevojë për to.” Duke shkuar me ujë nga Piza në Leghorn, Castruccio u shqetësua shumë nga një stuhi e rrezikshme që shpërtheu dhe u qortua për frikacakë nga një prej atyre që ishin me të, i cili tha se nuk kishte frikë nga asgjë. Kastrucio u përgjigj se nuk habitej për këtë, pasi çdo njeri e vlerësonte shpirtin e tij për atë që vlen. I pyetur nga njëri se çfarë duhet të bëjë për të fituar vlerësimin, ai tha: "Kur shkon në një banket, ki kujdes që të mos ulësh një copë druri mbi një tjetër." Një personi që mburrej se kishte lexuar shumë gjëra, Kastruçio i tha: "Ai di më mirë se të mburret duke kujtuar shumë gjëra." Dikush u mburr se mund të pinte shumë pa u dehur. Kastrucio u përgjigj: "Një ka e bën të njëjtën gjë." Castruccio ishte njohur me një vajzë me të cilën kishte marrëdhënie intime dhe duke u fajësuar nga një mik i cili i tha se ishte e padinjshme që ai të merrej nga një grua, ai tha: “Ajo nuk më ka marrë mua, unë kam marrë. ajo.” Duke u fajësuar edhe për ngrënjen e ushqimeve shumë të shijshme, ai u përgjigj: "Nuk shpenzon aq sa unë?" dhe duke u thënë se ishte e vërtetë, ai vazhdoi: "Atëherë ti je më koprrac se unë grykës". I ftuar nga Taddeo Bernardi, një qytetar shumë i pasur dhe i shkëlqyer i Luca-s, për darkë, ai shkoi në shtëpi dhe u shfaq nga Taddeo në një dhomë të varur me mëndafsh dhe të shtruar me gurë të hollë që përfaqësonin lule dhe gjeth me ngjyrat më të bukura. Kastruçio mblodhi pak pështymë në gojë dhe e pështyu mbi Tadeo, dhe duke e parë atë shumë të shqetësuar nga kjo, i tha: "Nuk dija ku të pështyja që të të ofendoja më pak." Duke u pyetur se si vdiq Cezari, ai tha: "Dështë Zoti, unë do të vdes ashtu si ai". Duke qenë një natë në shtëpinë e një prej zotërinjve të tij, ku ishin mbledhur shumë zonja, ai u qortua nga një prej miqve të tij se po kërcente dhe argëtohej me ta më shumë se zakonisht në një nga stacionet e

tij, kështu që tha: "Ai që është i konsideruar i mençur ditën, nuk do të konsiderohet budalla natën." Një person erdhi për t'i kërkuar një favor Kastrucios dhe duke menduar se nuk po e dëgjonte lutjen e tij, u hodh në gjunjë në tokë dhe i qortuar ashpër nga Castruccio, tha: "Ti je arsyeja për të vepruar kështu, sepse ke veshët në këmbët e tua," me ç'rast ai mori dyfishin e favorit që kishte kërkuar. Kastruçio thoshte se rruga për në ferr ishte e lehtë, duke parë që ishte në drejtim poshtë dhe ju udhëtuat me sy të lidhur. Duke iu kërkuar një favor nga ai që përdorte shumë fjalë të tepërta, ai i tha: "Kur të kesh një kërkesë tjetër për të bërë, dërgo dikë tjetër që ta bëjë". Pasi ishte lodhur nga një njeri i ngjashëm me një fjalim të gjatë, i cili përfundoi duke thënë: "Ndoshta të kam lodhur duke folur kaq gjatë", Kastruçio tha: "Ju nuk e keni
dëgjuar, sepse nuk kam dëgjuar asnjë fjalë që keni thënë". Ai thoshte për atë që kishte qenë një fëmijë i bukur dhe që më pas u bë burrë i mirë, se ishte i rrezikshëm, sepse fillimisht ua merrte burrat grave dhe tani ua merrte gratë burrave të tyre. Një njeriu ziliqar që qeshte, ai i tha: "Qesh sepse je i suksesshëm apo sepse një tjetër është fatkeq?" Ndërsa ai ishte ende në krye të Messer Francesco Guinigi, një nga shokët e tij i tha: "Çfarë të të jap nëse do të më lejosh të të jap një goditje në hundë?" Kastrucio u përgjigj: "Një helmetë". Pasi vrau një qytetar të Lucca-s, i cili kishte qenë i rëndësishëm në ngritjen e tij në pushtet, dhe duke iu thënë se kishte bërë keq që kishte vrarë një nga miqtë e tij të vjetër, ai u përgjigj se njerëzit mashtruan veten; ai kishte vrarë vetëm një armik të ri. Castruccio lavdëroi shumë ata burra që synonin të merrnin një grua dhe më pas nuk e bënë këtë, duke thënë se ishin si burrat që thoshin se do të shkonin në det dhe më pas refuzuan kur të vinte koha. Ai tha se e godiste gjithmonë me habi që ndërsa burrat kur blinin një vazo prej balte ose qelqi, do të tingëllonin së pari për të mësuar nëse ishte e mirë, por në zgjedhjen e një gruaje ata kënaqeshin vetëm duke e parë atë. Një herë ai u pyet se si do të dëshironte të varrosej kur të vdiste, dhe u përgjigj: "Me fytyrën e kthyer poshtë, sepse e di kur të iki, ky vend do të kthehet përmbys". Kur u pyet nëse i kishte shkuar ndonjëherë në mendje të bëhej frat për të shpëtuar shpirtin e tij, ai u përgjigj se jo, sepse iu duk e çuditshme që Fra Lazerone të shkonte në Parajsë dhe Uguccione della Faggiuola në Ferr. Një herë ai u pyet se kur duhet të hajë një njeri për të ruajtur shëndetin e tij dhe u përgjigj: "Nëse njeriu është i pasur le të hajë kur është i uritur; nëse është i varfër, atëherë kur të mundet." Duke parë një nga zotërinjtë e tij që e bënte një pjesëtar të familjes së tij ta lidhte me lidhëse, ai i tha: "I lutem Zotit që ta lërë të të ushqejë edhe ty". Duke parë që dikush kishte shkruar në shtëpinë e tij në latinisht fjalët: "Zoti e ruajtë këtë shtëpi nga të ligjtë", ai tha: "Pronari nuk duhet të hyjë kurrë". Duke kaluar nëpër një nga rrugët, ai pa një shtëpi të vogël me një derë shumë të madhe dhe tha: "Ajo shtëpi do të fluturojë nga dera". Ai po diskutonte me ambasadorin e mbretit të Napolit në lidhje me pronën e disa fisnikëve të dëbuar, kur midis tyre u ngrit një mosmarrëveshje dhe ambasadori e pyeti nëse nuk kishte frikë nga mbreti. "A është ky mbreti yt një njeri i keq apo i mirë?" pyeti Castruccio dhe iu tha se ai ishte një njeri i mirë, dhe ai tha: "Pse duhet të sugjeroni që unë të kisha frikë nga një njeri i mirë?"

Mund të rrëfej shumë histori të tjera të thënieve të tij sa të mprehta dhe me peshë, por mendoj se sa më sipër do të jetë dëshmi e mjaftueshme për cilësitë e tij të larta. Ai jetoi dyzet e katër vjet dhe ishte në çdo mënyrë një princ. Dhe duke qenë se ai ishte i rrethuar nga shumë dëshmi të fatit të tij të mirë, kështu ai dëshironte të kishte pranë vetes disa kujtime të fatit të tij të keq; prandaj manaklet me të cilat ai ishte lidhur me zinxhirë në burg duhen parë edhe sot e kësaj dite të fiksuar në kullën e rezidencës së tij, ku ato u vendosën prej tij për të dëshmuar përgjithmonë ditët e tij të fatkeqësisë. Meqenëse në jetën e tij ai nuk ishte më inferior ndaj Filipit të Maqedonisë, babait të Aleksandrit, as Scipionit të Romës, kështu që ai vdiq në të njëjtin vit të moshës së tij si ata, dhe padyshim që do t'i kishte shkëlqyer të dy, po të kishte dekretuar Fortune. se ai duhet të lindë, jo në Lucca, por në Maqedoni ose Romë.